ORISSA SOCIETY OF AMERICAS

The Tradition Continues...
1969-1988

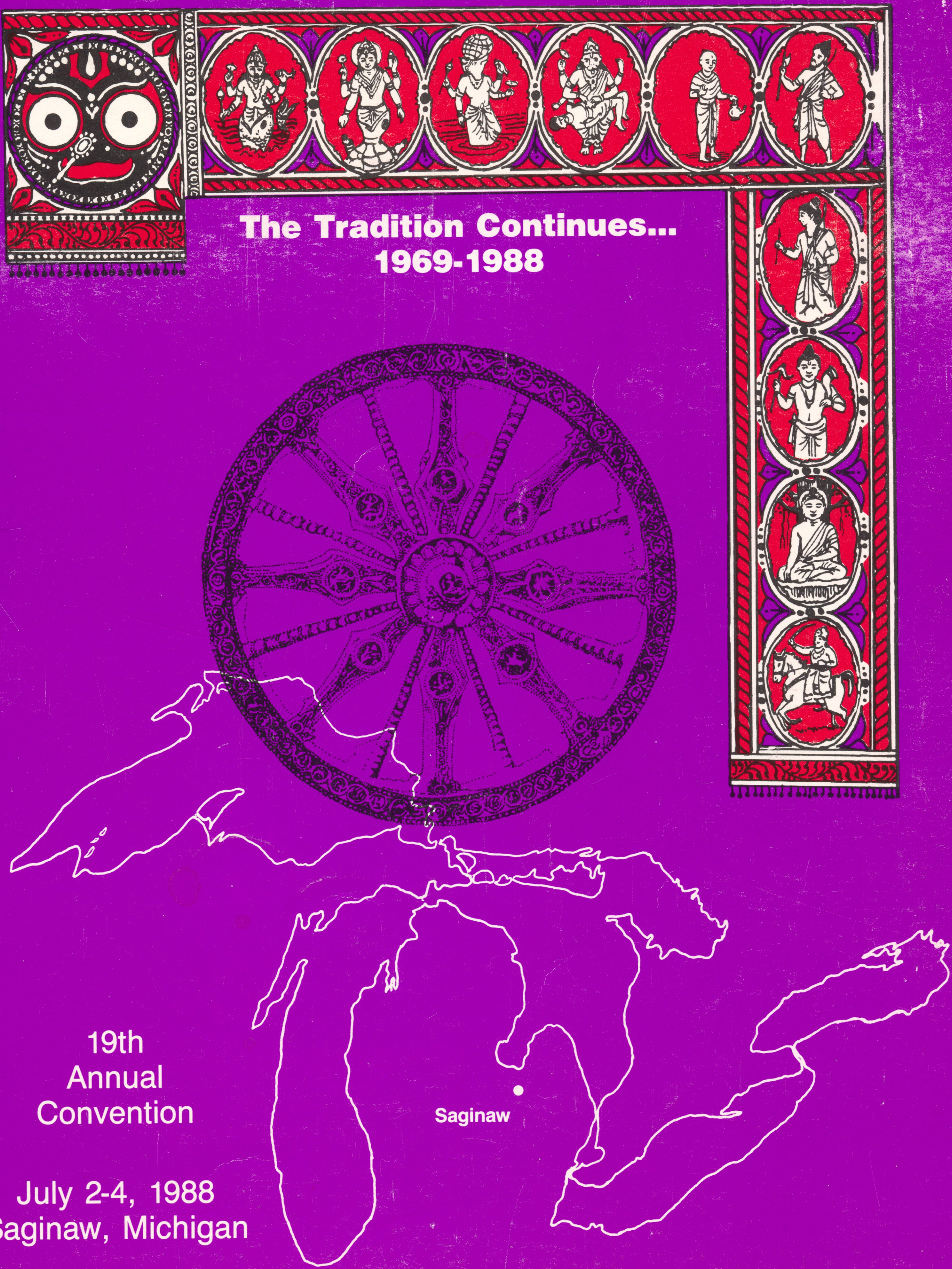

19th
Annual
Convention

July 2-4, 1988
Saginaw, Michigan

THE CAVES OF UDAYAGIRI are located 5km northwest of Bhubaneswar. The caves were chiseled out of sandstone in the first century B.C. and used as living quarters for Buddhist monks. Inscriptions inside the caves describe the military campaigns of Emperor Kharavela. *Photo by Gagan Panigrahi*

JOURNAL
of the
ORISSA SOCIETY OF AMERICA

SPECIAL SOUVENIR ISSUE

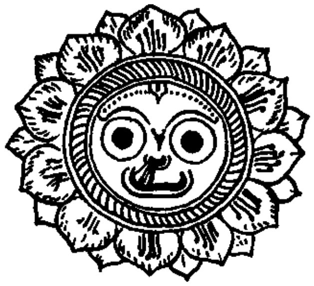

କୃପାପାରାବାରଃ ସଜଳଜଳଦଶ୍ରେଣୀ ରୁଚିରୋ
ରମାବାଣୀରାମଃ ସ୍ଫୁରଦମଳପଦ୍ମାକ୍ଷଣମୁଖୈଃ
ସୁରେନ୍ଦ୍ରୈରାରାଧ୍ୟଃ ଶ୍ରୁତିଗଣଶିଖା ଗୀତ ଚରିତୋ
ଜଗନ୍ନାଥଃ ସ୍ୱାମୀ ନୟନପଥଗାମୀ ଭବତୁ ମେ ।

Oh Lord Jagannatha! Lord of the Universe!
Show me the true path!

Nineteenth Annual Convention
of the
Orissa Society of America
July 2 - 4, 1988

Saginaw, Michigan

Journal of the Orissa Society of America
SPECIAL SOUVENIR ISSUE

Editors
Lalu Mansinha
Gagan Panigrahi
Sabita Panigrahi

Orissa Society of America

President: *Asoka Kumar Das*

Vice President: *Pratap Patnaik*

Secretary-Treasurer: *Anil Pattanayak*

Editor in Chief: *Saradindu Misra*

Nineteenth Annual Convention
LOCAL ORGANISING COMMITTEE

Chairman *Natabara Khuntia*
Co - chairman *Nitin Doshi*
Secretary *Bailochan Behera*
Convenor *Hemant K. Senapati*
Co-convenor *Sudarshan Mishra*

Accomodation *Ladukesh Patnaik*
Catering *Sabita Patnaik*
Cultural *Jayasree Mahanti*
Finance *Prabin Mishra*
Journal *Lalu Mansinha*
Registration *Swarnalata Senapati*
Seminar *Subhendra Mahanti*
Sightseeing *Snehalata Trombley*
Sports *Parikshita Nayak*
Stage *Harekrishna Patnaik*
Youth Forum *Deb Patnaik*

Contents

Welcome	*Natabara Khuntia*	5
Message from the President	*Ashoka Kumar Das*	6
Nalini Kanta Hota		
In memoriam	*Lalu Mansinha*	7
A journey through the Rocky mountain	*Sitakanta Mahapatra*	9
Lullaby	*Seema Mishra*	11
What are tears	*Sudesna Dash*	12
To my Mommy	*Pragya Mishra*	13
The pattern	*Sheela Hota*	14
California: Season of flowers	*Manorama Mahapatra*	15
A trek to Yomunotri	*Sunita Scudder*	17
A trek to Yomunotri	*Rahul Scudder*	20
An afternoon with Mimi	*Chandra Mishra*	21
Puri Shankaracharya and sati	*Sandhya Mishra*	23
Rambo	*Suvankar Mohanty*	25
Missile test site in Balasore	*Raj Mishra*	26
Evolution of temple architecture in Orissa	*Govind Chandra Senapati*	28
Classical music of India	*Sabita Panigrahi*	30
ଭିକ୍ଷା	କଳ୍ପନା ମୟୀ ଦାଶ	୩୩
ଜନ୍ମ ଭୂମିର ମନ କଥା	ପ୍ରମିଳା ମହାପାତ୍ର	୩୫
ମାଚୁପିଚୁର ଶିଖରେ	ନେରୁଦା	୩୭
ଦୁଇଟି କବିତା	ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଧଳ	୩୮
ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା	ପ୍ରତିଭା ଶତପଥୀ	୩୯
ମୁଁ, ମୁଁ ଓ ମୁଁ	ପ୍ରମୋଦ ପଟ୍ଟନାୟକ	୪୨
ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ	ଶାନ୍ତି ଲତା ମିଶ୍ର	୪୪
ସମ୍ବଲପୁରୀ ଗୀତ	ପ୍ରମୋଦିନୀ ମିଶ୍ର	୪୫
ମନେ ହୁଏ	ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର	୪୭
ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିରେ ଝୋଟିଚିତା	ହୃଦାନନ୍ଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ	୫୦
ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା - ସୃଷ୍ଟି ଓ ସଙ୍କେତ	ଆଶିଷ କୁମାର ରାଉତ	୫୩
ପଦେ ଅଧେ		୬୪
About the journal		66
Letters		67
Life members		68
Directory		72

JOHN KENNETH GALBRAITH
HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

June 6, 1988

Professor Deba P. Patnaik
Associate Director Residential College
The University of Michigan
701 East University
Ann Arbor, Michigan 48109

Dear Professor Patnaik:

I learn with pleasure of this distinguished convocation. Nothing would give me more pleasure than to be present and nothing would add more agreeably to my many memories of Orissa. But failing such presence I send my best greetings to one and all and my best wishes for a nicely nostalgic, richly informative and wholly festive time.

Yours faithfully,

John Kenneth Galbraith
Ambassador to India 1961 -- 1963

JKG:ath

Welcome!

Natabara Khuntia

Chairman
Organising Committee

On behalf of the members of Michigan Chapter, I welcome you to the Nineteenth Annual Convention of The Orissa Society of the Americas. We indeed feel privileged to have this opportunity to host the convention and continue the tradition.

At this critical moment, our unity as an organization is at stake. We sincerely plead to each OSA member, and those who are attending the Rhode Island Convention, to set aside their differences and join hands to build a stronger united OSA for the benefit of ourselves and our younger generation. Our long friendship and common heritage far outweigh our differences. As a young organization, we possess the energy, purpose and resiliency to accomodate many diverse ideas and views to enrich our association.

When I try to recall the highlights of the various conventions I have attended over the years, two things stand out in my mind. They are, the bond of mutual friendship we established, and the wonderful time we all had together sharing various events. The convention time is to relax, revisit and reflect that we share a common bond of Orissa cultural heritage. For good reasons, we encourage and cherish our youth to enhance and perpetuate this tradition. Accordingly, in this convention, as before, we have taken steps to integrate youth participation in every convention activity.

I wish to congratulate each Michigan Chapter member who rose to the occasion and put many hours of hardwork to plan and organize the convention programs within a very short time. We have tried our best to make your visit an ejoyable experience. I am asking for your understanding and consideration for any shortcomings you may find during the convention.

We hope that you will enjoy your stay in Michigan and have some time to visit the historic Makinac Island, Traverse City Resort, Detroit Greenfield Village and some of the picturesque lakes and parks Michigan is blessed with.

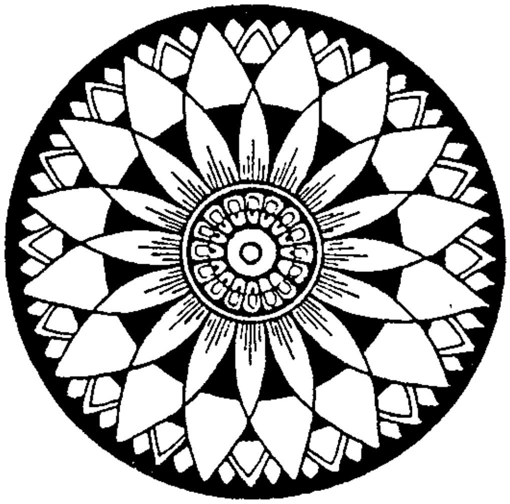

A Message from the President

Asoka Kumar Das

Welcome to the Nineteenth Annual Convention of the Orissa Society of America in Saginaw, Michigan. I am taking this opportunity to report to you the current state of health of the OSA. There are major problems.

When I took over as president, OSA looked reasonably healthy. It is a small society, representing some six hundred Oriya families in the United States and Canada. Until now it was thus reasonable to assume that OSA represented the cultural and social needs of all the Oriyas in North America. Unfortunately this seems to be no longer true. A separate 'national' organisation named 'Youth Orissa Society of America' has been announced. At the present time we are not sure of the aims of the organisation or its viability.

It would be easy to dismiss the formation as a misguided attempt by a few to bring about a division in this small dispersed community. There is also a tendency for many of us to go over past events and find a specific event or a specific situation or a specific person and tag it or him as the root cause of the present dissension. Rather, we should take this opportunity to conduct some examination of ourselves, and of our society. There is always room for improvement. Perhaps this is the time for deep introspection and self criticism.

What is it about us that defies unity and leads to fission so easily? I personaly never dreamt that I will ever preside over the partition of our society. My entire aim in letting my name stand for election was to leave the society in a slightly better state than when I took over charge,

I am seriously distessed over this, but I do not know how to solve this crisis. I am aware that technically I am responsible for whatever happens to OSA when I am the President. Cognizant of this I personally went to Boston to appeal against the formation of the new organisation. In this I have failed.

The OSA is young and resilient, and through its local chapters fulfils the needs of its members in a variety of different ways. All local chapters have their own procedures and practices and customs. A group of members with some specific unifying social bond among them, should be able to form an association and stay within the OSA as a separate chapter. The OSA is, after all, an umbrella organisation.

If there is serious discontent about any particular issue, or the handling of the issue by the executive, we can all be voted out at the next election, which is next year. A new executive, representing the views of a majority of members, will succeed the present body. Specific issues can be discussed and voted on in the Executive Body and/or the General Body.

I am therefore taking this opportunity to appeal to all of you to help us maintain the unity of the community. This society is for us and our children. Let each one of us take some step at reconciliation. I am willing to listen and take whatever steps that are necessary to welcome back those who felt a need to breakaway.

But enough about serious matters. We are surrounded by a region of great natural beauty. The Great Lakes contain some ten percent of the entire fresh water supply of the world. The shores of the lakes in Michigan and Ontario and nearby US and Canadian areas are simply stunning. I hope you use this opportunity to visit many of the scenic and historic sites.

On your behalf I am conveying a vote of thanks to Natabar Khuntia and the Local Organising Committee of the Michigan Chapter for hosting this convention at such short notice.

Nalini Kanta Hota

1934 - 1988
In Memoriam

In the summer of 1961 I first met Nalini Kanta Hota, in the room of Surya Misra, in one of the student residences on the campus of the University of British Columbia in Vancouver. A bespectacled, slim man, Hota smiled only slightly, as if with reluctance. At that first encounter he appeared stiff and formal. He had a suit and a tie on. I was as usual attired in non- descript clothes. On being introduced, I could not help making a pun that he must have heard a million times before -- "Kya hota?", which means in Hindi "What happens?". Hota smiled and said nothing. Surya, as usual, burst into chuckles and giggles. Surya and I were always called by our first names; but for reasons not quite clear, he was always 'Hota' to us, never 'Nalini'.

Little did I imagine then that some twentyseven years later I will watch my friend fade away in front of me, heartbeat by heartbeat, in the Intensive Care Unit of the Royal Victoria Hospital in Montreal. There were three of us in the room, his wife Charu, a niece Meenakshi, and I. Just before the end Charu sprinkled Holy Ganges water on him and caressed him briefly and gently, expressing an end of a shared lifetime. Charu then continued to read the Gita silently. There was a hushed silence.

The ICU ward is often quite noisy. But at that moment it was quiet. Even to the nurses and the doctors, who routinely deal with tragedy, the passage of a life from this world to the next was an awesome event. When I left the room an anonymous nurse laid a hand on my shoulder. It was an ancient gesture of sympathy, of one human being to another, in the presence of death, which none of us can fully comprehend.

Human beings are the only species that are consciously aware that our individual lives are finite, that the end must come sooner or later. And yet when we witness the end of a life it comes not as an expected event but as a stunning recognition. Any one of us represents an unbroken sequence of cell division and occasional union stretching back through time at least two billion years. Thus in a sense each of us, or at least the life force in us, is that many years old. And suddenly the life in Hota, that has been around for so long, ends. The chain which stretched back in time for two bilion years has been broken. The monitor at the head of the bed was showing regular blips only a second back. It is now flat. My friend has departed forever.

Some two hundred people attended the funeral services. As the priest chanted the last rites in Sanskrit, I wondered about the qualities in Hota that attracted so many people. He had neither power nor wealth. He was not given to much frivolity. He could not even tell a joke properly. He was a simple, uncomplicated man. In another era, in a previous birth, he probably would have been the village priest, or the village school teacher, or simply the resident learned scribe of the community, perpetually reading and writing the palm leaf manuscripts. He was a Brahmin, with a tradition of scholarship and learning going back several thousand years. The original family name, centuries back, was 'Agnihotri'. The name invokes images of a priest chanting Sanskrit hymns and ladelling spoons of ghee into the sacred fire. In all of us, even in those who worship and aspire power and wealth, there is this respect for a simple, dignified, learned man.

We all are of that generation, born about the time that Orissa became an independant

province, in British India. In addition to the fervor of Indian Nationalism, we nurtured a mental image of an Orissa that will rise back to its former preeminence, after several centuries of domination and deprivation. We did not aspire for power or wealth. We were driven by an ambition to show India and the world that we can be as good or better than any in our chosen fields. With numerous publications on organo-metallic compounds, Hota has in fact achieved that goal.

The British in their wisdom, or lack of it, could not tell the difference between one cultural entity in India from another and simply lumped Orissa first with Bengal and then with Bihar. With the recarving of the boundaries in 1936, one part of Orissa was left in Bihar and another with Bengal. And so it was that Hota was born in the town of Seraikela, in Singhbhum District, in Bihar Province in 1934. As many Oriyas born outside Orissa tend to do, he gravitated towards Orissa early on, going to a M.Sc. degree in Chemistry from Utkal University. Part of the advantage of being born abroad is that you speak a second language. Hota spoke Bengali fluently, without any accent. As a result he had many close Bengali friends.

Although Hota and I were in different disciplines, our paths crossed again and again in North America. We were graduate students together in Vancouver. When I turned up in London, he was already here, at the University of Western Ontario, London, Canada, completing his Ph.D. in Chemistry, on some aspect of organo-metallic compounds. Then he went on to Washington State University at Pullman, and the Catholic University of America in Washington,D.C.. We used to see each other often when he returned to Canada, to Waterloo, and Scarborough. For the last thirteen years he had been at the College militaire royal (Royal Military College), Saint-Jean, Quebec.

Life has not been easy for Hota. All his life he has had to struggle for all those things that has come so easily to many of us. Quite inexplicably he has had to put in an extra effort for every inch of his life path. There have been so many disappointments and frustration. And yet I have never heard he or Charu despair, or even be depressed.

Tragedies bring people together. And so it is that Menu from Huntsville and Meenakhsi from San Jose came to be in Montreal. Menu's love and affection for her uncle was visible throughout. She was adamant in her wishes that everything must be done properly in the traditional Brahmin way. She was able to persuade and sway without trying, simply by showing us the strength of her affection and conviction. Meenakshi added strength to all of us. To us outsiders she spoke as a competent physician. For Charu she provided comfort and support. She could relate to the children at a time of crisis not only as a relative, but also as a practicing child psychiatrist.

After a last and final view Kalyan Mukherjee pressed a red button, the stainless steel doors glided shut. Kalyan and I walked back to the car. As I drove back, to pursue and negotiate through my own life, many images of the last few days flitted through my mind. Some will remain with me till I follow Hota out of this world. One is that of Charu and Sheela, Sonia and Susy holding each other and standing in front of the casket, isolated and apart from the rest. It was poignant. Another image was when tears streamed down Charu's face as we were leaving in the elevator. Menu while weeping herself, held onto Charu and said 'Don't cry, we all will always be with you'.

The poise and dignity and self control with which Charu and the girls have behaved during the crisis and after have brought forth both tears to our eyes, and, admiration. They have faced the greatest tragedy in their lives with dignity and fortitude. They will make it. Hota, wherever you are, you should be proud of them.

Lalu Mansinha

A Journey through the Rocky Mountains

Sitakanta Mahapatra

Soon we were out of the clutches of Calgary
to the Calypso of the late autumn afternoon;
the tiny rivulet kept up its hum
and refused to part company
as we raced on across empty ranches
dotted with the occasional cattle
vanishing into the sun's amber;
from nowhere as if in a
slow-motion dream.

Yes, we were the world;
its Babel of tongues, dreams
carrying diverse burdens
of past and present
from villages, cities across the globe
now webbed into the gathering dusk.

We talked late into the night
of hopes, fears, of nothings
that finally determine our destinies
we chatted along the banks of
rushing stones and silences
that almost spoke;
the stars peered at us in the half-light
from the compartments returned by
the grateful snow.

And we knew we had seen faces of hills
that we may never see again
all those endless cliffs rising out of memory
now bathed in the setting sun's crimson
now whispering in the hushed pathos
of the twilight hour and the dark night

The next morning there was the wide river
with corpses of last night's trees
floating down to nowhere
to swell our knowledge and deepen our ignorance.
But the trees had spoken to us last night
in words that were already flesh in our bodies
hugging ancient sorrows
as they now merged into mud memories.

Sitakanta Mahapatra is a regular contributor to our journal. He is a senior civil administrator in Orissa. His book of poems, 'Sabdara Akash', received the Akademi Award in 1974. He has just spent a year at Harvard University as a Visiting Fellow at the Center for International Affairs.

CURRY TICKET AGENCY
GASLIGHT TRAVEL
660 LINCOLN HWY. RT. 1
FAIRLESS HILLS, PA 19030
TELEPHONE (215) 295-4141

Lullaby

Seema Misra

Lucy stands with eyes closed to my lifelong
struggles. Her lucid eyes gently sweep and
escort me. When I turned her spring, my hand
was the instigator of a sleep-song.
I dizzy myself and all plays along
as the Earth spins off to a tangent land
where nightmare-visions grow. They are enhanced
by my mind's convolutions. Now my strong
sheltered youth appears in a dim hazy light.
Slowly I begin to lose her--my dear
grandmother who knit while she sang to me.
Brahms vanishes and, compelled, I must fight
to keep grandmama with me for I fear
he snatched her and left me just memories.

Seema Misra is a frequent contributor to our journal. She lives near Philadelphia and is going to Princeton University in the fall.

What are tears?

Sudesna Dash

Do tears come from your heart - ?
Are tears like shiny stars - ?
What are tears I say - ! !
What are tears today - ! !

Tears - .
Last night I had a dream,
About my family - .
I saw I couldn't hold them for so long - .
And I woke up and saw my tears - .
I came up from my bed - .
And saw my eyes were red - .
Tears were running down my cheeks - .
All I wanted to do was scream - ! ! !

Then I remembered when - ,
My family was toge-ther,
I was crying and there were tears - .

Are tears memories or just feelings - .
What ... are ... tears --- .

Sudesna Dash lives on Long Island, New York with her parents Trupti and Madhab Dash and sister Sangita. She is ten years old and, in addition to writing poetry, plays the piano and the flute.

To My Mommy

Pragya Mishra

Your smile is like a blooming red rose in a green field by a light blue river.
Your eyes are like two twinkling bright stars.
Your hair is like a black night.
Your hands feel like a soft white cloud.
Your face is like a forest come to life.
Your laugh is like the warmth of sunshine.

Pragya (age 7) lives in Pittsburgh. Her 'mommy' is Shanti Mishra, whose poem also appears elsewhere in this issue.

TRANEX

Financial, Inc.
of Franklin Savings

- New Mortgages
- Relocation Services
- Construction Loans
- Refinancing

You'll find we have:

- Competitive interest rates
- Fast turnaround time
- Reliable service
- Flexible hours

For Further Information Contact: Lawrence Voelpel
or
David Lemanski

356-8910

26400 West Twelve Mile Road • Southfield

999 Haynes • Suite 285 • Birmingham

20247 Mack Avenue • Grosse Pointe Woods

SPECIALISTS IN EXECUTIVE RESIDENTIAL MORTGAGES

The Pattern

Sheela Hota

Though the sun and the moon
Have set on my soul,
I bask in a twilight of reverence.
Thoughts glistening like silver droplets
of moonstruck glory
Flit in and out of my head.
Why can it not be ?
The beauty I hold in awe
Lasts but a fleeting moment;
Then time assumes uncertainty
And images swirl inside.
Frustration, wonder concealed:
what is the truth ?
I may search, as the sun and moon,
Forever in the same path
And nothing will be shown.
Within the boundaries of my mind;
They will warm me, cradle me,
embrace my essence
Such as would a soothing lullaby.
But until I have found the meaning I seek,
I will remain locked inside myself;
And I will be like a pattern,
Like the sun and the moon.

Sheela Hota is a student of biology in Montreal, Quebec. She has been studying Indian Classical Dance for several years.

California: Season Of Flowers

Manorama Mahapatra

*Translated from Oriya by
Brajakishore Das.*

How amazingly you emptied my heart
How terribly you tormented me,
Tantalized me !
Tell me, what will become of me ?
Shall I weep and wail ?
Or, while feeling the fire of your separation
I shall measure
The pleasure and the treasure
With which you enriched me ?

When you come again to me
Along with you comes the season of flowers
And I am at a loss to comprehend
My new-found bliss.

when summer comes stretching its arms,
Beyond this ocean
The stream forgets its songs and sounds
Its music and melody.

Here melt mountains of snow
Flowing in a stream
Soaking the bed of sand,
Here out of the river of snows
Once again emerges sage Parasara
Accompanied by the mythical mermaid.

Suddenly flowers blossom
On the bosom of lifeless logs
On the lake of ecstasy
The lover and the beloved
Float on a boat
Oblivious of the world.

Here the advent of the awaited season
Is like the love in secrecy;
Its sudden arrival
Fuses the past with the present
And fills the heart
With dreams, desires and delights.

We go the extra smile.

At Michigan National we know that good service matters most to our customers. That's why we feel it's our job to offer more than competitive rates and innovative products.

It's our job to take a little extra time to personalize our services to fit your needs. To give you more information so that you can choose the options that are right for you. And to make your banking experience a pleasant one by treating you how we would like to be treated ourselves . . . in a courteous, knowledgeable and friendly manner.

We'll never forget one important thing at Michigan National. That we're in business because of you. That's why we'll go the extra smile. Every time.

Michigan National Bank

Member FDIC

With best compliments from ....

LOGOS TRAVEL CORPORATION

IATA & ARC APPROVED

1030 MILL CREEK DRIVE, Suite 101
FEASTERVILLE, PENNSYLVANIA 19047

Telephone: (215) 322-4224
355-2828

Serving the Delaware Valley since 1976

A Trek to Yamunotri

Sunita Scudder

I guess I'll begin right from the beginning, that is from the time we left Delhi for Haradwar -- our first stop. When I left Delhi I was a bit journey- nervous; I think it was the excitement creeping over me. Enroute we stopped at a *dhaba* (north Indian eating house). There I got my first sample of north Indian food. Boy, was it hot! Throughout the trip we would be offered such hot food! We reached Haradwar at 3 PM and after an hour's wait went to a *dharmashala* (traveller's rest house). It was there that we were to spend the night. On arrival we began investigating our surroundings. The white- washed dharmashala was two-storeyed and presented a respectable exterior. The inside storey (pun intended!) was different. The bathroom doors had to be kept safely shut lest the wafting stench overwhelm our olfactory senses. Mugs and buckets were absent. Finally, after an agonisingly slow bath we set off to the Ganga Ghat. As we walked along the crowded streets we passed wooden shops selling flowers, pictures of Gods and heaps of *kum-kum* powder. I found Haradwar very interesting. All of us dipped our feet into the icy- cold water. We roamed around a bit and by dinner time we were ravenously hungry. After dinner we took rickshaw rides back to the dharmashala. It was great fun. That night we had a meeting in which we were given instructions on the trek.

The next morning we were off to a place called Renadi. We left by bus. It was a climb from Haradwar to Renadi and as we climbed higher, the river Ganga appeared narrower and narrower. We reached in the evening after a 3km trek from the main road. It was at Renadi that we got our first glimpse of snow covered peaks. I was in rapture, since I had never seen snow before. That night we cooked our own dinner and ate by candlelight. Right from Renadi onwards there would be no electricity. The next day we kept busy washing clothes in a passing stream. Never was washing clothes more enjoyable. While we washed we happily chatted with the *Pahadis* (hill people) and asked them about their lives. I went along for a mini hike on the surrounding hills. I even collected a few mountain flowers. In the evening we had a game of treasure hunt in which I was an organiser. The winning team got a slab of chocolate. We walked down to the Ganga and dipped our feet into it and then went on a pebble hunting spree.

From Renadi we caught a bus to a place higher up called Hanumanchatti. There were sheer drops on the sides of the roads and the mountains were rocky and had almost vertical sides. The vegetation also changed. We came across beautiful pine trees and bunches of rhododendrons. We even got some tantalising glimpses of snow covered ranges. When we reached Hanumanchatti it was slightly chilly. We discovered that we had to reside in an elevated wooden house overlooking the Yamuna river. For me the setting was perfect. At night the roar of the river seemed magnified as we lay cosily in our sleeping bags. That evening we had walked down to the river and watched it roar past us as if in frenzy.

The next morning we readied ourselves for the 8km trek up, to a place called Janakichatti and carried only the basic items necessary in our rucksacks. The trek was slightly tiring as we had the rucksacks on our backs. While we were climbing we met a number of Pahadis on their way down who kept encouraging us forward and upwards. When we finally reached Janakichatti it was a sight for sore eyes. We made it just in time because shortly afterwards there was a downpour. We crammed into a little eating house where we

downed cups of steaming tea. At Janakichatti we had a clear view of the Himalayas. They were awesome. It was here that we started shivering and donned all our woollens. That night it rained real hard and it snowed on the mountains. When we got up the next morning the bare mountain tops looked as though they have been sprinkled with powder. We were really excited and hoped we would come across some snow higher up, but we didn't, even though the snowline was below us. People in the leading group would shout out - "hitting snow after 1 km". We would walk the distance and still there would be no snow! Then someone else would mutter - "who's the great chap who told us about hitting snow?". It went on this way till we reached Yamunotri, which is the source of the Yamuna river.

It was at Yamunotri that disaster struck. There was a small puddle and I dipped my right foot into the water. It was HOT. I had dipped my foot into a hot spring pool! Before I knew it, my foot was burnt. The next two hours were agonising. My foot hurt badly. I made the error of not dipping my foot in cold water immediately. My foot was elaborately dressed up so that I could make it back to Janakichatti. When I woke up next morning there was a massive blister on my foot. To everything there is a bright side. Because of my burn I was fussed over and I was even served meals. Anyway, that night very few people went for dinner because it was raining and everything was muddy. In order to reach the eating house we had to travel through a lot of slush in the dark. We had only plastic sheets to cover ourselves with. Once inside the eating house it wasn't so bad. We would warm ourselves around the fire and have hot meals served to us. The cold air made us hungry. In between we would chat with the Pahadis and ask them to sing for us.

The next day was a rest day and we stayed indoors. It was raining outside and spirits were quite low. To make it more cheerful we sang and cracked jokes. That night there was sleet and we were told that there was a possibility of snow. Sure enough, the next morning there was a blanket of white all around. We were ecstatic!! Some of us had a snowball fight and I even helped build a mini-snowman. We had a great time.

Soon it was time to leave for Hanumanchatti. We bid our Pahadi friends adieu and left for the journey back. On the way back we were caught in typical Himalayan weather. When we began it was cold, then it became warm so we peeled off our woollies. When we were about halfway the weather changed again and before we knew it we were caught in a drizzle. I just had on a plastic cap. Luckily I made it to Hanumanchatti just in time. The others were not so lucky because soon afterwards there was a downpour and people were pelted with hailstones. All of us were soaked to the skin. It was quite some time before we could change. For the past few days we have experienced nothing but clammy weather. We wished we were back in the plains. That night we ate indoors.

The next morning we caught a bus to Rishikesh. Rishikesh felt like a furnace. We stayed the night in a dharmashala which was filthy. We did a bit of sightseeing, had a dip in the Ganga and even collected Ganga water. We had a motorboat ride, rode in vehicles called *phut-phutiyas* and walked on suspension bridges called Ram Jhula and Laxman Jhula. They swayed slightly when we walked on them.

We finally reached Delhi by bus. We bid farewell to each other. Next year I am going hiking to Kanyakumari.

Sunita Scudder is a student at Rishi Valley School, India. She is the daughter of Nivedita and Rupert Scudder. A companion article on the same trek by her younger brother Rahul is also in this issue.

SKETCH MAP showing the places visited in the trek by Sunita and Rahul Scudder. Gangotri and Yamunotri are the source waters of the Ganga and Yamuna rivers respectively.

A Trek to Yamunotri

Rahul Scudder

Our group of trekkers gathered on the 25th of April, 1987 at the I.S.B.T. (Inter State Bus Terminus) at Delhi from where we caught a bus to Haridwar. We spent a day there visiting the Ganga. The next morning we caught a bus to a place called Renadi which is near Uttarkashi. The place where we lived was five kilometers from Renadi and was owned by the Krishnamurti Foundation. The next day a few selected people, which included me, went to Uttarkashi, which meant trekking to Renadi and catching a bus from there. In Utarkashi we did all the last minute shopping. Incidentally the N.I.M (National Institute of Mountaineering) refused to issue us the 20 metal frame rucksacks and sleeping bags as one of their mountaineering courses was going on. It was because of this that we nearly cancelled our trek. Luckily for us, we managed to borrow the equipment from elsewhere. After finishing our shopping we went back to Renadi, leaving two trekkers behind to reserve our seats on a bus that left Uttarkashi the next morning. The bus picked us up in Renadi and took us to our destination, Hanumanchatti.

In Hanumanchatti we stayed in a tourist lodge which was made up of wooden planks with gaps inbetween. The main advantage of a house like that is that you can feel the wind blowing in from all directions. We stayed overnight at Hanumanchatti and next morning set out on foot for Janakichatti, about eight kilometers away, which is a long way if you consider all the ups and downs. The worst part of the journey was the stretch from Hanumanchatti to Foolchatti (a place where we halted). This was because this particular stretch was entirely uphill. On the way we did a very daring (perhaps foolhardy) thing by overtaking a group of mules. This is because the paths are a foot and half wide and if while overtaking a mule kicks you or moves to the side the victim will be pushed off the path and fall a sheer three hundred feet into the Yamuna river. Luckily for us nothing of the sort happened. After reaching Jankichatti for the first time in my life I could see snow clearly. In fact we were surrounded by snow-capped peaks. The next morning we set out for our final destination, Yamunotri. Yamunotri is about five kilometers away from Jankichatti. We were quite disappointed when we reached Yamunotri because even though we were above the snowline there was no snow in Yamunotri (the source of the river Yamuna). To feel snow a few of us climbed onto another mountain, and, for the first time in our lives, touched snow. It was here that, as Apa says - disaster struck, because she stuck her foot in a hot spring and burnt it.

We returned to Janakichatti the same day. Believe it or not, when I got up in the morning in Janakichatti all I saw outside was white. The place really looked beautiful with all the snow. As soon as we were ready, the snow fights began. We then set out for Hanumanchatti, spent a night there and caught a bus to Dehradun. From Dehardun we went to Rishikesh where I and a few others took a swim in the Ganga. We also saw the two suspension bridges, Ram and Laxman Jhula, which are supposed to be one of the biggest of their kind in India.

From Rishikesh we caught a bus back to Delhi.

Rahul Scudder is a student at Rishi Valley School in India. He is the son of Nivedita and Rupert Scudder.

An Afternoon with Mimi

Chandra Misra

I thought I saw Mimi today and I ran to her but when I reached her I realized that the woman I saw was different. This woman's stoop was more pronounced, as if she had endured even more than Mimi had; and this woman's eyes were dim and sunken while Mimi's eyes had been full of sadness; and this woman smelled like the city while Mimi had taken care to go to the shelter often enough to cleanse her body, and perhaps her soul, from her surroundings. No, this old, tired woman was not Mimi but perhaps she was what Mimi might become, and, overcome by that thought, I tried to talk to this woman. But my vain attempts at communicating were lost on a woman so accustomed to the impropriety of her situation that she ignored anything I had to say. I left and wished Mimi had never made me aware of the indignities some humans suffer. But in my heart I knew that my afternoon with Mimi was something that I had needed and something that I now treasure.

That afternoon had begun particularly inauspiciously. I had been on my way to work in the city when my car gave me warning of disaster. Frustrated, because I was already late and because I knew from experience that Philly drivers had no sympathy for a compatriot in need, I impatiently let my car roll to the curb. Cursing under my breath, I stepped out of my air-conditioned car into the hot and humid air outside. After phoning AAA, I sat down on a bench near the vendor from whom I had bought a watermelon. I started daydreaming. Suddenly I heard a soft voice ask, "Can I have 65 cents for a slice of melon?"

I looked up to see a small Oriental lady, laden with shopping bags. Although I had heard of such people before and read about them in the paper, I had never actually met such a person. Normally, I would have ignored the request since I was so used to being pestered by beggars in India. Today, however, with the unpleasant prospect of a half-hour wait, I gave the woman the money and invited her to sit down. "What's your name?" I questioned, hoping to elicit a response in spite of the fact that I had been told that such people never talked to strangers.

To my surprise, the woman readily supplied an answer, "Mimi."

"Just plain Mimi?"

"Once I belonged to someone," she told me, "but now I am just Mimi."

"Then you have no family?"

"Yes, I have a family but I have no right to call them my family." Mimi spoke sadly. Apparently, she wanted to talk to someone or else she never would have asked me for money. I asked her what had happened to her family.

"My family has suffered much because of me," Mimi began. "My parents were Chinese immigrants and I married soon after high school. My husband was wonderful and I had married him because I had fallen in love, but slowly I began to become angry with him. My friends from high school were now attending college or holding jobs but I was taking care of my family. Suddenly, I had changed my mind. Two years ago, I had married my husband because I wanted a family. Now, I resented him. I couldn't go to college because of my baby. I thought that somehow he was the reason I was unhappy. Well, this went on for a few years. Then my husband's father died so, according to our family customs, his younger sister came to live with us. She was very pretty and happy. Like me at her age, she was happy taking care of the two children I then had. I told her to go to college or get a job but she was happy staying at home and taking care of my house. My husband tried to help

me. He told me to go to college, and supported me even though I really wasn't prepared for going back to school. I liked learning but I felt out of place with all the young people around me. They had no family to take care of, no commitments, nothing."

Until then, Mimi had spoken quietly, faltering at times. Now she seemed to gather strength and spoke rather fiercely. "Suddenly, I felt that I must live the same way. I told my husband I was leaving our family for a while; his sister could take care of everything while I was gone. My poor husband didn't know what to say. He said that he would give me what to say. He said that he would give me whatever I needed and that I could come back whenever I wanted to. I was proud. I didn't want any contact with him. I even didn't want to see my two children because I felt guilty. Well, about six months passed when I realized that I had been wrong. But I couldn't go back home. I had heard from a friend that my family had done OK without me. I was ashmed by what I had done. So somehow, I lived on nothing until finally I was forced to live like this. It isn't as bad as I thought. There are shelters when it gets cold, and I can wash myself every few days. I don't think I have much more time to live anyway."

I had been listening quietly, struck by Mimi's situation. Now, I spoke. "Mimi, you should try to go back to your family. That is the most important thing in the world. You can't go on living like this. Your family will understand that you made a mistake."

I knew Mimi wanted to believe what she said but she said, "I can't do that. How could anyone really forgive me?"

I was about to say more when I saw the AAA tow truck. "Wait here," I told Mimi and I went to speak to the man. After everything had been settled, I turned around to say gook-bye to Mimi before I drove off to work. I craned my neck but there was nobody on the bench. Mimi had vanished. I hoped she had listened to what I said but I couldn't be sure. Sighing, I turned and got into the car and resolved to look for Mimi every day on my way to work. In my heart, I wanted to never be able to find her. I wanted her to be in her real home, making up for the time she had lost with her family. I have never found Mimi.

Chandra Misra is a frequent contributor to our journal. A poem by her daughter Seema appears elsewhere in this issue.

LIFE SYSTEMS, INC.
Cardiac Division

Congratulations
and
Best Wishes
to
OSA - MICHIGAN CHAPTER

24 Hour Service
(313) 352-6150
Mich. Watts (800) 242-5635

Main Office
21199 Hilltop Street
Southfield, Mich. 48034

Puri Shankaracharya And Sati

Sandhya Mishra

Since the beginning of 1988, Shankaracharya of Puri has made a number of public statements and speeches defending Sati and has called on all Oriya women and Indian women to follow this tradition. According to this tradition, a woman must follow her husband to death by being burnt alive on the deceased husband's funeral pyre. This inhuman custom existed in parts of India in the past and had been repudiated in recent times. Proponents of this cruel custom claim that a woman has no existence outside the life of her husband and thus she lives only as long as he does. Not only does it fly in the face modern concepts of dignity of individuals, but is an indictment of a society where all life is sacred except for widows. Needless to say that Indian people and Oriya people, in spite of their allegiance to the traditions and beliefs, have received this latest revival of sati with indignation. Already, people have called on the government to use the Sati Act under which this Shankaracharya, for advocating sati, should be tried in a special court for inciting crime against the citizens.

Puri occupies a special place in the hearts and minds of most Oriyas. The place is associated with the famous Jagannath temple and the Chariot Festival, both symbolizing the equality of all men and women irrespective of caste, age or profession. The folk customs and legends of Puri contain the fine traditions of our forefathers who had rebelled against the Brahminical order and welcomed the Bhakti movement of Chaitanya Mahaprabhu. In Puri, we find traditions and customs especially for the widows who come here in large numbers to find releif from the fetters and stigmas of the society as practiced in their villages, towns or homes. For any one to even suggest that these thousands of people should have been burnt to death is not only scandalous but an outright provocation on our sensibilities and must be rejected with contempt.

With the onward march of human society, in spite of uneven developments in different parts of the world, people have cast off many of the outdated customs and values while preserving the healthy ones. A custom like sati, believed not to be widespread in Orissa region at any time, in no way reflects our value system towards women. In spite of the miserable and harsh life our men and women live, it can be said with pride that, even in the smallest social level, no one dare insult the women in public or private. There are still a large number of social taboos and pressures existing on girls and women that demand solution. Our women and men, living in abysmal poverty in rural and urban Orissa, have many wants and many needs, the least of which is a desire to accept such customs. One of the major aspirations of the people is to live a life of human dignity, a desire to work hard and in return expect a secure future for themselves and their children. There is a yearning for a new society where all the indignities heaped on women and men will simply not pass. What could be the aims of those who are attempting to revive Sati and other fundamentalist retrogressive features of the Brahminical order such as casteism, untouchability etc.? In the least, it is diversionary and divisive and keeps people away from solving the major problems of our time.

For us, the immigrant communities living in North America, preserving pieces of our cultural heritage is a major concern. We try to expose our younger generation to the fine

artistic, architectural and human traditions of our motherland that gave us our spirituality. If with pride we can say to our children how freedom loving Oriyas fought bravely against the invading army of Asoka in the famous Kalinga war or how the brilliant boy Dharama completed the Konark temple and heroically sacrificed his life to save thousands of fellow artisans from being beheaded by a king's sword, we must also point to them with same pride how the principle of human equality is reflected in the Jagannath culture and how sati, dowry, casteism etc. are retrogressive forces in that culture. Even though we live far away from Orissa, events unfolding there today and in the future will touch our lives and we shall have to deal with them. After all, our very personal aspirations are only a microcosm of the broader aspirations of society, i.e. a free, prosperous and dignified life for everyone, but which is all but denied to the overwhelming majority of the people today. For us, to have settled here and still wanting to keep our roots, support for a new India with no suffering and poverty, no persecution and fanaticism, no police atrocities and injustices, no sati or dowry is only natural

When you're going for the green.

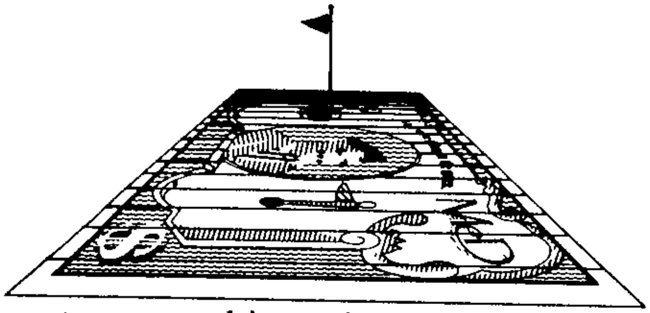

When it comes to personal investing or corporate and municipal financing, the McDonald Clan can help you avoid the hazards.

John D. Roehling

(313) 540-2050

McDONALD & COMPANY

SECURITIES, INC.

260 E. Brown Street, Suite 150, Birmingham, Michigan 48012

Member NYSE

Member SIPC

Rambo!!!

Suvankar Mohanty

Suvankar is in school in Ancaster, Ontario, Canada. He is a member of the school soccer team.

Missile Test Site In Balasore and Naval Base In The Chilika Lake

Raj Mishra

Those of us living in North America have generally received fragmentary reports about the plans of the Indian government for construction of a large missile test facility in Balasore district and a modern naval base in the Chilika lake in Orissa. Depending on the reporter, an impression is created as to how there is large scale opposition to these new constructions or how these facilities will make Orissa prosperous and create jobs. Very rarely has a sober assessment been presented as to the nature of the facilities under consideration, what role they will have play in the life of the country and the region and the impact they will have on the lives of the people inhaviting in these areas. The purpose of this article is to raise some pertinent questions for us, resident abroad, to ponder over. With the close connection we maintain with our motherland through frequent visits and so on, it should not be difficult to relate to these issues directly or indirectly.

First, let us talk about the progress of Orissa through these military constructions. These thoughts come to mind. Orissa, being one of the least developed states in India compared to the prospects in terms of available raw materials, water and land resources etc., needs capital investment for development. Hardly can it be said that spending on military installations will do anything to harness the resources of the state to create new wealth that will raise the standard of living of the people in Orissa or elsewhere in India. It is obvious that to advocate investments in Orissa for jobs and progress would mean to advocate for investments that will bring industry, irrigation, transport, power etc. To argue that we need military installations in Orissa for prosperity is to argue for militarization under the hoax of being interested in progress and well being of the people.

Second, what needs will these military establishments fulfill in this region of the country? Of course, the argument is given that we need these for our country's defence (a standard justification for all military expenditures and procurements)! However, this question must be examined in the context of the overall role of the Indian military these days and its need to have such facilities constructed in various parts of the country. With the increasing use of the military forces to curb civilian unrest around the country, the Indian army needs bases and facilities scattered all over India from where it can act. The Sri Lanka Operations call for strengthening the Naval capabilities of the military in the Bay of Bengal. It can also be said that for Indian military to exercise its hegemony in the subcontinent, overall strengthening of the military machine is on the agenda and it can be clearly seen in the all sided military preparations, military acquisitions and increased military spending in the country. No one in his right mind can say that these are the urgent needs of Indian nation whose people are daily languishing in poverty and facing the bayonet of its armed police and armed forces. In a sense, it is related: poverty persecution and repression lead to strikes, *bandhs* and other struggles of the people and then the security forces are needed to control this "mob". Such being the

issues, we can make our judgements as to the desirability of constructing these military installations.

Third, what impact will the construction of these facilities have on the local population? It is well recognized that large tracts of fertile farm land will be removed from agriculture for these construction projects. Literally, tens of thousands of families will be removed from their farms and homes. Given the experiences we have from the past years as to rehabilitation of such displaced population, the poor farmers will end up as destitutes in the urban areas, uprooted from the relative security of their villages and acquaintances. With limited skills, they will be the pavement dwellers and menial job seekers in unfamiliar places. The sheer dimension of this probled itself is mind boggling. This is something the local people realize and they have been struggling to keep their land. What we have heard in the news reports about their struggles often is presented as if these people are instigated by the opposition to destabilize the ruling party. In reality, it is the opposition parties that want to use these genuine struggles of the people to make selfish political gains while being no different from the ruling party in their attitude to the plight of the have-nots of our society. In fact, the aims of the ruling or opposition parties could not be very different since the contractors and others who will benefit from these projects are behind both these groupings. Genuine interests of the people are an after- thought for them at best.

Fourth, what impact generally do such bases have on the local population after they have been put in place? From the past experiences, it can be seen that these bases will create no real value but will be net consumers of products in the area. As it is, there is scarcity of essential goods for the local population. By diverting the products to these bases, such scarcity will only aggravate. New production in the local area will spring up to make maximum profit by catering to the needs of the local base. Military bases are notorious for many illegal and immoral activities worldwide, more so in naval bases that the foreign vessels call upon. In the name of security, often the rights of the people living around the bases are curtailed - strikes by teachers for examples can be considered a national threat because it may interfere with the functioning of the base. Few of such consequences are pleasant to make people enthusiastic about these bases.

Lastly, recent years have witnessed a deterioration in the social, economic, political and moral life of India where widespread violence against innocent civilians has escalated. More and more families have been uprooted from the drought stricken villages of Orissa and have enslaved themselves for a living. Migration of Oriya laborers to far away places has brought dislocation to many families and cruel exploitation of these laborers who can not speak another language and are unfamiliar with the places of work. We all witness or feel bits and pieces of these unfoldings. Our hearts and minds tell us that we should help out in which ever way we can to bring prosperity to this land that gave us our life, values and spirituality. In the absence of possibilities to fully express our true feelings, we often end up supporting acts and policies that are often fraudulent and damaging. A broader discussion of these and other issues will certainly enhance our ability to play a just and proper role in this regard. As per the military facilities in Orissa, examined from the above perspective, desirability of their construction is very suspect.

Evolution of Temple Architecture in Orissa

Govind Chandra Senapati

"Mother India is not a piece of earth, she is a power, a Godhead" Shri Aurobindo.

Temples and monuments are the heritage of India. They were medium of visual education for the entire mass of people particularly in the ancient and medieval India when there was no other means of communication. They were centres for learning and culture and for elevating the spirit of man. They taught the very art of living.

In the history of temple architecture of India, Orissa occupies a unique place for richness of sculpture and for establishing a distinct school of architecture called Kalinga School as distinguished from the Nagar and Dravidian schools of temples architecture of the North and the South respectively. The great art critic Ferguson observed that there were more temples in Orissa from 7th to 13th century A.D. than in the rest of India. There were nearly ten thousand temples in Bhubaneswar itself bearing the impact all religious movements that passed over India from 3rd century B.C. to 13th century A.D..

Recently Konarka temple has been given the place of known in the world's art heritage by UNESCO which represents the efflorescence and final culmination of the art of Orissa sculpture. It is here that the language of man has been defeated by the language of stone. But Orissan temple architecture could reach this lofty height only after nearly 1500 years of evolution from Dhouli Hill to Konarka: (a) The magnificent unfinished head of an elephant (Symbol of Buddhism) carved out of a hillock after the Kalinga war (261 B.C.) by Emperor Asoka who put up an edict on Dhouli Hill to convey his message of peace, love and nonviolence to the people of Kalinga; (b) a series of sculptures narrating the military expedition of *Mahameghabahan* Emperor Kharavela; (c) a scene of dance and concert being witnessed by Kharabela and his two queens and others in the *Ranigumpha* of Khandagiri (1st century B.C.); (d) a pannel in Ranigumpha depicting a thrilling episode of the abduction of a lady and her subsequent rescue by the king in the forest resulting in her union with the king; (e) decorative motifs, depiction of feminine beauty with ornaments, defferent hairstyles shown in the Ranigumpha; (f) devotional Buddhistic architecture of the 6th century A.D. at Ratnagiri, Lalitgiri and Udaygiri; (g) tantric temples of Haripara depicting by *yoginis* and Ranipur Jharial near Titilagarh depicting the same with *Bhairav* in the centre; (h) Vaital temple (Tantric, 775 A.D.) at Bhubaneswar; (i) Mukteswar temple with a stylised arch at Bhubaneswar; (j) Rajgiri temple depicting different poses and postures of Oriya dance with the finest of sculptures (9th century A.D.); (k) Lingaraja temple (180 feet high) dominating the landscape with a highly ornamental style of sculpture (11th century A.D.); (l) Jagannath temple (215 feet high) of Puri (12 century A.D.); and finally the Konarka temple (225 feet high) of 13th century A.D. "the grandest achievement of the Kalinga School of architecture - great even in ruins" shows different stages of evolution of the Kalinga School during the Bhaumakara, Suryavansi and Ganga kings who ruled from 6th to 15th century A.D..

The texts *Bhubana Pradipa* and *Silpa pothi* on temple architecture were written on palm leaves by Rama and Nilakantha Maharana. The books give details about different types of Orissan temples such as (a) *Rekha* (b) *Pidha* (c)

Khakra variety. The groundplan of Rekha and Pidha temples are square while that of Khakra is rectangular. Their body can be divided into four parts (a) pedestal (b) the wall (c) main body and (d) crown. There are points of difference between Rekha and Pidha temple. In Rekha temple, the *Vimana* or *Shikhara* rises from above *gandi* or body. In the Pidha temple, the body is composed of number of horizontal platforms piled up in the form of a pyramid. Lingaraja is the example of Rekha temple and Konarka is the example of a Pidha temple and Baital temple is the example of a Khakra temple. The dominant form of temple architecture in Orissa is Rekha.

Orissan temple architecture is different from Dravidian and Nagara style of architecture of South and North India. Though Lingaraja and the Khajuraho temple of Bundelkhand (M.P.) are contemporary, they are different in architecture. Khajuraho temples stand on a higher platform and are supported by higher basement which do not exist in Lingaraja temple. Of course, the Sikhara is common in Orissan and Nagara style. In Dravidian style of architecture as in the Minakshi temple in Madurai, the *Gopuram* is more important, taller and more decorative than the main temple.

The Ganga kings who built Jagannath, Konarka and Ananta Basudeva temples, were great builders. They added these chambers to all temples, namely Jagamohana (audience hall), Natamandira (Dance hall) and Bhog mandap (Hall of offering Bhog). These structures strengthened main central structure as in Jagannath and Konarka temple. In Lingaraja temple, Natamandira and Bhogamandap were added during Ganga period.

In Konarka the main temple which collapsed was a Rekha temple and was a marvel of temple architecture. Now only the Jagamohan and Natamandir exist. When Sterling Ferguson visited Konarka in 1837, some part of main temple upto a height of 100 feet existed. The main temple had a estimated height of 225ft. The present Jagamohan is 120ft. The text *Madalapanji* refers to Konarka temple. It was built after the successful invasion of Bengal by king Narasinghadev in 1243 A.D.. The war horse of Konark has been adapted as the symbol of the prsent Orissa State. The dismounted warrior standing near the horse is King Narasinghadev himself and the enemy lying is Tuglau Khan, Governer of Bengal. The sculpture has depicted fire and passion in the war horse at Konarka, which according to the art critic Havell, would be the pride of any great museum in the world.

Thus there is a continuous development of Orissan temple architecture from 3rd century B.C. to 13th century A.D.. The rock edicts of Ashoka and the Hatigumpha inscriptions were deciphered for the first time by James Princep of Asiatic Society in 1871. The texts filled up the missing link in the history of ancient Kalinga. The temple architecture and sculputure in Orissa are the epitomes of beauty, serenity and religious fervour representing eternal India.

Govind Chandra Senapati is a former Director General of Police, and Rotary Governor for Orissa and Madhya Pradesh.

Classical Music of India

Sabita Panigrahi

"Indian music", says the musicologist Lother Lutze, "is not presented as something readymade. Beginning with the tuning of the instruments , the work of art unfolds before the listener; he is made witness to a creative process. Indian music, one might put it, grows; and it is enjoyable at any stage of its growth; European music is built like a house into which one does not move before it has received its finishing touches; Indian music is by nature evergreen and fertile, its Western counterpart is architectonic."

Indian music encompasses some of the richest, most remarkable musical tradition of the world. Its history begins in the second millennium BC with the advent of the Vedic hymns period. The **Rig Veda**, one of the sacred four Vedas ("four books of knowledge") comprises the world's oldest continuous vocal tradition. The later collection of **Sama Veda** hymns, though using many Rig Veda texts, is by contrast, quite wider-ranged, melismatic and generally unconcerned with word accent. The two basic approaches to the performance of these two collections of hymns stand as supporting pillars for any entrance into the world of Indian music. The keystone of this entranceway is the **Natya Sastra**, a book by the sage Bharata. All the Indian musical studies that followed began with interpretation of the musical sections of the Natya Sastra. One of the most important restatements of this musical theory is the thirteenth century **Samgita Ratnakara** done by **Saranga Deva**. Indian music is orally transmitted from one generation to the next and thus became traditional. Islamic influences were felt in India as the result of the invasions from the northwest. Owing to the geographical position, the northerner has been more directly affected by foreign elements than his dravidian brother of the South. This intrusion undoubtedly brought about the division of Indian music into northern (**Hindustani**) and southern (**Carnatic**) systems, a separation that has continued to the present day. Yet the same spirituality underlies the finest and best in both music.

Since the musical literature was in Sanskrit language, it was not accessible to the general people. Vishnu Narayan Bhatkhande, one of the leading musicologists of this century, contributed a great deal towards diminishing the gap. Being both a scholar and a performer, he devoted much effort to collecting and notating representative versions of a number of ragas from musicians belonging to different family traditions or *gharanas*. Vishnu Digambar Poluskar, a contemporary of Bhatkhande, took music to the masses with a missionary zeal and removed the social stigma attached to it.

The concept of musical sound in Indian music is known as *Nada*. When one moves from one such sound to the next, an interval is formed. The smallest interval perceptible to the ear is called a *sruti*. The important point to remember is that when Indian theory speaks of srutis to the octave, these are not equivalent intervals as are found in the theoretical 12 tempered half steps of the Western chromatic scale. Two to four srutis are combined into a musical interval, a *svara*, like sruti, has the implication of both a tone and an interval, since it takes seven svaras to arrive at *saptaka*, a completed octave. There are special names for the seven svaras - Sadaj, Rishav, Gandhara, Madhyama, Panchama, Dhaivata, Nishada. Normally only the first syllable of each name is used. Thus the svaras *sa*, *re*, *ga*, *ma*, *pa*, *dha*, *ni*

like the Western *do, re, mi, fa, sol, la, si* - have become basic terms for singing music. These seven svaras are associated with the cries of animals and birds. The natural form of notes is known as *prakrita* or *suddha,* and the chromatics are called *vikrita.* The latter may be *tivra,* sharp or *komal,* flat.

Indian classical music is based on the concepts of *raga* and *tala.* The term raga is defined as a scalar melody form and the term tala as the time measurement or rhythmic pattern. The more intimate character of this music is the basic texture of which usually involves a quite small group of performers: one player to provide rhythm on a drum such as the double-headed, pitched *tabla* or the cylindrical bared drum, called *mridanga;* one to provide a basic drone, often on the lute-like tamboura (*tanpura*); and a central performer (a vocalist or an instrumentalist). Some commonly heard main melody instruments are *vina, nagasvaram, sarangi, surbahar, sarod,* flute, violin and *santoor.*

Ragas correspond to the Arabian-Persian *magam,* Jewish *nigun* and Greek *nomos,* Ragas can be heptatonic, hexatonic or pentatonic. Each raga expresses a certain emotion. It can be courageous, amorous, melancholy, cheerful or ecstatic. Beyond this, it is linked with a certain time of day and season of the year. For example, raga *Bhairav* is associated with *pratahkala* or dawn and is of a reverent and quiet nature. This raga is the foundation of many folk songs and melodies sung by the peasants when at work. Each raga can be represented pictorially. Ragas do not reside in mansions made from a plethora of blueprints. Rather, they are like magic mantras or like seeds that sprout in the minds of musicians. Within the limits of a raga, the musician improvises his melody. He must know not only the svaras but also the *arohi* and *avrohi* or ascending and descending structure of raga and the order in which these are to be used in connected with the *pakar* or *mukhyaanga,* the characteristic phrase; he must also know *vadi, samvadi,* notes which may coincide with the notes of the drone. In Hindustani music, large number of ragas with similar structures are organised into groups called *thatas* or *melas.* In Carnatic music, the most important theoretical devices for the classification of ragas are called *melakartas.*

Just as the system of classifying raga is organised, so too is the system of classifying tala. When a musician is playing, his hands are busy, but if you watch his knee or foot you will see, not the steady tapping of the western musician's feet, but the assymetrically spaced divisions of the various rhythmic groups within the tala. Each tala consists of a characteristic rhythmic cycle (*vibhaga*) into smaller rhythmic groups(*anga*). Each tala is named and classified. For example, *Adi tala* which has a rhythmic cycle of eight beats is divided into 3 rhythmic groups of 4 beats, 2 beats and 2 beats. A further distinguished feature found only in North Indian talas is the emphasis placed on the characteristic drum pattern of each tala, called *theka.* Two talas might have the same duration and subdivisions but might, nevertheless, be differentiated from each other by different characteristic drum patterns. Time may be slow, moderate and quick, *Vilamba, Madhyama* and *Drita.*

The concert usually opens with a prelude, the *alapa* or *alapana.* Here only the soloist and the drone instrument are heard; the drum is silent and rhythm is free. The purpose of the alapa is to explore the essential features of the raga and to establish the appropriate mood. Alap is then followed by various sections of the melodies known as *astai, antara, sanchari* and *abhoga* in north and *pallavi, anupallavi* and *charanam* in south. The pallavi or astai contains the main subject and usually possess a well-defined rhythm. In the anupallavi or antara, the second subject is introduced. Phrases from both sections are employed in

the charanam or sanchari. The abhoga ends with a return to the original material or a final fanciful variation on it. While performing all these sections of the melodies, the musician uses all the resources of imagination and technical skill at his command and his virtuosity is judged by his ability to introduce fresh and interesting musical patterns still remaining within the bounds of the raga. The essence of music, however, lies in the drone-based, raga-tala-oriented improvisations found in vocal and instrumental concert music.

The most common vocal form in Hindustani music at the present time is the *khyal*. There are two types of khyal. The first is sung in extremely slow tempo, called *vilambit khyal*. The second type is faster and its composed portion is usually short. Occasionally, a composition called *tarana* made up of meaningless syllables, may replace the first tempo khyal. *Thumri* is another vocal form and is based on the romantic-devotional literature. *Dhrupad* and *Dhamar* are some other vocal forms. There are some purely instrumental compositions called *gat* and *dhun*. Like the khyal, the gat can be in slow or in fast tempo. In Carnatic music all composed pieces are primarilly for voice and have lyrics. Much of the repertoire of compositions stems from three composers, Tyagaraja, Shyama Sastri and Muthuswami Dikshital. The devotional songs that they composed, called *kriti*, are a delicate blend of text, melody and rhythm and are the most popular items of a South Indian concert. The longest item, called *ragam - tanam - pallavi*, is mostly improvised.

The good classical music can never be boring or dry (as some people hold it to be). It is those svaras which move and inspire the artiste himself that pierce the hearts of the public. However, the listeners have also an important role. They must have some foreknowledge in order to appreciate the art of performance and the performer's ability to create music within the given bounds.

Now the Indian classical music has come out of *Durbar* and temples. It is appreciated not only by the Indians but also by the foreigners. It is no longer the preserve of the small core made up of the elite; more people are listening to this music than ever before; the handmaidens of mass communication have spread in ways undreamed of before. Since the mid 1950s, Indian music has been performed fairly regularly in the West and gradually an increasing number of Westerners have been attending the concerts. Several musicians such as Ravi Sankar, Ali Akbar Khan, Vilayat Khan, Imrat Khan and Nikhil Banerjee made it popular in the international level. Indian music has not yet had any significant influence on Western music. However, one can hear Indo-western music based on Indian ragas composed by Ravi Sankar and Zubin Mehta. It is perhaps too early to assess the full impact of this period.

Sabita Panigrahi is a graduate student in Computer Science at the University of Western Ontario, London, Canada.

ଭିକ୍ଷା

କଳ୍ପନା ମୟୀ ଦାଶ

ହେ ପ୍ରଭୁ ! ପାଆନ୍ତି ଯଦି କେବେ ମୁଁ ତୁମର ଦେଖା
ଚରଣେ ପଡାଇ ଶିର ମାଗନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଭିକ୍ଷା ।

ଅୟୁଶ ଆୟୁଷ ଅବା ଯଶ କି ପୌରୁଷ ନୁହଁ
ଜୀବନ ଦେଇଛ ଭରି କି ଲୋଡ଼ା ତହିଁରେ କୁହ ।
ପାଷାଣୀ ପଥର ଧାରେ ଲୋଢୁନି ଚରଣ ଧୂଳି
ଶୀଳାରୁ ଛଇଳା ହୋଇ ମୁକତି ଲଭିବି ବୋଲି ।

ନିବିଡ଼ ପରଶେ ତୁମ କମିବ ଏ ବୁକୁ ଡାଡି
ତାହା ବି ଖୋଜୁନି ଦେବ ! ଦିନ ତ ଯାଉଛି ବିତି ।
ଆଖିରୁ ତତଲା ଲୁହ ଅନେକ ଯାଇଛି ବହି
ଧଇର୍ଯ ଦେଇଛ ବହୁ ସେଥିକି ଶୋଚନା ନାହିଁ ।

ଅଡୁଆ ସୂତାରୁ ଖୋଜି ପାଇଛି ହଜିଲା ଖିଅ,
ଅସଜ ସଂସାରେ ଖାଲି ତୁମେଇ ଏକ ସହାୟ ।
ସଜାଡ଼ି କଅଁଳ ହାତେ ଉଜୁଡ଼ା ସଂସାର କାର
ପଣତ କାନିରେ ପୋଛି ଭିଜିଲା ପତାର ଧାର ।

ଯେଉଁଠି ଯେପରି ଯାହା ତୁମରି ନିରିଦେଶରେ
କରିଛି, କରମ ଫଳ ଲଭିଛି ଅବଶେଷରେ ।
ଭାବୁଛି - ନୀରବେ ଖାଲି - ଏତିକି ମାତର ମୁହିଁ
ଏ ଘୋର ବିପତ୍ତି ବେଳେ ପ୍ରଭୁହେ ! ଗଲକି ଶୋଇ ?

ଅନନ୍ତ ଶୟନ ବେଳେ ଧରଣୀ କାନ୍ଦିଲା ଯେବେ,
ଦଇତ ଦଳନ ଲାଗି ଜନମ ଲଭିଲ ତେବେ ।
ତୁମେ ତ ସେଇ ଠାକୁର କି ଲାଗି ପାରୁନା ଜାଣି,
ନିର୍ମାଖି ବସୁଧା କେତେ ଢାଳୁଛି ଆଖିରୁ ପାଣି ।

ରକତ ଗାଜରା ତାର ଗାଭାରେ ଖେଳୁଛି ହୋଲି,
ସାଜିଛି ଅଭିସାରିକା ମୋହନ ବଇଁଶୀ ଭାଳି ।
ଖୋଜୁଛି କାହାନ୍ତି ସତେ ପରମ ପୁରୁଷ ତାର
ଦେବେ ସେ ମୁକତି ଗତି ଶୁଖିବ ଲୁହର ଧାର ।

ଚାଲିଛି ବୁକୁରେ ତାର ତାଣ୍ଡବ ନିଇତି ନିତି
ପ୍ରଳୟ ପୟୋଧି ଜଳେ ସତେକି ବୁଡ଼ିଲା କ୍ଷିତି ।
ପରର ସମ୍ପତ୍ତି ଆଉ ଅବଳା ରମଣୀ ହରି
ସୁରା ଓ ସାକୀରେ ଦିନ କାହାର ଯାଉଚି ସରି ।

କେଉଁଠି ନୀରିହ ଶିଶୁ ହେଲେଣି ହରଣଚାଲ
ଅଦିନେ ରାଜ ପଥରେ କାହାର ପୁରୁଛି କାଳ ।
ଅଚିହ୍ନା ଅଜଣା ରୋଗ ଜୀବନ ନେଉଛି ଯେତେ,
ଆପଣା ଭିତରେ ବାଦ ବିବାଦ ବଢୁଛି ସେତେ ।

କାହିଁ ବା ଗହନ ନିଦେ ସପନ ଦେଖୁଛି କିଏ
ଦଇବ ସାଧୁଛି ଦାଉ ନିଦରୁ ଉଠିନି ସିଏ ।
ଭୋପାଳ ବିଷାକ୍ତ ବାୟୁ - ମାଉଣ୍ଟ ସେଣ୍ଟ ହେଲେନ୍
ଏମିତି ଆହୁରି କେତେ ମୂଲକ ହେଲାଣି ଶୂନ୍ୟ ।

ଲାଗିଛି ମହାଭାରତ ଚହଲ ପଡ଼ିଛି ବିଶ୍ୱେ,
ଆକାଶୁଁ ସାଗର ଯାଏ ମରଣ ସବୁଠି ହସେ ।
ଏ ଭାର ମେଦିନୀ ସହେ, ଆଉ ବା ସହିବ କେତେ
ମରମ ଦହୁଛି ତାର ତୁମକୁ ନ ବାଧେ ସତେ ?

ନିଧନ ହୋଇବେ ମ୍ଳେଚ୍ଛ କ୍ଷଣକେ ଚାହିଁଲେ ତୁମେ
କି ଲୋଡ଼ା କଷଣ ଦେଇ ନୀରିହ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜନେ ?
କରି ତ କରାଅ ତୁମେ - ତୋ ବିନା ଆଉ କେ ନାହିଁ
ଶ୍ରୀମୁଖେ କହିଛ ପରା - ଏହାକି ଅନ୍ୟଥା ହୋଇ ?

ପଶୁଛି ଶରଣ ପ୍ରଭୁ ! ଏ ସାରା ସଂସାର ପାଇଁ
ଅଶାନ୍ତି ଅନଳ ତୁମେ ଧରାରୁ ଦିଅ ଲିଭାଇ ।
ଦୟାର ସାଗର ବୋଲି ମନେ ମୋ ବହୁତ ଟାଣ
ନିଇତି ଧିଆନ କରେ ହେ ପ୍ରଭୁ ଆରତ ତ୍ରାଣ !

ଟଳିବ ଆସନ ଦିନେ ଛାଡ଼ିବ ବଡ଼ ଦେଉଳ,
ଭକତ ଛଳରେ ଉଭା ହୋଇବ କୁଟୀରେ ମୋର ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂରତୀ ଦେଖି ସଫଳ ନୟନ ବେନି
ଯାଚିତା ଅନେକ ବର ଦେବ ହେ ମୁରଲୀପାଣି ।

କଲ୍କୀ ରୂପରେ ତୁମେ ବିଜେ କି କରିଛ କାହିଁ ?
ଶାଣିତ ଖଡ୍ଗ ଧରି ମ୍ଳେଚ୍ଛ ନିଧାନ ପାଇଁ ?
ଧରମ ସମରୁଁ ତେବେ ବଳକା ରହିଛି ରଣ !
ସାରିବ ଏଥର ତାହା - ସତେ କି କରିଛ ପଣ !

ତୁମେ ତ ଅନ୍ତରଯାମୀ ଅଜଣା ତୁମକୁ କିବା ?
ଜାଣତ ଅନ୍ତର ମମ କି ଖୋଜେ ରଜନୀ ଦିବା ।
ପ୍ରଦୀପ ଯାଉଛି ଲିଭି ଦିଅଗୋ ତଇଳ ଢାଳି
ଶାନ୍ତି - ସଳିତା ପ୍ରଭୁ ! ଉଠୁ ହେ ସବୁଠି ଜଳି ।

ଚରଣ କମଳେ ତବ ଏତିକି ମାତର ଭିକ୍ଷା,
ଆତ୍ମା ଶୀତଳ ହେଉ ଦିଅଗୋ ଦିଅଗୋ ଦେଖା ।
ବିଶ୍ୱ ବିଧାତା ତୁମେ ଦେଲଣି ଅନେକ ଶିକ୍ଷା
ଏଇଠି ସମାପ୍ତ କର ତୁମର ମହା ପରୀକ୍ଷା ।

With Best Compliments from

ORIEN ENGINEERS PVT. LTD. Orien

Lathikata, ROURKELA-770037, Orissa, India
TEL : 3160, 5212, TELEX : 0635-222 - OILIN, CABLE : ORIENWORKS.

K. P. Jhunjhunwala *Ravin Jhunjhunwala*

ORIEN—Marching ahead with technologies from USA., W. GERMANY, JAPAN & SPAIN

CALCUTTA Office: 53B, Mirza Ghalib Street, Calcutta-700016. TEL.: 29 7486, 29 9417. TELEX: 021 - 2076 ORININ
DELHI Office: 2322, Laxmi Narain Street, Paharganj, New Delhi-110055. TEL.: 52 6814, 77 9532. TELEX: 031 - 2149 OILIN
BOMBAY Office: 916, Maker Chambers V, Nariman Point, Bombay-400021. TEL.: 23 5385, 23 1996. TELEX: 011-6289 OREXIN

ଜନ୍ମ ଭୂମିର ମନ କଥା

ପ୍ରମିଳା ମହାପାତ୍ର

ଦୂର ଦେଶେ ଅଛ ଯେତେ
ବନ୍ଧୁ ପରିଜନ,
ଶୁଣି ମୁହିଁ ହୃଷ୍ଟ ହୁଏ
ତୁମରି ସୁଗୁଣ ।
(୧)

ସର୍ବଦା ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ
ତୁମେ କର୍ମମୁଖୀ,
ପର ଦେଶେ ରଖିଅଛ
ତୁମ ଦେଶ ଟେକ ।
(୨)

ସେ ବିରାଟ ମହାଦେଶେ
କେ କାହାକୁ ଜାଣେ,
ସହସ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଗଣା
ତୁମେ ଜଣେ ଜଣେ ।
(୩)

ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ
କି ଭାଗ୍ୟ ଆମର ,
ସବୁଠାରେ ସାହା ଆମ
କାଳିଆ ଠାକୁର ।
(୪)

ଧନୀ ମାନୀ ଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ
ହୁଅ ମହୀୟାନ,
ଶୁଣାଅ ସେ ଠାବେ ଆମ
ଶାନ୍ତି ମୈତ୍ରୀ ଗାନ ।
(୫)

ଜଳେ ପଦ୍ମ ପତ୍ର ସମ
ହୋଇ ଟଳଟଳ,
ଭୁଲ ନାହିଁ କେବେ ହେଲେ
ତୁମ ମାତୃ କୋଳ ।
(୬)

ଆନନ୍ଦରେ ଫେରି ଆସ
ସର୍ବେ ସ୍ୱଗୃହକୁ,
ଜନ୍ମଭୂମି ମାଆ ଦେଖୁ
ଉନ୍ନତ ମୁଖକୁ ।
(୭)

ପୁରି ଉଠୁ କୋଳ ତାର
ସୁଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନେ,
ତୁମେ କି ନ ଜାଣ ସିଏ
ଝୁରେ ମନେ ମନେ ?
(୮)

ମନଭରି ହସୁ ମାଆ
ହେଉ ସେହି ଧନ୍ୟ,
ଚଉଦିଗେ ଉଡୁ ତାର
ବିଜୟ କେତନ ।
(୯)

ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା ମୋର
କହୁନି ଅଧିକ,
ବୁଝିସୁଝି ଚିନ୍ତା କର
ଖଟାଇ ବିବେକ ।
(୧୦)

ମାଚୁପିଚୁର ଶିଖରେ

ମୂଳଲେଖା - ନେରୁଦା

ଅନୁବାଦକ - ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରସାଦ ଦାସ

ଚାହିଁ ଦେଖ ମୋତେ ଏ ମାଟିର ଗହ୍ୱର ଭିତରୁ
ହେ କ୍ଷେତର ଚାଷୀ , ତନ୍ତୁବାୟୀ , ଅମଙ୍ଗ ମେଷପାଳକ
ବାହ୍ୟାୟନ-ଗୋତ୍ରିକ ଗୋ-ରକ୍ଷକ
ଅନିଶ୍ଚିତ ମଞ୍ଚାସ୍ଥିତ ହେ ସ୍ଥପତି
ହିମାଦ୍ରିର ଅଶ୍ରୁପୁଞ୍ଜେ ଗଢା ତୁଷାର ମାନବ ,
ପେଷିତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଜହୁରୀ ବଣିକ
ବିହନ ବୁଣା ଭୂମିର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ କୃଷକ
ମୃତ୍ତିକା ଗର୍ଭରେ ନଷ୍ଟ , ନିଷ୍ଫଳ କୁମ୍ଭାର ଭାଇ --

ଆଣ ଏଇ ନୂତନ ଜୀବନର ପିଆଲା ପାଇଁ
କବର ପାଇଥିବା ତୁମର ପ୍ରାଚୀନ ଶୋକ ,
ଦେଖାଅ ମୋତେ ତୁମ ରକ୍ତ , ହଳ ଓ ଲଙ୍ଗଳ ,
ଡାକିହାକି ମୋତେ କୁହ : ଏଇଠି ମୁଁ ଭୋଗିଲି ଦଣ୍ଡ
କାରଣ ଏଠାରୁ ମିଳିଥିବା ମଣି ଥିଲା ଅଙ୍କିଳ ,
ଅଥବା ଏ ଧରିତ୍ରୀ ଠିକ୍ ବେଳେ ଦେଲାନି ତା'ର
ଧାନ୍ୟଶସ୍ୟ ଓ ମୁଗୁନି ପଥର ।

ଦେଖାଅ ମୋତେ ସେଇ ପ୍ରସ୍ତର ଯାହାଉପରେ
ତୁମେ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲ
ସେଇ କାଠ ଯେଉଁଥିରେତୁମେ କ୍ରୁଶ ବିଦ୍ଧ ହେଲ
ସେଇ ପୁରାତନ ଝକ୍‌ମକି ପଥର ଘଷି
ଦୀପ୍ତକର ପ୍ରାଚୀନ ଲ୍ୟାମ୍ପ୍
ଆଜି ଆଲୋକିତ ହେଉ ସେ ଚାବୁକ୍
ଯାହା ଅଠାଭଳିଆ ଲାଗିଛି
ତୁମ ପୁରୁଣା ଘା' ରେ
ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି
ଆଜି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କର
ତୁମ ରକ୍ତରେ ଆରକ୍ତ କୁଠାର ।

ଆସିଛି ମୁଁ କହିବାକୁ
ତୁମର ମୃତ-ମୁଖ ପାଇଁ
ଏକତ୍ରିତ ହୁଅ ସାରା ବିଶ୍ୱର
ନୀରବ ମୃତ ଓଷ୍ଠ
ଅତଳ ତଳୁ କୁହ ମୋତେ
ଏ ଅସରନ୍ତି ରାତିର ଗଳ୍ପ
ଯେମିତି ମୁଁ ଅଛି ତୁମ ସଙ୍ଗେ
ପହୁଞ୍ଚିଛି ଏକାଠି ପକାଇ ଲଙ୍ଗର

ଆଉ କୁହ ମୋତେ ସବୁ କଥା ,
କୁହ ଚେନ୍ ପରେ ଚେନ୍ ,ଗଣ୍ଠିପରେ ଗଣ୍ଠି ,
ପାହାଚେ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାହାଚେ ,
ଶାଣଦିଅ ଲୁଚେଇ ରଖିଥିବା ଛୁରୀରେ ,
ବିନ୍ଧକର ଏ ମୋର ବକ୍ଷ , ଏ ହାତ ପାପୁଲି

ତରଳ ସୁନା କିରଣର ସୁଅ ପରି
ଲୁଚିଥିବା ଜାଗୁଆରଙ୍କର ହଠାତ୍ ଝାମ୍ପଦେବା
ବନ୍ୟାର ସ୍ରୋତ ପରି
ଆଉ ଛାଡ଼ିଦିଅ , ମୁଁ ବୁକୁଫଟା ରୋଦନ କରେ :
ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା , ଦିନଦିନ , ବର୍ଷବର୍ଷ
ଅନ୍ଧ ଯୁଗ ଯୁଗ ଲାଗି , ନକ୍ଷତ୍ର-ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ।
ଆଉ ଦିଅ ମୋତେ ନୀରବତା , ଦିଅ ଜଳ ଦିଅ ଆଶା
ଦିଅ ତୁମ ସଂଗ୍ରାମ , ଲୌହ ଓ ଅଗ୍ନିଗିରି
ଲାଗିଯାଉ ମୋ ଦେହ-ଚୁମ୍ବକରେ ରାଶିରାଶି ଶରୀର
ଶୀଘ୍ର ଆସ ମୋ ଧମନୀ ମୋ ପାଟି ଭିତରକୁ
ବୋଲୋ ! ମୋ ଶବ୍ଦ ମୋ ରକ୍ତ ଜରିଆରେ ॥

NORTH AMERICAN CHAPTER OF ENGINEERS
From R.E.C., Rourkela, India

P.O. Box 836, Sterling Hts. MI, 48311-0836

WANTED!!! WANTED!!! WANTED!!! WANTED!!!

Want R.E.C. Alumni

If you are a R.E.C. alumnus or if you know of some one, please contact the Registration Booth at the 19th Annual Convention for more information. If you are unable to attend the OSA Convention please call:

Hare K. Patnaik - Tel (313) 977 - 0742
Bailochan Behera - Tel (313) 350 - 2078

ଦୁଇଟି କବିତା

ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ଧଳ

୧ - ବତୀ ଘର

ଅନ୍ଧକାର ,
ମୋଞ୍ଜା ମୋଞ୍ଜା ଶୁଖିଲା ରକ୍ତର ଲାଣ୍ଡସ୍କେପ୍ ,
ସ୍କାଇଲାଇଟ୍ କାଚରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ବେଦନାର ,
ରଙ୍ଗଲିପା , ମଡର୍ଣ୍ଣ ଆର୍ଟ ,
ଅନେକ ଅସ୍ଥି , କେତେକ କଙ୍କାଳ , ପାଟଳ ବହ୍ନି ,
ଭଙ୍ଗା ମାଠିଆ , ଅର୍ଦ୍ଧ ଦଗ୍ଧ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଖପୁରି ,
ଶୂନ୍ୟ ମହାଶୂନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ବିନ୍ଦୁ
ଅନେକ ମୂଠା ପାଉଁଶ ।
ଆଉ ମାତ୍ର ଏକ ପାଦ ...
ଜାଣେନା ,
ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ପଶୁଟି କେଉଁ ଦିଗକୁ ନେବ ,
ବତୀଘରର ଆଲୋକ ଲିଭାଇଲା କିଏ ?
ନନ୍ଦଙ୍କ ଘରେ କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ ଦିନ କ'ଣ ଏଇ
ଅନ୍ଧକାର ଥିଲା ? ଯୁଗ ପୁରୁଷର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଥିଲା ?
ଥିଲା ଅନେକ ଶୂନ୍ୟତାର ହା' ହୁତାଶିଆ ଭାବ ?
ଯୀଶୁର ହତ୍ୟାକାରୀମାନେ କ'ଣ ଏଇ ଅନ୍ଧକାରର ,
ସୁରାପାନ କରି ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ?
ସେମାନେ କ'ଣ ପୁଣି ଆଗେଇ ଆସୁଛନ୍ତି ?
ଏ ଅନ୍ଧକାରର ବିଲୟ କେଉଁଠି ?
ଜଳିଉଠିବ କେଉଁ ଦିଗନ୍ତରେ ଆଲୋକ ,
ଆଉ କେତେଦୂର .... ବତୀଘର ?

୨ - ସମୁଦ୍ର

ମୁଁ ଯେବେ ବେଳାଭୂମି ଛାଡ଼ି
ବାହୁଡ଼ି ଆସେ ମୋର ପ୍ରଶାନ୍ତ ନିଳୟକୁ
ମୋର ଅନୁଧାବନ କରି ଆସନ୍ତି ,
ସାଗରର ଅନନ୍ତ ନୀଳିମା , ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ,
ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଭରା ନୀଳ ଲହରୀ ଧୀର ସମୀର
ବାଲି ଧୂଆ ଅନେକ ଶାମୁକା
ଆଉ ନାନା ରଙ୍ଗର ମାଛ ... ।

ମୁଁ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଉଠେ
ବନ୍ଦ କରେ ନିଳୟର ଦ୍ୱାର
ମୁଁ ସମୁଦ୍ର ପବନର ଲବଣାକ୍ତ
ଆଘ୍ରାଣ କରେ , କେବେ କେବେ
ଦ୍ୱାର ମୁକୁଳା କରେ ....
ନିଳୟ ମଧ୍ୟକୁ ଲମ୍ଫ ମାରନ୍ତି
ସାମୁଦ୍ରିକ ପକ୍ଷୀ , ରକ୍ତାକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ,
ମୋ ସିଲିଂ ଫ୍ୟାନ୍ ବ୍ଲେଟ୍‌ର ଆଘାତ ଖାଇ
ମାଛ ମାନେ ଚିଲପି ଉଠନ୍ତି ,
ମୋର ଆକ୍ୱାରିଅମ୍‌ର ମାଛ ମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ।
ସମସ୍ତେ ବନ୍ଦୀ ...
ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ...
ରକ୍ତରେ ମୋର ଝଡ଼ ଉଠେ ,
ମୁଁ କହେ ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୋତେ ମୁକ୍ତ କର
ମୁଁ ଆଉ ସମୁଦ୍ର ଯିବି ନାହିଁ ।

ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା

ପ୍ରତିଭା ଶତପଥୀ

ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ଅଶୋକ ଏଠାରେ ଶୁଖୁଛି
ଝଡ଼ି ପଡୁଛି
ପତ୍ର ଖସି ପଡୁଛି ଡାଳରୁ
ଅସହିଷ୍ଣୁ ପଙ୍ଗପାଳ ଭକ୍ଷି ଦେଉଅଛି
ଅଙ୍କୁରକୁ ମୁଣ୍ଡ ଟେକୁ ଟେକୁ
ଝାଟି ପରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଅଛି
ଗଛା ଗଛ ସବୁ ।
ସାଧୁ ଓ ସାଧବୀଙ୍କର ମୁହଁମାନ
ସକାଳର ଜହ୍ନପରି
ମଳିନ କରୁଣ
ପକ୍ଷୀମାନେ ପଥର ପାଲଟିଛନ୍ତି
ବିଚିତ୍ର ଯେୁ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ପୁରୀ ।

ପବନର ପକ୍ଷାଘାତ । ଆକାଶଟା ସାରା
ଚିରୁଳାଏ ବଉଦ କେଉଁଠି
ଦିଶେ ନାହିଁ
ପୃଥ୍ୱୀ ପୋଡ଼େ ଧୂ ଧୂ ଖରା
ସମସ୍ତ ନିଶ୍ଚଳ ମୂକ
ଅବୋଧ ଶାବକ
ରକ୍ତାକ୍ତ ହେଉଛି କା'ର କୁଶଳୀ ଅସ୍ତ୍ରରେ
ସବୁ ଭଲଲୋକ
ଭାଙ୍ଗି ପଡୁଛନ୍ତି , ଦେଖ ,
ଗୁରୁତର ଶୋକ ସନ୍ତାପରେ ।

କ୍ଷୀର ଶୂନ୍ୟ ଅପାଙ୍‌କ୍ତେୟ ଗାଈ ଚୀର ପରି
ନଈର ଉଲଗ୍ନ ଛାତି
ଶୁଷ୍କ ବାଲୁଚର
ହସ କାହିଁ ?
ହସ ଫୁଟି ଆସୁଥିବା ଓଠ
ହଠାତ୍ କେଜାଣି
ହୋଇଯାଏ ବିକୃତ , କୁଟିଳ ।

ଚାରିଆଡ଼େ ଭେଉଭେଉକାର
ଶବ୍ଦର ଧକ୍କାରେ
କେତେବେଳେ ଆକାଶ କମ୍ପେ ତ
କେତେବେଳେ ହିଂସ୍ରତାର ନିଃଶବ୍ଦ ରଡ଼ିରେ
ଛାତି ଥରଥର ।
ଅଥଚ କଥାପଦିଏ କି' ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ
ଯଥାର୍ଥରେ ପଦେ ପ୍ରଶ୍ନ କୁଶଳର ।
ଉଚ୍ଚାରିତ କଥାସବୁ
ହୃଦୟରୁ ହୃଦୟକୁ
ସେତୁଟିଏ ବାନ୍ଧିବା ଅପେକ୍ଷା
ଗୋଟିକୁ ଅନ୍ୟଠୁଁ
ପୃଥକ୍ କରିଦେବାରେ ବଦ୍ଧ ପରିକର ।

ପୃଥିବୀ ତା' ନିଜପରି ।
ପ୍ରେମ ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ
କେବେ ଏହି କୃପଣ ପୃଥିବୀ
ଅବିଚାର , ଅସତ୍ୟ , କ୍ରୁରତା
ବାରମ୍ବାର ସଙ୍ଘଟିତ ହେଉଥିବା
ଏହି ପୃଥିବୀରେ
କ୍ୱଚିତ୍ କେଉଁଠି
ପ୍ରେମସହ , ସତ୍ୟସହ
ପରିଚୟ ଘଟି ଯାଇପାରେ
ଜିଜ୍ଞାସା ହରାଏ ନାହିଁ ତଥାପି ମୁଁ ।

ଜୀବନକୁ
ଖୁବ୍ ନିକଟକୁ ଟାଣିଆଣି
ପୃଥିବୀର ସାମ୍ନାସାମ୍ନି
ଠିଆ କରାଇ ପଚାରେ
ଏଠି ଯାହା ମିଳେନା ତାହାର
ଦୁଃସ୍ୱର ମାୟାରେ ମତେ
କେତେ କାଳ ଛନ୍ଦିଥିବ ?
ଶତକଣ୍ଠା ଶବ୍ଦେ
ଅଳୀକତା ହାତରେ ମୁଠାରେ
ସ୍ୱପ୍ନ ଯଥାରୀତି
ନିଦ ଆଉ ଜାଗରଣ ଭିତରକୁ
କେତେବାର ପଶି ଆସୁଥିବ ?

ଶୁଣ, ସ୍ୱପ୍ନ ମଧୁର ଚାଲବାଜି
ଏଣିକି ବନ୍ଦକର ।
ଏଥିରେ ଭୁଲିବା
ଆଉ ଯେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ
ଲୋଭ ଭୟ ଅଜ୍ଞତାର
ଏ ସୁନେଲୀ ଜାଲ
ପୁରୁଣା ବିଶ୍ୱାସ ପରି
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଲାଗେ , ବାଜେ ଲାଗେ
ଅଦର୍କାରୀ ଲାଗେ

ସୁଗୋଲ ରହସ୍ୟଟିଏ
ଜଳଜଳ ଡାକେ ।
ଚାହିଁ ଦେଲା ବେଳକୁ
ସେ ଝାପ୍‌ସା ଅନ୍ଧାରରେ
ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଛାଇ
ଘୁଷୁରି ଘୁଷୁରି ଯାଉଥାଏ....
ଯାଉଥାଏ....

କାହାର ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯେ ?
ମୁଁ କି ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶର କ୍ରୀତଦାସୀ
ମୋ ଭିତରେ ଥାଏ
ସୁନା ଖଡ଼ିକା ପରିକା ଝିଅଟିଏ
ଝଟପଟ ମାଆଟିଏ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ବୁଡ଼ିଥିବା
କର୍ମଚାରୀଟିଏ ।
ଆଙ୍ଗୁଠି ଟିପ ଆକାର
ତାରାସବୁ ଚମ୍‌କୁ ଥାନ୍ତି
ଅସରନ୍ତି ମାଳ ମାଳ ପଣିକିଆରୁ
ଗୋଟିଏ ଗୁଣନଖଣ୍ଡା ଖସେ ଯେ
ଦିନଟିଏ ଖସିପଡୁଥାଏ ।

ମୁଁ ଏମନ୍ତ ନାରୀ
ମୋର ବିଦେଶୀ ଦୟିତ
କୋଉକାଳୁ
ନାଆଁ ଠିକଣାକୁ ମୋର
ପାଶୋରି ସାରିଚି
ଅଥଚ ତା' ଆନୁଗତ୍ୟ-ମାଣିକ୍ୟ-ମୁଦ୍ରିକା
ପିନ୍ଧି ମୁଁ ଏଠାରେ
ମୋ ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ ଆବେଗକୁ
ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିହୀନ ଏଇ
ଅନଳଗର୍ଭରେ
ଅଞ୍ଜୁଳା ଅଞ୍ଜୁଳା କରି
ଆହୁତି ଦେଉଛି ।

Congratulations
to
OSA - MICHIGAN CHAPTER
from

Boehringer Ingelheim

Boehringer Ingelheim
Pharmaceuticals, Inc.
Ridgefield, CT 06877

Makers of

MEXITIL®
(mexiletine HCl)

ATROVENT®
(ipratropium bromide)

Catapres®
(clonidine HCl)

Alupent®

Persantine®
(dipyridamole)

ମୁଁ, ମୁଁ ଓ ମୁଁ

ପ୍ରମୋଦ ପଟ୍ଟନାୟକ

ମୁଁ ଏକ ବିଦ୍ରୋହୀ , ବେଳେ ବେଳେ ଜଳିଯାଏ
ଅଘିରାର ବହ୍ନିଭଳି ,
ବେଦିର ପ୍ରଜାପତୟେ ନମଃ ଭଳି , ସତୀ ଚଉରାରେ
ରାଜସ୍ଥାନର ସତୀ ଭଳି ।
ମୁଁ ଚାଷୀ , ଉପବାସୀ ଓ ପ୍ରବାସୀ , ବାଉଁଶ ଘେରା
ଧୋଇଆ ଅଞ୍ଚଳର କଖାରୁ ଫୁଲ କଷି ,
ସାଙ୍ଗମାନେ ମୋର ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷୀ ,ପାଠୁଆ ,
ପଣ୍ଡିତ ,ଶାସକ , ଲାଞ୍ଜନିଆ ଚାକେରିଆ
ଆଉ କିଏ ଯାଇଛି ବାରାଣାସୀ ବା କାଶୀ ।

ମୁଁ ଥିଲି କାଙ୍ଗାଳ , ଭିକ୍ଷୁକ , ଅନୁଗୃହିତ , ଲାଞ୍ଛିତ ,
ଯମଦ୍ୱାରା ପରିତ୍ୟକ୍ତ , ଯମଦଗ୍ନି ପୁତ୍ର ,
ଜଳେ ,ଥଳେ ,ଜଉଶଳେ ,ଏ ବସୁଧାରୁ ମୁଁ କରିବି
କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶ ନାଶ
ମୁଁ ହେବି ଚାଣକ୍ୟ , ଚାର୍ବାକ ,କାଶ୍ୟପ ବା
ଆମ ଗାଁ ଶିଆଳି ଗଛ ତଳର ଦରମରା ଘାସ ।

ମୁଁ ପ୍ରତାରକ , ଶଠ , ଲମ୍ପଟ , ଜୁଆଡ଼ି ଓ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ
କିନ୍ତୁ ଏକ ନିର୍ଧୁମ ପ୍ରେମିକ
ନିର୍ବୋଧତା ମୋର ଆଣିଦେଇଛି ପତଙ୍ଗ ପରି
ଅଗ୍ନିରେ ଝାସ ...
ଅହଲ୍ୟାର ଚାସ
ଚାଣକ୍ୟର କୁଶ ଓ
ପାରିକୁଦ ରାଜା ନିଶ ।

ମୁଁ   କିନ୍ତୁ କଜ୍ୱଳ ପୂରିତ ଲୋଚନଧାରେଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ,
        ବିଦୂର ମୋର ହସ
        ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର ମୁଁ ଦାସ
   ଝଇଙ୍କ ଭଳି ମର୍ମ ନ ଜାଣି ,
   ଯେ ଦେଇଛି ମତେ ଅଗ୍ନିରେ ଝାସ
   ସେ ହାରିଛି ... ମରିଛି ... ଓ ସରିଛି ।

ମୁଁ   ସତେ ଏ ସବୁ ଭିତରେ ବଞ୍ଚିଛି ବହ୍ନି ଭଳି ,
   ସାପ ଭଳି , କୁଟୁରା ଭଳି ,ବନପକ୍ଷୀ ଭଳି , ଭଲ୍ଲୁକ ଭଳି, ଶୃଗାଳ ଭଳି
   ମୋର ଏ ବଞ୍ଚିବା ଟା କେବଳ ଏକ ଛଳନା
   ମୁଁ ସତରେ କିଛି ଚାହେଁନା , କେବଳ " ହେ ଅଦୃଷ୍ଟ ",
   ଦେଇ ଦିଅ ମତେ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁର ରଙ୍ଗ , ହୁଡ଼ିନିର କୁହୁକ
   କାରଣ ମୁଁ ସବୁ ଉପାୟ କଲିଣି ,
      ଆକାଶର ଚାନ୍ଦକୁ ଆଣି ଘରେ ରଖିଲିଣି
      ଲୁଚି ଲୁଚି ପ୍ରଶାନ୍ତି ନିଳୟଂ ଗଲିଣି
      କବାଟ କିଳି ମୁଁ ତୁମ ସ୍ତୁତି ଗାଇଲିଣି
      ହୃଦୟଟାକୁ ଅନୁତାପର ଉଷୁମ ପାଣିରେ
      ଭଲ ଦାମ ଅକଲ ଦେଇ ପୋଛିଲିଣି
      ତଥାପି ....
   ଜ୍ୱଳନର ଏ " ପୋର୍ଟଫଲିଓ "ଟା " ନିଉୟର୍କ ଷ୍ଟକ୍ ମାର୍କେଟ୍ " ଭଳି
   ପଡୁଛି ଆଉ ଉଠୁଛି ...
   ସତେ କ'ଣ ମୁଁ " ଜେନ୍ " ର ଭାଉ ଟିକେ ପାଇବିନି ?
   ସାଧବ ବୋହୂର ମଖମଲିଆ ଆଳସ୍ୟ ଭୋଗିବିନି ?
   ମୁଁ ତେବେ କଅଣ ହତାଶର ଏକ ଭ୍ରମରବର ?
   ତାଲିଚର ନା ସରୋବର ହୋଇ ସାଲବେଗ ହୋଇଯିବି ?
   ମୋର ଏ ସ୍ୱପ୍ନ , ନିଶା , ଦଉଡ଼ା , ଟାଉଟରୀ , ଗୁହାରିଆ ଓ ଗୁମାସ୍ତାଗିରୀ
   ଏଇ ଜନ୍ମରେ କଅଣ ଶେଷ ହେବ ?
   ତା ନ ହେଲେ
ମୁଁ   ଛଦ୍ମ ଶକୁନି ବେଶରେ ଏ ଯୁଗ ତ୍ରୀଶଙ୍କୁ ସାଜି
   ନିଜ ଗଢ଼ା ଯଉଘରେ ନିଜେ ନିଜେ , ଜଳି - ଜଳିଯିବି
   ଓ ଶେଷରେ " ମୁଁ ", " ମୁଁ " ଓ " ମୁଁ " ରେ ରହିଯିବି ।

ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ

ଶାନ୍ତି ଲତା ମିଶ୍ର

ତୁମ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ - କୋଣାର୍କ ଶିଳାରେ ,
ମଥା ପିଟେ ମୋ ଅଶ୍ରୁ ସମୁଦ୍ରର ଢେଉ ,
ଜର୍ଜରିତ ତନୁ ସିକ୍ତ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରଣା , ଅପମାନ
ଆଉ ଗ୍ଲାନିର ବର୍ଷାରେ ।
ସେଦିନ -
ସମୟ ଶାମୁକା ଭିତରେ ବୟସର ମୁକ୍ତା ,
ଯେବେ ଚିତ୍କାର କରୁଥିଲା ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ,
ସେତେବେଳେ ଆଗ୍ନେୟ ଗିରିର ଲାଭା ପରି ,
ଉଦ୍‌ଗୀରଣ କରିଥିଲ ଯେତେ ସବୁ ମିଥ୍ୟା ମଧୁର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି
ବିଞ୍ଚୁଥିଲ ମୁଠା ମୁଠା ସ୍ୱପ୍ନର ଗୋଲାପ ।
ଅଭିନୟ ତୁମ ବାସ୍ତବ ଛବି ,
ସ୍ୱପ୍ନ ମୋର ଡେଇଁ ଥିଲା ସମାଜର ନାଲି ଆଖି ,
ଆଉ ବାଧା ବନ୍ଧନର ଅଭେଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର ।
ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ ,
ତଥାପି ତ ସ୍ୱପ୍ନ ଆସେ
ମନର ପାଚେରୀ ଡେଇଁ
ଆଖିର ପରଦା ଠେଲି ।

ତୁମ ଭିତର ଓ ବାହାରର ଶାଣିତ୍ୟତାକୁ
ପରଖି ନ ଥିଲି ବୋଲି
ସମାଧିସ୍ଥ କଲି ମୋର ସରଳ ମନକୁ
ତୁମ ଛଳନାର ଶ୍ମଶାନ ଭିତରେ ॥

ସମ୍ବଲପୁରୀ ଗୀତ

ପ୍ରମୋଦିନୀ ମିଶ୍ର

ପଢ଼ିଥିଲି ମୁଇଁ ଇ'ସହର୍ ଲେଡ଼ି ଲୁଇସ୍ ଇସ୍କୁଲେ
ପାଚ୍ ପାସ୍‌କରି ଛ କିଲାସେ ପଢ଼ିଥିଲି ଦିନେ ବେଲେ ।
ବୁଆ ବଏଲା ନାଇଁ ପଢ଼େ ଆଉର୍ ମାଁ ବଏଲା ପଢ଼୍‌ବା
ଦଦା ବଏଲା ଟୁଁକେଲ୍ ଜାଏଦ୍ ପାଠ୍ ପଢ଼ି କା'ଣା କର୍‌ବା ।

ଆଇ ବଏଲା ପଢ଼୍‌ବା ବଏଲେ ଭାଙ୍ଗିଦେମି ଗୋଡ଼ହାଡ୍
କବାର୍ ବୁଡ଼ା ନାଇଁ ଶିଖିଲେ ପାଏବା ଝୁଡ଼ା ଲାଡ୍ ।
ଇ' କଥାଟା ଶୁନିକରି ମୁଇଁ କାନ୍ଦ୍‌ଲି ରଢ଼ି ରଢ଼ି
ନୁରି ନୁରି ମୋର୍ ସାଙ୍ଗ୍ ସରସା ଦେହେଟା ଗଲା ସଢ଼ି ।

ସୁରୁଡା କରି ସେ ଅମ୍ରା ଫଲ୍‌କେ ନାଇଁ ହେଲା ଝୁମ୍ରା
ଆଉର୍ ସୁରୁଡା ହେଲା ସିନ୍ଧୁର୍ ଆଲୁ ଚନା ବରା ।
କେନ୍ କଥାକେ ସୁରୁଡା କର୍‌ମି କେନ୍ କଥାକେ ନାଇଁ
ଆଜ୍‌କାଲ୍ ମିସେ ହେଡେଇ ଦେଲେ ଲୁହୁ ଯାଏସି ବୁହି ।

ପଢ଼ିଥିଲେ ସିନେ ଜାନିଥାଏନ୍ତି ଦେଶ୍‌ବିଦେଶର୍ କଥା
କା'ଣା ଜାନ୍‌ମି ମୁରୁଖି ଲୁକର୍ ସବୁ ମୁରୁଖି କଥା ।
ଗନିତ୍ ସିନେ ନାଇଁ ଜାନୁଥିଲି ଗୀତ୍ ଗାଉଥିଲି ବନେ
ଆଜ୍‌କାଲ୍ ମିସା ଗୀତ୍ ମାସ୍‌ଟେରେନ୍ ଡାକ୍‌ସନ୍ ଦିନେଦିନେ ।

ହେ ମାହାପୁରୁ କେନ୍ତାବେଲେ ଜନମ୍ ଦେଲୁ ମତେ
ଏନ୍ତାବେଲେ ଜନ୍‌ମିଥିଲେ ପଢ଼ିଥାଏନ୍ତି କେତେ ।
ଦଦାମାନେ ମୋର ପଢ଼୍‌ଲେ ପାଠ୍ ଉଡ଼୍‌ଲା ତାଙ୍କର୍ ନା'ଟା
ମୁଇଁ ରାନ୍ଧ୍‌ନି ରାନ୍ଧି ରାନ୍ଧି ଲଇଁ ଗଲାନ ଅଁଟାଟା ।

ମନେ ହୁଏ

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରଥମ ମାନସିକ

ମନେ ହୁଏ ଏ ନୀଳାମ୍ବର । ନୀଳାମ୍ବର ହୋଇଥିବ ନିଶ୍ଚୟ । ନୀଳାମ୍ବର ପରି ଦିଶୁଛି । ନୀଳାମ୍ବର ତ । ଏଁ । ନୀଳାମ୍ବର ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଗଲାଣି ? ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ? ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ପାସ୍ କରିଥିଲୁ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ । ତାକୁ ସେତେବେଳେ ଷୋହଳ । ମୋତେ ସତର । ଉଣେଇଶ ଶ' ଅଠେଇଶ । ଅଠେଇଶରୁ ଆଜି ହେଲା ସତୁରୀ, ବୟାଳିଶ ବର୍ଷ, ବୟାଳିଶ ଷୋହଳ ଅଠାବନ, ନୀଳାମ୍ବରକୁ ଖୁବ୍ ଜୋର ଅଠାବନ ହେବ । ଅଠାବନରେ ବୁଢ଼ା ? ବାଳ ପାଚିଗଲାଣି, ଦାନ୍ତ ବି ପଡ଼ିଯାଇଛି ବୋଧହୁଏ, ପଡ଼ିଯାଇଛି ତ ! ପାଟିଏ ମାୟାଦାନ୍ତ, ଗୋରୁହେଡ଼ା ପରି, *ଫଲ୍‌ସ ଟୀଥ୍* । ଦେଖ, କିମିତି ଦାନ୍ତ ଚିପି ଚିପି କଥା କହୁଛି । ଭେଲେ ରେ ଭେଲେ, ଭଲ *ଡେଣ୍ଟିଷ୍ଟଟିଏ* ତୋତେ ମିଳିଲା ନାହିଁ ? ଶସ୍ତାରୁ ଅବସ୍ଥା, ମୁଁ କେମିତି ଦାନ୍ତ ଲଗେଇଛି - ଇଁ, *ଫଲ୍‌ସ୍* ବୋଲି କିଏ କହିଦବ ? ଦଉ ତ ଦେଖିବା । ମହା କୃପଣ ଏ ନୀଳାମ୍ବର ଟା । ବୁଢ଼ା ହେଲୁ, ଏବେ ବି ସେ ଆଦତ୍ ଛାଡ଼ିଲୁ ନାହିଁ ? ନା, ଇଏ ନୀଳାମ୍ବର ହୋଇ ନ ଥିବ, ନୀଳାମ୍ବର ପରି ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଦୁଉଚି ଏକା । ଆଏ ନୀଳାମ୍ବର ! ଡାକି ଦେବି କି ଆଉ ! ନା ତ, ଏ ନୀଳାମ୍ବର ନୁହେଁ, ନୀଳାମ୍ବର ହୋଇଥିଲେ ଏତେ ବେଳଯାଏଁ ଥାଆନ୍ତା, ମୋତେ ଆସି କୁଣ୍ଢେଇ ପକାନ୍ତା ନି ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ! ସେ ବି କଣ ମୋତେ ଚିହ୍ନିପାରୁ ନାହିଁ ନା ? ଚିହ୍ନିବ କିମିତି, ଏଣିକି ଅନେଇଲେ ତ, ଏଣିକି ମୋତେ ମୁହଁ ବୁଲଉ ନାହିଁ ଦେଖୁନୁ, ବୋଧହୁଏ ଲାଜରେ ସେ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁପାରୁ ନାହିଁ, ତା'ରି ଲାଜ ତାକୁ ଖାଉଛି । ଏ କି ଲାଜ ! ଯାହା ତ ହେବାର ଥିଲା ହେଲା, ମୁଁ କଣ ଗଣ୍ଠିକରି ବଇଚି ସେ କଥାକୁ ? ହେଲା ତ ହେଲା, ଭାସିଗଲା କ'ଣ, ତୁ ମୋ ପେଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ଆସିଥିଲୁ, ନିଜେ ବାହା ହୋଇ ପଡ଼ିଲୁ, ଏମିତି କଣ ହେଉ ନାହିଁ ? ଆମ ଗାଁ ହାଫିଜ୍ ମିଆଁ ତ ପୁଣି ବାଆସ୍ତରୀ ବର୍ଷରେ ନାତି ପାଇଁ କନିଆ ଦେଖି ଯାଇ ଫେରି ଆସି କହିଲା - *ଆରେ ପୋତା, ଓ୍ବହ ତୁମ୍‌ହାରେ ଲାୟକ ନହିଁ, ଇସିଲିୟେ ମୈନେ*

ସାଦୀ କର ଲୀ । ଆଉ ତୁ ତ ସେତେବେଳେ ଗଜା ବୟସର ଭେଣ୍ଡିଆଟେ । ବାହା ହେଲୁ ତ ଜଣ ହେଲା, ମୁଁ ଜଣ ବାହା ହୋଇନାହିଁ, ବାହା ନ ହେଇ ବଇଚି ? ତାକୁଇ ବାହା ନ ହେଲେ ଆଉ କାହାକୁ ବାହା ହେବି ନାହିଁ ବୋଲି ପଣ କରି ବୁଢ଼ା ହେଇଛି ?

ଆରେ ଘଣ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲା । *କାଇନ୍ କ୍ଲିଅର୍* । ଯିବା, ଟିକଟ କାଟିବା । ମନିବ୍ୟାଗ୍ ? ଆରେ ମନିବ୍ୟାଗ୍‌ଟା କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ପକେଟ୍ ମାର ? ନା, ନା ! ରକ୍ଷା ! ଭଗବାନ ! ତଳ ପକେଟରେ ରଖିଦେଇ ଖୋଜୁଛି । ଛି - ଛି !

ଇଏ ପୁଣି ଗୋଟାଏ କିଏ ? ବଡ଼ ଉପର ମୁହାଁ ଲୋକଟା ତ ! କେମିତି ଧପାଲି ଚାଲିଛି ଦେଖ, ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିବ ଯେ । ଜୀବନରେ କେବେ କେଉଁଠି ବୋଧେ ଠିକି ନାହିଁ, *ସକ୍‌ସେସ୍‌ଫୁଲ* । ହାଁ ହାଁ ହାଁ ପଡ଼ିଲାତ, ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା । ରକ୍ଷା, ବିଚାରା ମକା ବାହାରି ଯାଇଥାଆନ୍ତା ଅଇଛା । ନୀଳାମ୍ବର ବି ହସୁଛି, ମୁରୁକି ମୁରୁକି, ଚାପି ଚାପି । ଡାକି ଦେବି କି ନୀଳାମ୍ବର ବୋଲି ? ପଚାରିବି ଆବେ ଶଳା - ଉହୁଁ - ତମେ - ଉହୁଁ - ଆପଣ ନୀଳାମ୍ବର ବାବୁ ନା ? ମୁଁ ଠିକ୍ ଚିହ୍ନିଛି ଆପଣ ନୀଳାମ୍ବର ବାବୁ ! ଉହୁଁ - ତୁ ଆମ ନୀଳାମ୍ବର ନା ? ଯଦି ନ ହେଇଥାଏ ! ଛି ଛି !

କିନ୍ତୁ, ନା ଏ ନୀଳାମ୍ବର ନିଶ୍ଚୟ । ସେଇ ନାକ, ସେଇ କାନ, ସେଇ ଆଖି, ତେବେ ଜଣ ଏ ନୀଳାମ୍ବରର ଦୋପରସ୍ତ, ହିଟଲରର *ଡୁପ୍ଲିକେଟ* ଭଳି ? କପାଳଟା ଟିକିଏ *ଫ୍ଲାଟ୍* ହୋଇଯାଇଚି, ପଛଆଡ଼ ଚନ୍ଦା, ପଇସା କମେଇଚି, କମେଇଚି ବି ? କ୍ୱଚିତ୍ ଖଲ୍ୱାଟ ନିର୍ଧନ । କମାନ୍ତା ନାହିଁ ? ଆଇ· ଏ· ଏସ୍· ଅଫିସର୍ ! କେତେ ଜଣ ! ପେନସନ ନେବଣି । ହଁ ଅଠାବନ ହେଲାଣି ! ଥାଟ ଟା ଦେଖ ! ବିଚାରା, ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ଶୁଖିଯାଇଥିବ । ଯେତେ ଆଇ· ଏ· ଏସ୍, ଯେତେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ପଦରୁ ଖସିଲେ, ମଲେ । ବାଘ, ବାଘ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ । ବାଘ ଥରେ ମଣିଷ ମାଉଁସ ଖାଇଲେ ଆଉ କୋଉ ମାଉଁସ ଛୁଇବ ନାହିଁ । ମରିଯିବ ପଛେ, ନାହିଁ । ଏମାନେ ସେମିତି । ଏଙ୍କ ଆହାର 'ନମସ୍କାର ସାର୍ !', ଥରେ ଏ ଡାକ ଶୁଣିଲେ ଆଉ ଛାଡ଼ି ହେବ ନାହିଁ । ବାବା କି ରବାବ ! ଆସନରୁ ଖସିଲେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ । ଆଉ କିଏ ଅନାଏ ବି ନାହିଁ, ନମସ୍କାର ସାର୍ ତ ଦୂରର କଥା, ପଚରରେ ପକାନ୍ତି ନାହିଁ କେହି । ଏଟା ତ *ପ୍ରମୋଟି* । ସିଧାସଳଖ ଆଇ· ଏ· ଏସ୍ ହେଇଥିଲେ ତ ଫୁଲି ଫୁଲି ଫାଟି ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା । ଆଧୁନିକ ସମାଜରେ ଏଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଭେଦ ଦୁଇ - *ପ୍ରମୋଟି* ଆଉ *ଡାଇରେକ୍ଟ* , ସିଧା ଆଉ ବଙ୍କା ।

ମୁଁ ଯାଏଁ ଟିକଟ କରି ଆଣେଇଁ । ହଉ, ଦବୁ ତ ଦେ । ନା ଏତେ ଦେବି ନାହିଁ, ଦି' ମିନିଟ୍ ପାଇଁ ଚାରିଅଣା ! ଯା ଯା ମୋର ଜୁତା ପାଲିସ୍ ନ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଏ ବୁଢ଼ୀ ମାଇପିଟା କିଏରେ ବାବା, କେମିତି ସାଜିଗୁଜିକି ବାହାରିଛି ଦେଖ ! ନାହି ତଳକୁ ଲୁଗା, ବେକ ତଳକୁ ଢାଙ୍କଣ୍ଡେ, ଆଉ ନାହି ଉପରକୁ ଢାଙ୍କଣ୍ଡେ କଟା ବ୍ଲାଉଜ୍ । ଆଗ କାଳିକା କାଞ୍ଚଲା ବୋଲ । ବିଜ୍ଞାପନ ନାରୀତ୍ୱର । ନା - ମଉଳା ଯୌବନର । ହାଇରେ ବୟସ ! ତୁ ଗଲୁ କୁଆଡ଼େ ? ମୁଁ ଯା' ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲି, ହଜିଗଲା ବଅସକୁ ଖୋଜି ହେଲେ ଆଉ ଜଣ ମିଳେ ? କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲି ଟୋକାଟୋକୀ ଗୁଡ଼ାକ କି ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ସତେ ! ଆମ ସମୟରେ ଏମିତି ମିଶାମିଶି ଘେସାଘେସି ନ ଥିଲା । ଦୁଃଖ ରହିଗଲା । ତା ବୋଲି ଜଣ ମଣିଷ ଏମିତି ବେହିଆ ନିର୍ଲ୍ଲଜ ବେହାଲ ହେବ । ଟୋକାଟୋକୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ *କମ୍ପିଟିସନ୍* କରିବ ?

ଏଁ ! ଏ ମାଇକିନିଆଟା ଯାଇ ସେଠି ବସିଲାଣି, ନୀଳାମ୍ବର ପାଖରେ, ଦିହକୁ ଦିହ ଲଗେଇ । ଇଏ କ'ଣ ତେବେ ବିନ୍ଦୁ ? ସେତେବେଳେ ତ ବିନ୍ଦୁ ଏମିତି ନ ଥିଲା । କେଡ଼େ ସରଳ, କେତେ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ! ଏଡ଼େ ବଡ଼ଲୋକର ଝିଅ ବୋଲି କିଏ କହିବ ? ଧଳା ଶାଢ଼ୀ, ହାତରେ ପଟେ ଲେଖେଁ ସୁନାବଳା । ବେକରେ ଗୋଟେ ଚେନ୍, ବାସ୍ । ଇମିତି ବଦଳିଗଲା ଦିନ କେଇଟାରେ ? ଏ ବୟସରେ ଜଣ ମାନୁଛି ଏ ସବୁ ? କି ପାଉଡର, କି ଲିପ୍‌ଷ୍ଟିକ୍, କି କଜଳ ! ଆଚ୍ଛା ତା' ଗାଲରେ ଏ ତିଳ ଚିହ୍ନଟା ଏମିତି *ପ୍ରମିନେଣ୍ଟ* ଥିଲା ? ନ ଥିଲା ତ ! ଓହୋ - ମାଛିଟାଏ, ତିଳ ନୁହେଁ । ଚାହିଁ ଉଡ଼ିଯାଉନାହିଁ, ଘଉଡ଼େଇ ଦଉନାହିଁ କାହିଁକି ମାଇପିଟା, ସଲସଲ ଲାଗୁନାହିଁ ? ନାଇଁ ନାଇଁ, ଏଟା ତିଳ ନୁହେଁ କି ମାଛି ନୁହେଁ । ଜଣ କହନ୍ତି ମାଇପେ, ହଁ, *ବିଉଟି ସ୍ପଟ୍*, ଠିକଣା ଯାଗା । କିନ୍ତୁ ବିନ୍ଦୁର ତ ଭ୍ରୂଲତା ଦିଟା ଖୁବ୍ କଳା କଳା, ମୋଟା ମୋଟା ଥିଲା, ଇମିତି ସରୁ ସରୁ ଗାରକାଟି ଦେଲା ପରି ହେଲା କିମିତି ? କାମ କମାଣ । କବି କହିଲା ଚୁଟ । ନା - ଇଏ

ବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ, ଦେଖ ଦେଖ କଣ ହଉଛନ୍ତି - -

ଟଂ ଟଂ ଟଂ - ଟଂ ଟଂ ଟଂ - ହେଇଟି ଗାଡ଼ି *ଆଭଟ୍* ହେଲା, ଯାଏଁ ଟିକଟ କାଟି ଆଣେ । ଦେଖ ଦେଖ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଲଗେଇ ଦେଇ ଏମିତି ସବୁ କଥା ହୁଅନ୍ତି *ୱେଟିଂ ରୁମରେ* ? ଏମାନେ ବୋଧେ ଆଗରୁ ଟିକଟ କରି ସାରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଯାଏଁ, ଏମାନେ ଏମିତି ପ୍ରେମ କରୁଥାଆନ୍ତୁ ବସି । କି ପ୍ରେମ ! ପୁଣି ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ହେଲା ପରେ । ଏ ବୟସରେ ସିନା ଯେତେ ଛୁଡ଼ାଛୁଡ଼ି ରହିବ ସେତେ ରସଟା ଗାଢ଼ା ଧରିବ, ବେଶି ରକ ଘସରେ ପ୍ରେମଟା ଘସରା ପଡ଼ିଯାଏ । ଏମାନେ କିନ୍ତୁ ଯୌବନଟା ରଖିପାରିଛନ୍ତି । ବାହାଦୁର ଅଛୁ ନିଶ୍ଚୟ । ଦେଖ ଦେଖ, ଇୟା ମୁହଁରୁ ସିଏ, ତା' ମୁହଁରୁ ଇଏ କେମିତି ହସ ଛଡ଼େଇ ନଉଚନ୍ତି ଦେଖ । କଳା ଚମଡ଼ା ଲୋକେ ଗୋରାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ମାଙ୍କଡ଼ାମି କଲେ କିମିତି ଖତେଇ ହେଲା ପରି ଲାଗେ । ନାଁ, ଇଏ ବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ । ବିନ୍ଦୁ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆଣୀ ଝିଅଟିଏ ପରି ଦିଶୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ତ ସାଲୁଆର, ପଞ୍ଜାବୀ, କି ବର୍ମିକ୍ ଲୁଙ୍ଗି ଶାର୍ଟ, ମିନି, ମିଡ଼ି, ମ୍ୟାକ୍ସି, ବେଲବଟମ୍, ଡେନିମ୍ ଜିନ୍ ସବୁ ବାହାରି ନ ଥାଏ । ବଙ୍ଗାଳୁଣୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଓଡ଼ିଆଘର ଥିଲାବାଲାଙ୍କ ଝିଅ ବୋହୂ ନିଜକୁ ସଜଉଥିଲେ । ବିନ୍ଦୁ ତା କରୁ ନ ଥିଲା, ଶାଢ଼ୀର ପଣତ ତାର ଓଡ଼ିଆ ଘର ଭୁଆସୁଣୀଙ୍କ ପରି ଡାହାଣ କାନ୍ଧରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ଓଡ଼ିଆଘର ବାହୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପରି ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁଗା ଦିଏ । ଏ କ'ଣ ସେଇ ବିନ୍ଦୁ ? ସାଇବାଣୀ ମାନେ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଲା ପରି ଦିଶୁଛି । ଉଡ଼ାଜାହାଜର *ଏଆରହଷ୍ଟେଜ*ଭଳି ଆଉ ଟିକକକେ '*ଥନ୍ୟବାଦ୍*' କହିଦବ । ଆଜିକାଲିକା ଡ୍ରେସିଂ ମେକ୍ ଅପ୍‌ରେ ବୁଢ଼ୀ ମାଇପେ ବି ରମ୍ଭା ଉର୍ବଶୀ ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ କଣ ଏତେ ବଦଳିଗଲା ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପଡ଼ି ? ନା ଆଇ· ଏ· ଏସ୍ ବରର ହାତ ଧରି ? ନା - ନା ଏ ବିନ୍ଦୁ କି ନୀଳାମ୍ବର କେହେ ହେଇ ନ ଥିବେ ।

ଏଁ - ପାନ୍ ବିଡ଼ି ସିଗାରେଟ୍ - ଗରମ ଚା ? ଗାଡ଼ି ଆସିଗଲା ? ଟିକଟ କରି ନାହିଁ ଯେ । ଏ ଯଦି ସତରେ ବିନ୍ଦୁ ହେଇଥିବ, ହେଇଥିଲେ ହେଇଥାଉ, ମୁଁ ତ ବାହା ହେଇ ନାହିଁ । ବାହା ନ ହେଇ ରକ୍ଷା ପାଇଯାଇଛି । ଭଗବାନ ଯାହା କରନ୍ତି ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ।

କିନ୍ତୁ ବାହା ହେଇଥିଲେ ସେ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତା । ସେ ମୋତେ ବାହା ହବାକୁ ମନ କରିଥିଲା । ନୀଳାମ୍ବରକୁ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣେ ବାଳିକାକୁ ଖୁସି କରିପାରିଛି ବୋଲି ମନରେ ଗୋଟାଏ ଆଣ୍ଟ ଥାଆନ୍ତା । ନଳିନୀ ମୋତେ ବାହା ହୋଇ ଖୁସି ହଉ ନ ହଉ ସେ ସୁଖୀ, ଏତକ ମୁଁ ଜାଣେ । ସବୁ ମାଇପେ ବୋଧହୁଏ ଏମିତି ସୁଖୀ ହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ମନକରି ବାହା ହେଇ ନ ଥାନ୍ତି ତାଙ୍କ କଥା କହୁଚି । ବାହା ହେଲା ପରେ ସେମାନଙ୍କର ସପନ ଦେଖା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ନାହିଁ ବାହା ନ ହେଇ ପ୍ରେମ କଲାବେଳର ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ । ବାହାହେଇ ଯିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତି ସେଥିରେ ଉଠାପଡ଼ା ନ ଥାଏ । ଚାଲିଥାଏ ସୁଅ ବହିଗଲା ପରି, ଖରାଦିନିଆ ନଇରେ । ସଞ୍ଜୁଆ ପଶ୍ଚିମ ଆକାଶରେ ଆତସବାଜି ଖେଳୁଥିବା ମେଘପରି ସେ ଜୀବନର ରଙ୍ଗ ବଦଳେ ନାହିଁ । ସବୁ ଦିନେ ନୂଆ ନୂଆ ତରକାରୀ ଚାଖିବାର ସଉକ ଉଭାଇଯାଇ ଭାତ ଡାଲିରେ ଏମିତି ଆଦତ ପଡ଼ିଯାଏ ଯେ ଦିନେ ନ ହେଲେ, ଯେତେ ପୁରି ମାଲପୁଆ ଖାଇଲେ ମନବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନ କରି ବାହାହେଲେ ଭଲପାଇବାଟା କିମିତିକା ଭୁଲି ଭୁଲି ହେଇଯାଏ । ନୂଆ ରାଗିଣୀ ପଟୁରେ ଧାଇଁଲା ସୁର ପୁରୁଣାକୁ ପାଶୋରି ଦେଲା ପରି । ଆଗରୁ ମନ ନ କରି, ଖାଲି ବାହାହେବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ଯିଏ ବାହା ହୁଅନ୍ତି ସେମାନେ ଭଲ ପାଇ ଶିଖନ୍ତି ବାହା ହେଲା ପରେ । ସେ ଶିଖା ଆଉ ସରେ ନାହିଁ ଜୀବ ଥିଲା ଯାକେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ବାହାହଉଥିଲା ପରି ଲାଗେ । ବନ୍ଧୁ ଅମିତାଭ ତା ବାହାଘର ବର୍ଷିକିଆ ପାଳିଲା କଥା ଶୁଣି ନଳିନୀ ପରା ଥଟ୍ଟା କରି କହିଲା ସେ କଥା । ଆମେ କୁଆଡ଼େ କିଇଚି ଥରେ ଲେଖା ବାହା ହଉ ସେଇ ଏକା ମଣିଷକୁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ମାନସିକ

ଇଏ ଦୀନବନ୍ଧୁ ନା ? ସେଇ ଦୀନା ? କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଫାଷ୍ଟ, ସବୁଥିରେ ଫାଷ୍ଟ । ଏକୁଇ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲା ବିନ୍ଦୁ ପ୍ରଥମେ, ମୋତେ ନୁହେଁ । ଦୀନା ଘର ମନା କଲାବେଳକୁ ଯାଇ ସିନା ଏ ଅଧମ *ସ୍ପୋର୍ଟ୍‌ସ୍‌ମ୍ୟାନ୍* ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପଡ଼ିଲା । ନ ହେଲେ ନୀଳାମ୍ବର କିଏ କୁମାରୀ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରଭା କିଏ ? ବିଚିତ୍ର ଏ ନାରୀ ଚରିତ୍ର । ତିରିଶ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା, ଦିନେ ହେଲେ ବି ସେ ଦୀନା ନା ଧରି ନାହିଁ । ଭୁଲ୍‌ରେ ବି । ଏଇ ବିନ୍ଦୁ ।

ମୁଁ କଥା ଉଠେଇଲେ ସେ ଗମ୍ଭୀର ହେଇଯାଏ । ଯେମିତି କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ କି ଭୁଲିଗଲାଣି ସବୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଦୀନାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲା ମୁଁ ଜାଣେ । କାହିଁକି କେଜାଣି । ଏଟାର ତ *ଆଉଟ୍‌ଡ଼ୋର୍ ଆକ୍ଟିଭିଟି* କିଛି ନ ଥିଲା । *ସିମ୍ପଲଟନ୍*, ଗ୍ରନ୍ଥକୀଟ । ଯାହା କହିବ, ମା' କୁ ପଚାରେଁ, ମା' ମନା କରିଛି । ବାପ ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲା ଟା ତ, ଗେହ୍ଲା, ସବୁ କଥାରେ ମା ମା ମା । ବାଇସ୍କୋପ୍ ଯିବା - ନା ମା' ମନା କରିଛି । ନଈକୂଳକୁ ଯିବା ? ରାତି ହେଇଯିବ, ମା' ମନା କରିଛି ରାତିରେ ବାହାରିବାକୁ । ପିକ୍‌ନିକ୍ ? ମା' କୁ ଲେଖିଛି, ସେ ହଁ କଲେ ଯିବି । *ଆଖିର୍* ମନା କରିଦେଲା କହିଲା - ମା' କୁ ପଚାରେ । କିରେ ତୁ ତ ଝିଅକୁ ଦେଖିଛୁ, ଝିଅକୁ ଟିଉସନ୍ କରିଛୁ, ତୋ ମନରେ କଣ ଢେଉ ଉଠି ନ ଥିବ ? ଗୋଟାଏ ହାତରେ ତାଳି ? ଏକା ବିନ୍ଦୁ ତୋତେ ଭଲ ପାଉଥିଲା ? ହାଇରେ ହତଭାଗା ଦୀନା, କେତେ ଯଉତୁକ ପାଇ ନ ଥାନ୍ତୁ, ରାୟ ବାହାଦୁରଙ୍କ ଝିଅ, ପୁଣି କଲେଜରେ ପଢୁଛି, ସୁଦରୀ, କେତୁଟା ସୁଦରୀ ଝିଅ ପାଠ ପଢୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ । ଯେତକ ତାଡ଼କା ସୁପଣଖାଙ୍କୁ ବର ନ ମିଳେ ସେଇମାନେ ଯାଆନ୍ତି *ହାୟର ଏଜୁକେସନ୍* ପାଇଁ ।

ଓ *ଫାଷ୍ଟ ବେଲ୍* । ଯିବା, ଟିକଟ କରିବା, ଦୀନା କଣ ଟିକଟ କାଟି ସାରି ବଇଚି ? ପଚାରିବି ? ନା ଥାଉ । କାଳେ ହେଇ ନ ଥିବ, ଲୋକଟା ଯେମିତି ଥିଲା ସେମିତି, କିଛି ଟିକିଏ *ଚେଞ୍ଜ୍* ନାହିଁ, ବାଳ ଗୁଡ଼ାକ ଯାହା ପାଚିଯାଇଚି । ଚଷମା ଲଗେଇଛି । ଖାଲି ଆଖି ଟିକିଏ ପଶି ଗଲା ପରି ଲାଗୁଚି । କ୍ଲାସ୍ ପାଇପାରିଲା ନି, ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍ କିରାନୀ, *ପ୍ରମୋସନ୍* ପାଇ ପାଇ ଅଣ୍ଡର ସେକ୍ରେଟେରୀଟାଏ ହେଇଥିବ *ରିଟାୟାର୍* କଲା ବେଳକୁ । ସେଇମିତି ଓଡ଼ିଆଟାଏ ରହିଛି । କିମିତ ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଶାର୍ଟ ପିନ୍ଧିଛି ଦେଖ । ସବୁ ଢିଲା ଢିଲା । ଶସ୍ତା ସିଲେଇ, ରଦ୍ଦି *ଟେଲର୍* । କିରାନୀ ହେଲେ ରୁଚି ଚାଲି ଯାଏ । ସାର୍ କହିବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦୀନାଟା ଭଲ ପିଲା । ପୁଅଟା ଗୋଟାଏ ଭଲ *ସ୍କଲର୍* ଶୁଣିଛି । *ଲେକଚରର୍* ଫେକଚରର୍‌ଟା ହେଇଥିବ ଖୁବ୍ ବେଶି । ପୁଅଟା *କମ୍ପିଟିଟିଭ୍* ଦେଇଥିଲେ ଆମେ ଜାଣିନଥାନ୍ତୁ ?

ବୁଟ୍‌ପଲିସ୍ । ନା ଦରକାର ନାହିଁ । ହଉ ଦବୁତ ଦେ, ପଚିସ ପଇସା ନ ହେଲେ ଯା । ଏ ଦୀନା ! ଡାକିଦେବି ଆଉ ! ନ ହେଲେ ନ ହେଉ । କଣ ଭାସିଯିବ । ଫାସି ଦେଇଦବ ମୋତେ ?

ଓ ଆପଣ ମିସେସ୍ ପାତ୍ର ? କି ପାତ୍ର କହିଲେ ? ଲିଲି ପାତ୍ର ? ଆପଣଙ୍କ କୁମାରୀ ନାମ ତ୍ରିପାଠୀ ଥିଲା ନା ? ହଁ ହଁ କୁମୁଦିନୀ ତ୍ରିପାଠୀ, ଠିକ୍ ମନେ ଅଛି, କେତୁଟା ବା ଝିଅ କଲେଜରେ ସେତେବେଳେ । ଗୋଟି ଗଣତା । ଭୁଲିଯିବି, କି କଥା ଇଏ ! ଆପଣଙ୍କ *ଏନ୍‌ଗେଜମେଣ୍ଟ* ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ମନେ ଅଛି । ଭୁଲିଯିବି ? ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରେମ କରୁ ନ ଥିଲି । ହଁ ହଁ, ଆଚ୍ଛା ଆଚ୍ଛା ତ୍ରିପାଠୀ ନ ହେଲା ପାତ୍ର ହେଲେ । କୁମୁଦିନୀ କିପରି ଲିଲି ହେଲେ ? ଓ ଠିକ୍ ଠିକ୍ । ଯେମିତି ବାପା ସବୁ *ଡାଡି*, ମା ସବୁ *ମମି*, ପୁଅ ସବୁ *ସନି* ସେମିତି ନା' ! ବାସ୍ତବିକ ଆମେ କ୍ରମେ ସଭ୍ୟ ହେଇ ହେଇ ଚାଲିଚୁ ।

ଟଂ ଟଂ ଟଂ । ଓ ଗାଡ଼ି *ଆଉଟ୍* ହେଲା । ଯିବା ଟିକଟ କରିବା । ଆଚ୍ଛା ହଉ ଆପଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପରେ ଦେଖା ହେବ । ଆପଣଙ୍କର ମନେ ଅଛି ? ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଦୀନବନ୍ଧୁ ବୋଲି ଜଣେ ପଢୁଥିଲା ? ଅବଶ୍ୟ ଆମର *ଫୋର୍ଥ ଇୟର* ବେଳକୁ ଆପଣଙ୍କର *ଫାଷ୍ଟ ଇୟର୍* । ମନେ ଅଛି ? ଏ ସେଇ ନା ? ହେଇପାରେ । ମାଇପେ ତାକୁ ଗନ୍ଧଉଥିଲେ, ନାହିଁ ? ହା ହା ହା । ଜାଣନ୍ତି କି ? ସେ ରିଟାୟାର୍ କଲାଣି, ନା ? ତାର ଛଅ ପିଲା ? ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛି ? ଦୁଇପୁଅ । ଗୋଟିଏ ଝିଅ, ଆଇ· ପି· ଏସ୍· କୁଆଇଁ । ଖୁବ୍ ଭଲ । ଦେଖନ୍ତୁ , ଆପଣ ଭଲ ପାଇ ବାହା ହେଲେ, ମୁଁ ଯାହାକୁ ମନ କରିଥିଲି ତାକୁ ପାଇଲି - ଆଉ ଏ ଦୀନା, ଜାଣିଛନ୍ତି ଯାହାକୁ ବର ବେଦୀ ଉପରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଗଲା ତାକୁଇ ବାହା ହେଇଛି । କଉଟା ଭଲ ?

ସବୁ ଏକା ? ଅନ୍ଧାରରେ ଖାଇଲେ ଯାହା, ଆଲୁଅରେ ଖାଇଲେ ସେଇୟା । ବାଃ ବାଃ ବାଃ - ହା ହା ହା ।

ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତିରେ ଝୋଟିଚିତା

ହୃଦାନନ୍ଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

କଳାନିପୁଣା ଓଡ଼ିଆ ନାରୀର ହାବଭାବ ଚାଲିଚଳନରେ କେତେ ରମଣୀୟ ଉତ୍କଳା କବିତା । ନିବିଡ଼ ପଲ୍ଲୀଟି ଭିତରେ ତା'ର କେତେ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା । ତା'ର ଚୂଲୀ ତିଆରି, ଚୁଞ୍ଚକନାରେ ଚୁଞ୍ଚଦିଆ, ମୁଣ୍ଡୁଳାକଟା, ଧାନକେଣ୍ଡାରେ ବେଣୀ ମୋଡ଼ିବାଠୁଁ ଆରମ୍ଭ କରି ରୁମାଲରେ ଫୁଲ ଫୁଟେଇବାଯାଏଁ ସବୁଠି ଥାଏ ଗୋଟେ କୁଶଳୀ ହାତର କଳାତ୍ମକ ଆଲୋଡ଼ନ । ପୁନେଇଁ ପରବରେ ସେ ନାନାଜାତିର ପିଠା ଗଢ଼େ । ଗଇଁଠାଗୁଡ଼ି, ସରୁ ଚକୁଳିଠୁଁ ଏଣ୍ଡୁରି ଓ ମଣ୍ଡା ପିଠାଯାଏଁ ତା'ର ଏ ଗଢ଼ଣ ସବୁ କେଡ଼େ ଚମତ୍କାର ସତରେ ! ତା'ର ଭାତବଢ଼ା ବି ବେଶ୍ କଳାତ୍ମକ । ଥାଳି ଭିତରେ ଭାତକୁ ଥାପି ଦେଉଳିଆ କରି ସଜାଡ଼ି ଦିଏ । ଲିପାପୋଛା ମାଟିକାନ୍ଥରେ, ଚଟାଣ ଉପରେ ଝୋଟିଚିତାର କବିତା ଲେଖେ । ଘର ଭିତରେ, ଦୁଆର ମୁହଁରେ କି କାନ୍ଥ ଉପରେ ମନକୁ ମନ କେତେ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କେ । ବିଭିନ୍ନ ବୃକ୍ଷ, ଲତା, ପତ୍ର, ଫୁଲ, ଫଳ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଚାଷୋପକରଣ ଓ ଦେବାଦେବୀଙ୍କର ଚିତ୍ରର ଶୋଭା ଯେ କେହି ଦର୍ଶକ ମନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଦିଏ । ଘରଦ୍ୱାର ବ୍ୟତୀତ ଅମାର, ବାଂକୁସ, ସିନ୍ଦୁକ, ଠାକୁର ଘର, ତଉଁରାମୂଳ, ଧାନ ବଦାଡ଼ି ବସିବା ସ୍ଥାନ ସବୁ ଏହି ଝୋଟିଚିତାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀ ଭିତରେ ଏହି ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳାଟି ଅନୁଭବ୍ୟ । ଘରର ଝିଅ ବୋହୂମାନେ ନିଜ ଘରୁ କି ସାଇପଡ଼ିଶା ଘର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଦେଖି ଶିଖି ଏ କଳାର ଅଭ୍ୟାସ କରିଥାନ୍ତି । ଏ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ସକାଶେ କୌଣସି ସ୍କୁଲ ବା କଲେଜରୁ ତାଲିମ ନେବା ଲୋଡ଼ା ପଡ଼େ ନାହିଁ କି *ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍* ହାସଲ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ମନକୁ ମନ ଏମିତି ଚିତା ଆଙ୍କୁ ଆଙ୍କୁ ତାହା ଗୋଟେ ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଏ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ପାଇଁ ବେଶୀ ଅର୍ଥ ବି ଲୋଡ଼ା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଅରୁଆ ଚାଉଳ ଚୁରି ଭିଜା ଯାଇ ତାକୁ ପାଣି ସହିତ ବଟାଯାଏ । ଧୋବ ଫରଫର ପିଠଉ ପାଣିରେ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ସେ ଚିତ୍ର କାଟେ । ପରିଷ୍କାର ମାଟିକାନ୍ଥ କି ଚଟାଣ ଉପରେ ଖଣ୍ଡେ ସରୁକନାରେ ପାଣିଆ ପିଠଉ ବୋଳି ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରେ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଗ ଚେଛା ହୋଇଥିବା ଛୋଟିଆ କାଠି ଖଣ୍ଡିକୁ ବୁଡ଼ି କରି ଚିତ୍ର ରଚନା କରେ । ତା'ଛଡ଼ା ଚୂନ ଧଉଳା କାନ୍ଥରେ ହଳଦୀ ପାଣି କି ଛାଉ ପାଣିରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଟିପା ଦିଏ । ଏ ସବୁ ସହିତ ଚୂନା ଅକ୍ଷତ (ଅରୁଆ ଚାଉଳ), ହଳଦୀ ଚୁରା ଓ ପୋଡ଼ା ଇଟାଗୁଣ୍ଡି କିମ୍ବା ସଢ଼େଇର ଅଙ୍ଗାର ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ଭୂଇଁ ଉପରେ ଏହିସବୁ ନାନାବର୍ଣ୍ଣୀ ମୁରୁଜ ପକାଇ ତା'ର କଳ୍ପନାକୁ ଜୀବନ୍ୟାସ ଦିଏ । ଏବେ ଚିତାଲେଖିକା ମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଉଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଆଦିବାସୀ ରମଣୀ ମାନେ ମଧ୍ଯ ତାଙ୍କ ରଙ୍ଗମାଟିରେ ଲିପା କାନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ନାନା ରଙ୍ଗର ଚିତ୍ର କରିଥାନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, ଲତା ଓ ଫୁଲର ଛବିରେ ସେମାନଙ୍କ ଘରର କାନ୍ଥ ସଜାଯାଇ ଥାଏ । ଗଭୀର ନିଷ୍ଠାରେ ଅଙ୍କାଯାଇଥିବା ଚିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ନୁଆଁଣିଆ ଘରକୁ ବେଶ୍ ମାନେ । ସେମାନଙ୍କ ଝୋଟି ଚିତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ସଂସ୍କୃତି ପରମ୍ପରାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଫୁଟି ଉଠିଥାଏ ।

ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ କଳାନୁରାଗିଣୀ ନାରୀର ଝୋଟିଚିତା ଘରେ ଘରେ ବିରାଜିତ । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟବତୀ ନାରୀର କୋଠା ଘରଠୁଁ ଆରମ୍ଭ କରି ଧନହୀନା ନାରୀର ଭଙ୍ଗା କୁଡ଼ିଆ ଘର, ସବୁଠି ଏ ଚିତାଲେଖା । ଏଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ ସୁଦୃଶ୍ୟ ଓ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ । ଏଥିରୁ ଝିଅ ବୋହୂ ମାନଙ୍କ ରୁଚିବୋଧ

ଆପେ ଆପେ ବାରି ହୋଇ ପଡ଼େ । ଓଡ଼ିଆ ଗୃହିଣୀ ତା'ର ଏହି ମନୋରମ ଚିତ୍ରକଳାରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚମତ୍କୃତ କରିଦିଏ । ଆମର କୁଳୀନ ପ୍ରଥା ଅଛି : ଝିଅଟି ବୋହୂ ହୋଇ ଘରକୁ ଆସିଲେ ତାକୁ ସବାରୀରୁ ଓହ୍ଲେଇ ପ୍ରଥମେ ଘରର ଇଷାଣକୋଣକୁ ନିଅନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ସେ ସେଠି ଇଷାଣ କୋଣରେ ଝୋଟି ଦେଇ ଇଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆବାହନ କରେ ।

ବାପଘର ଛାଡ଼ି ଶାଶୁଘରକୁ ଯାଉଥିବା ଝିଅ ତା'ପଛରେ ଏହି ଝୋଟିଚିତାର ସ୍ମୃତି ଛାଡ଼ି ଦେଇଯାଏ । ଝିଅଟି ଘର କାନ୍ଥରେ ଯେଉଁ ଚିତା ଆଙ୍କି ଯାଇଥାଏ, ସେଇ ସ୍ମୃତିକୁ ଭାଳି ହୁଅନ୍ତି ତା'ର ବାପ, ମା, ଭାଇ, ଭଉଣୀ, ସାଇପଡ଼ିଶା ସଭିଏଁ ।

ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ ବିଭାଘର, ବ୍ରତଘର ମାନଙ୍କରେ ଘରର କାନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ଅନୁକୂଳ ଚିତାଲେଖା ବିଧି ରହିଛି । ମାଟି କାନ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ଏ ସମୟରେ ବିଶେଷ ଚିତ୍ର ସମ୍ବଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି । ବିଭାଘର ଉତ୍ସବରେ କାନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ କନ୍ୟା, ସବାରୀ, ପାଲିଙ୍କି, କଦଳୀ ଗଛ, କଳସ, ଦଧିମାଛ ଭାର ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଚିତ୍ର ଲେଖାଯାଏ । କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାନ୍ଥରେ ଚୂନ ଲିପାଯାଇ ତାଉପରେ ଏହି ଚିତା ଲେଖାଯାଏ । ପିଠଉପାଣି ବୋଳା କନାରେ ଛାପ ଦିଆଯାଇ ସେଥିରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସବୁ ଟିପା ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଏ । ବ୍ରତଘର ମାନଙ୍କରେ ସେହିପରି କାନ୍ଥରେ ପିଠଉପାଣି ସରସର କନାରେ ଛାପ ସବୁ ଦେଇ ତାଉର ଟିପା ଲେଖାଯାଏ ।

ପ୍ରତିଟି ଶୁଭ କାମରେ ଏହିପରି ଝୋଟିଚିତାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଶୁଭ କାମରେ କେହି ଘରୁ ବାହାରି ଯିବା ବେଳେ କଳସ ବସାଇବାର ବିଧି ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ପ୍ରଥମେ ଚିତା ଲେଖି ଏହି ଶୁଭ କଳସକୁ ତା'ଉପରେ ସ୍ଥାପନା କରାଯିବାର ନିୟମ ରହିଛି ।

ଦଶହରା ପୂଜା ବେଳେ ଦୁର୍ଗତିନାଶିନୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଆବାହନ ପାଇଁ ଚିତା ଲେଖାଯାଏ ଯାହା କି ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର, ଲୋଭନୀୟ ଓ ମନୋରମ । ବିଭିନ୍ନ ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ଓଷାବ୍ରତ ମାନଙ୍କରେ ଚିତ୍ରର ନାନାଦି ଭଙ୍ଗିମାରେ ଜୁଡ଼ିଆ ବାଙ୍ମୟ ହୋଇଉଠେ ।

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପବିତ୍ରତା ଏହି ଝୋଟିଚିତାରେ ସଂରକ୍ଷିତ । ମାଣବସା ବେଳେ ନାରୀମାନେ ପବିତ୍ର ଚିତ୍ତରେ ମନଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଏହି ପରିମଳ ଝୋଟି ଲେଖି ଘରର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତ କାମନା କରିଥାଆନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଣୀ ବୋହୂ ମଗୁଶିର ମାସ ପ୍ରତି ଗୁରୁବାର ଘର ଦୁଆରେ ଚିତା ଲେଖେ । ଏଥିପାଇଁ ପହିଲୁ ସେ ଘର ବାହାର ଲିପି ପୋଛି ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରେ । ଦୁଆର ମୁହଁରୁ ଧାନ ଅମାର ଯାଏଁ ସବୁଠି ଆରାଧ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବୀଙ୍କ ପଦ୍ମ ପାଦ ଆଙ୍କେ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦ୍ମାଳୟା । ପଦ୍ମଫୁଲରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଶରଧା । ସେହି ହେତୁରୁ ସେ ପଦ୍ମଫୁଲର ଚିତ୍ର କରି ତାଙ୍କର ଆବାହନ କରେ । ପଦ୍ମ ପାଖୁଡ଼ାରେ କୋଠି ତିଆରି କରେ । ସେ ଭାବେ, ପଦ୍ମର ଚିତ୍ର ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଘର ଭିତରକୁ ଆସନ୍ତି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀୟା ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ କାହାଣୀ କାହାକୁ ବା ଅଜଣା ?

ବୁଧବାର ଦିନ ରାତିରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଉଠି ଘରଦ୍ୱାର ପରିଷ୍କାର କରି ଘରଟି ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ଯାଗାରେ ଝୋଟି ଚିତା ଦେଇଥାନ୍ତି । ଗୁରୁବାର ଦିନ ବଡ଼ି ସକାଳୁ ଏହି ଗୃହିଣୀ ମାନେ ସ୍ନାନ କରି, ଶୌଚ ହୋଇ, ମାଣ ଉପରେ ଧଳା ଧାନ ଦେଇ ଓ ଧାନକେଣ୍ଡାର ବେଣୀ କରି ନୂଆ ଛିଟ କନାରେ ଓଢ଼ଣା ପିନ୍ଧା ବଧୂଟିଏ କରି ତା'ର ପୂଜା ଆରାଧନା କରି ଗୃହର ଶ୍ରୀ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ମନାସି ଥାନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ଓଷା ଓ ପୁନେଇ ପର୍ବରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଚିତା ଅଙ୍କା ବାଦ୍ ପଡ଼େ ନାହିଁ ।

ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଝୋଟି ଚିତାର ମନମୁଗ୍ଧକର ଦୃଶ୍ୟ ବହୁ କବି, ଲେଖକ, ଭାବୁକଙ୍କ ମନରେ ଭାବାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଖୁସିର କଥା, ଆଜି ଶିକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ମାନଙ୍କର ଝୋଟିଚିତା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ବଢ଼ିଛି । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଆଜିକାଲି ଝୋଟିଚିତା ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରାଯାଉଛି । ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଉତ୍ସବ ମାନଙ୍କରେ ଝୋଟିଚିତା ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ସେମାନେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ଭାଗ ନେଉଛନ୍ତି । ସ୍ୱିଡେନରେ ୧୯୮୫ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଏହି ଝୋଟିଚିତା ପ୍ରଦର୍ଶନୀଟି ସ୍ୱିଡେନର ଦର୍ଶକ ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ ଉତ୍ସାହପ୍ରଦ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଶ୍ୱେତପଦ୍ମା ମହାପାତ୍ର ପ୍ରଥମ କରି ସେଠାରେ ଏହି ଝୋଟିଚିତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ କମ୍ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ ।

The Ananda Fund

The Ananda Fund, based in Fresno, California, has been sponsoring an annual essay competition in Orissa in honour of Dr. Mayadhar Mansinha since 1974. The essay by Asis Kumar Rout was adjudged as best in the 1986 competition. In a sense it is fitting that the essay be published for the first time in a Journal published by the Orissa Society of America.

The essay competition is but a minor part of the activities of the Ananda Fund. Since 1961 over 2000 scholarships have been awarded in Orissa, enabling a large number of young people to finish high school. In Orissa the fund is administered by Prof.Surya K. Das. In his words *'Children of fishermen,bicycle repairers, landless labourers, peddlers, cowherds, peons, hermits, village priests, carpenters, retired employees of the railways, and porters have enjoyed Ananda scholarships.*

The Ananda Fund welcomes additional support. The address is: The Ananda Fund, Fresno Free College Foundation, P.O. Box 4364, Fresno, CA 93744, (209) 233-2221/487-2270.

With Best Wishes and Compliments to

OSA - MICHIGAN CHAPTER

PACESETTER MEDICAL SYSTEMS, INC.
1158 South Main Street
Plymouth, MI 48170
(313) 459-1370

Bill Brieger

President

ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା - ସୃଷ୍ଟି ଓ ସଙ୍କେତ

ଆଶିଷ କୁମାର ରାଉତ

ଭୂମିକା

ମାନସିଂହ ସାହିତ୍ୟର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରୀ ତରୁଚ୍ଛାୟା ତଳେ ପାଠକଗୋଷ୍ଠୀ ଯେତେବେଳେ ନିଜର ତୃଷା ମେଣ୍ଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାଏ, କେତେବେଳେ ସେ କବିହୃଦର ଅପୂର୍ବ ଭାବୋଲ୍ଲାସରେ ନିମଗ୍ନ ହୁଏତ କେତେବେଳେ ପ୍ରାବନ୍ଧିକର ସ୍ପର୍ଶରେ ଜ୍ଞାନାଲୋକକୁ ଉଦ୍‌ଜୀବିତ କରେ ପୁନଶ୍ଚ କେତେବେଳେ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାରର ସୁଗନ୍ଧବାହୀ କସ୍ତୁରୀର ଅନ୍ବେଷଣରେ ପାଗଳଭଳି ବିଚରଣ କରେ । ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କୁ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାର ଭାବେ ପରିଗଣିତ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁଥିବା ସମାଲୋଚକଗଣ କେବେ ଭୁଲିଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଯେ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ମାନସିଂହହିଁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଉକ୍ତ କସ୍ତୁରୀର (କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) ସନ୍ଧାନ ପାଠକ ଓ ଦର୍ଶକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ନବୀନତମ ଅଙ୍ଗଭାବେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । କବି-ନାଟ୍ୟକାର ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କବି-ନାଟ୍ୟକାରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଏ ପ୍ରକାର ସୃଷ୍ଟିଶୀଳତାରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କରିଥିବାର ଜଣାପାଏ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ଗ୍ରହଣୀୟ :- "ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସଂସ୍କୃତ ନାଟକ ଓ ଇଂରାଜୀ ନାଟକର ବ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟୟନ ତାଙ୍କୁ ନାଟକ ରଚନାରେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ସେକ୍‌ସ୍‌ପିୟର, ଜର୍ଜ ବର୍ଣ୍ଣାଡଶ, ଇବସନ୍, ଇୟେଟସ୍ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନାଟକ ସେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟକୁ ଓଡ଼ିଆରେ କେତେକ ନାଟକ ରଚିତ ହୋଇ ଅଭିନୀତ ହୋଇଥାଏ । ପଣ୍ଡିତ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ରଥ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା ପ୍ରଭୃତି ସଂସ୍କୃତ ନାଟକ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ପରିବେଶ ଓ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମାନସିଂହ ନାଟକ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।" ...... (୧)

ସ୍ୱୟଂ ମାନସିଂହ ତାଙ୍କ 'ନଷ୍ଟନୀଡ଼' (୧୯୩୮) ନାଟକର ଭୂମିକାରେ କହିଛନ୍ତି :- "ଆମେ ସେତେବେଳକୁ ଇଂରାଜୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତଶ, ଇବସେନ୍‌ଙ୍କ ନାଟକ ପଢ଼ିଲୁଣି । ତେଣୁ ଆମେ ଚାହୁଁଥିଲୁ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ସେହିପରି ନାଟକସବୁ ଆବିର୍ଭାବ ହେଉ ।" ...... (୨)

ମାନସିଂହ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନାଟକମାନଙ୍କରେ ଅବଗାହନ କରିଥିବା କଥା ଏଥିରୁ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ପରିଚିତ ନାଟ୍ୟକାରଗଣ ଯଥା :- ସେକ୍‌ସପିୟର୍, ମାର୍ଲୋ, କାଳିଦାସ, ଭାସ, ଭବଭୂତି ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ କବି ଓ ପରେ ନାଟ୍ୟକାର । ତେଣୁ ତାଙ୍କର କବିତ୍ୱକୁ ନାଟକଠାରୁ ଅଲଗା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଡଃ ମାନସିଂହ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଏକ ପରିବେଶ ଓ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିବା କବି-ନାଟ୍ୟକାର । ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ନାଟକ ମଧ୍ୟରେ କବିତ୍ୱଭାବ ସର୍ବତ୍ର କ୍ରିୟାଶୀଳ । ଆଲୋଚନାର ସୁବିଧା ଓ ଧାରାବାହିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମଗ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧଟିକୁ ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ସଂଜ୍ଞା, ସୃଷ୍ଟି, ବିକାଶ, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଓ ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଉପରେ ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରାଗ୍‌ଭାଷ ଓ ପର ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମାନସିଂହଙ୍କ ପ୍ରକୃତ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ବା ସଙ୍କେତରାଜିକୁ ଦର୍ଶେଇ ଦିଆଗଲା ।

ଆଲୋଚନାର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ

ମନୁଷ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁମନ ସର୍ବଦା ସନ୍ଧାନର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ । ନିଜର ଧାରଣାକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚାଇବା ସକାଶେ ଓ ଅନ୍ୟର ଧାରଣାକୁ ନିଜର କରିବା ପାଇଁ ସେ ଅହରହ ଯତ୍ନବାନ । କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ବିଷୟକ ଆଲୋଚନା ପୂର୍ବରୁ କାବ୍ୟ-ନାଟକ ଓ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସ୍ଥୂଳ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଜାଣିବା ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ । ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ କାବ୍ୟ-ନାଟକର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରୂପ ହେଉଛି କାବ୍ୟ-ନାଟିକା । ଏହା ଇଂରାଜୀ **'Poetic Drama'** ର ପରିଭାଷା ।

୧ - କାବ୍ୟ-ନାଟିକା କ'ଣ ଓ କାହିଁକି :-

କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସମ୍ବନ୍ଧେ ବହୁ ଆଲୋଚନା ଓ ସମାଲୋଚନା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ତଥା ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ମାନଙ୍କରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆଲୋଚିତ ଓ ସମାଲୋଚିତ ହୋଇଛି । ତେବେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁସମାଲୋଚକଙ୍କ ମୂଲ୍ୟବାନ ମତଗୁଡ଼ିକୁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା ।

(୧) ଅକ୍‌ସ୍‌ଫୋର୍ଡ କମ୍ପାନିୟନ୍ ଡିକ୍‌ସ୍‌ନାରୀ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଉପରେ କହେ :-

"Poetic Drama, a term applied to plays written in verse or in a hightened, 'Poetic' form of prose, which in the 19th and 20th Centuries constituted an attempt to restore the medium of poetry to the stage."

.... (୩)

(୨) ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ଓ ସମାଲୋଚକ ଏବରକ୍ରୋମ୍ବିଙ୍କ ମତରେ :-

"A Poetic play is not a play that might have been written in prose, but appears to have been written in poetry".

.... (୪)

(୩) ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ କୋନ୍‌ସ୍ ଯଥାର୍ଥରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଆଦର୍ଶ ଉପରେ ମତଦେଇ କହିଛନ୍ତି : -

"The greatest examples of drama are poetic drama, and the highest schools of drama are and must ever be schools of Poetic drama."

...... (୫)

(୪) ସୁନାମଧନ୍ୟ ହିନ୍ଦୀ ସମାଲୋଚକ ଡଃ ଶିବ ଶଙ୍କର ଜଟାଇଙ୍କ ମତରେ :- "*କାବ୍ୟ-ନାଟକ ଶବ୍ଦ ସେ ଐସା ପ୍ରତୀତ ହୋତା ହେ, କୈସେ କାବ୍ୟ ଔର ନାଟକ କି ସନ୍ଧି କରକେ ୟହ ନାମ ଦିୟା ଗୟା ହେ ।*" ...... (୬)

(୫) ବିଶିଷ୍ଟ ବଙ୍ଗଳା ସମାଲୋଚକ ଆଦିତ୍ୟ ଓହଦେଦାରଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟକ ଉପରେ ମତ ହେଲା :- "*ମାନୁଷେର ମନ ଯଖନ ଆବେଗ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ତଖନ କଥା କାବ୍ୟ ହୟ, ଛନ୍ଦୋମୟୀ ହୟ, ସୁତରାଂ ଆବେଗେର ଘାତପ୍ରତିଘାତ କାବ୍ୟ ଓ ନାଟ୍ୟକେ ଏକାତ୍ମା କରିତେ ସକ୍ଷମ ହତେ ପାରେ, ଏବଂ କାବ୍ୟ ଓ ନାଟ୍ୟେର ଏକାତ୍ମଇ ହଲ କାବ୍ୟନାଟ୍ୟ ।*" ...... (୭)

(୬) ଡଃ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ ତାଙ୍କ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପୁସ୍ତକରେ ଗୀତାଭିନୟ ଓ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶେଇ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସମ୍ପର୍କରେ ମତବ୍ୟକ୍ତକରି କହନ୍ତି :- "କିନ୍ତୁ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ମାନଙ୍କରେ ଏକ ଅଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟିକ ସତ୍ତା

ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।" ...... (୮)

ଉପରୋକ୍ତ ମତଗୁଡ଼ିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଦେଖିଲେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ମୂଳ ଭାବବସ୍ତୁଟି ହେଉଛି କବିତା ବା କାବ୍ୟ । ଏହା ନାଟିକାର ଛତ୍ରେ ଛତ୍ରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଥାଏ । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ କବିତ୍ୱକୁ ନାଟକଠାରୁ କେବେ ଭିନ୍ନ ଭାବେ ବିଚାର କରା ନ ଯାଇପାରେ । ସାଧାରଣତଃ କବିମାନେ ହିଁ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ରଚନା କରିଥାଆନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନାଟ୍ୟକାରମାନଙ୍କ ନାଟକର କାବ୍ୟିକତାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ତାଙ୍କ ନାଟକୀୟତାକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଆଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, କାରଣ ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ହିଁ କବି ଓ ପରେ ନାଟ୍ୟକାର।

କବି କଳ୍ପଲୋକର ଅଧିବାସୀ ହେବାକୁ ବେଶୀ ପସନ୍ଦ କରେ, କାରଣ ସେଠି ସେ ବିନା ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ବିଚରଣ କରିପାରେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ନାଟକ ଲେଖିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରେ ଓ ଲେଖେ ସେତେବେଳେ କଳ୍ପଲୋକର ମାୟାକୁ ଏଡ଼େଇ ଚାଲିଯିବା ତା ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଜଣେ ପ୍ରକୃତ ନାଟ୍ୟକାରର ଭୂମିକାକୁ ଭୁଲିଯାଇ କେବଳ କାବ୍ୟ, କବିତା ରୂପକ ନାଟକ ଲେଖିବସେ ଏବଂ ଯାହା ପ୍ରକୃତ ନାଟକ ନ ହୋଇ ପାଠ୍ୟନାଟ୍ୟ **(Closet play)** ହୋଇଯାଏ । କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସେଥି ସକାଶେ ମଞ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ହରାଇ କେବଳ ବୌଦ୍ଧିକ ପାଠକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଇଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ବହୁତ କମ୍ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ମଞ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଅତଏବ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ମୁଖ୍ୟତଃ ବୌଦ୍ଧିକ ପାଠକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଜ୍ଞାନାଲୋକାନନ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଅଭିପ୍ରେତ । ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଏକ ନବିନ କଅଁଳ ପତ୍ର ସଦୃଶ । ଏହାର ଉନ୍ମେଷ ଓ ବିକାଶ ଜାଣିବା ନିହାତି ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ ଅତୀତକୁ ବାଦ୍‌ଦେଇ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଚିନ୍ତା କରା ନ ଯାଇପାରେ ।

୨ - ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଉନ୍ମେଷ ଓ ବିକାଶ :-

ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଉଭୟ ନାଟକ ଦ୍ୱାରା ମାନସିଂହ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଉନ୍ମେଷ ଓ ବିକାଶ ପର୍ବ ଦେଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋକପାତ କରିବାକୁ ଉଚିତ ମନେକଲି । ପ୍ରଧାନତଃ ଆୟାରଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଲେଖକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ବିସ୍ମୃତ କାବ୍ୟ ରୂପଟି ଚଳିତ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ 'କାବ୍ୟ-ନାଟିକା' ଭାବେ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ଆୟାରଲ୍ୟାଣ୍ଡର ନାଟ୍ୟକାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜେ· ଏମ୍· ସିଂକ୍ ଏ ବିଷୟରେ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ଥିଲେ । ପରେ ପରେ ଡବ୍ଲ୍ୟୁ· ବି· ୟିଟସ୍, ସିନ୍ ଓ କ୍ୟାସି ପ୍ରଭୃତି କେତେକ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ରଚନା କରିଥିଲେ । ୧୯୩୦ ମସିହା ଆଡ଼କୁ ଟି· ଏସ୍· ଇଲିଅଟ୍, ଡବ୍ଲ୍ୟୁ· ଏଚ୍· ଅଡେନ୍, ଷ୍ଟିଫେନ୍ - ସ୍ପେଣ୍ଡର୍ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରୟୋଗମୂଳକ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ରଚନା କରିବା ଫଳରେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଉକ୍ତ ଦିଗଟି ସାଫଲ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଇଲିଅଟ୍‌ଙ୍କ 'ମର୍ଡର୍ ଇନ୍ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ୍' (୧୯୩୫), 'ଫ୍ୟାମିଲି ରିୟୁନିଅନ' (୧୯୩୯) ତାହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । ଆମେରିକାର କବି ୟୁଜିନ୍ ଓନିଲ୍ ମଧ୍ୟ ବହୁ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ରଚୟିତା ଭାବେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଉନ୍ମେଷ ପର୍ବ ଅବଜ୍ଞାତ ହେଲାପରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କଲେ ଲୋକନାଟକ ମଧ୍ୟରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରାଯାଇପାରେ । ଓଡ଼ିଆରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଲୀଳା, ସୁଆଙ୍ଗ, ଗୀତାଭିନୟମାନ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଲୋକନାଟିକା ଲିଖିତ ରୂପ ଲାଭ କଲା ଓ ବିଭିନ୍ନ ମେଳା, ମଉଚ୍ଛବ, ଯାତ୍ରାମାନଙ୍କରେ ଏହା ଅଭିନୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କାଳର କଷଟି ପଥରରେ ଏହା କ୍ରମଶଃ ପରୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ଶେଷରେ ଗୀତିନାଟ୍ୟ ରୂପ ଲାଭ କଲା । ଗୀତିନାଟ୍ୟରେ ଗୀତ ଓ ଗଦ୍ୟ ଅଂଶ ସମାନ ଭାବେ ରହିଥାଏ ଓ ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହେବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଏହା ରଚିତ ହୋଇଥାଏ । ସର୍ବସାଧାରଣ ଏହାକୁ ବୁଝି ମନୋରଞ୍ଜନ କରିପାରୁଥିଲେ । ଠିକ୍ ପରେ ପରେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ୨ୟ ଓ ୩ୟ ଦଶକରେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଏକ ନବୀନତମ କଳାଭାବେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ପଦ୍ମଶ୍ରୀ କବି-ନାଟ୍ୟକାର ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲେ । ସେ ଗୀତିନାଟ୍ୟରୁ ଗଦ୍ୟ ଅଂଶ ସମୂହକୁ ବାଦ ଦେଇ କାବ୍ୟାକାରରେ ବୌଦ୍ଧିକତା ପ୍ରବେଶ କରାଇଲେ ଓ ଗୀତିଧର୍ମକୁ ପରିତ୍ୟାଗକରି ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ **(Blank Verse)** କାବ୍ୟ-ନାଟିକାକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଲେ । ଗୀତିନାଟ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟର ଆବହାଓ୍ୱାରେ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ

କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ରୂପ ଧାରଣ କରିଛି, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମତକୁ ବଳିଷ୍ଠ କରି ସମାଲୋଚକ ରତ୍ନାକର ଚଇନି କହନ୍ତି :- "ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଏହାକୁ (କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) ପ୍ରାଚ୍ୟ ଗୀତିନାଟ୍ୟ ନିଗଡରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଏକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶୈଳୀର ଗୀତିନାଟ୍ୟ ବୋଲାଯାଇପାରେ ।" .... (୯)

ଇତି ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାର ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟ ବଙ୍ଗଳାରେ ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ 'ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା', 'ବିଦାୟ ଅଭିଶାପ', 'କର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତୀ ସମ୍ବାଦ', 'ଗାନ୍ଧାରୀର ଆବେଦନ', 'ସତୀ' ଏବଂ 'ନରକବାସ' ପ୍ରଭୃତି କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଇ ପାରନ୍ତି । ଏଠାରେ ଡଃ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀଙ୍କ ମତ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ :- "ବିଷୟବସ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ, ନାଟକୀୟ ସଂଘର୍ଷ ସବୁ ବିଷୟରେ ମାନସିଂହଙ୍କ 'ପୁଷ୍ପିତା', ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କ 'ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା' ଠାରୁ ଭିନ୍ନ କିନ୍ତୁ ଏକ ସାମାଜିକ ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ଏହି ବିଦେହୀ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ପରିକଳ୍ପନା ଏବଂ ତାହାରି ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କବିଙ୍କର ଉନ୍ମୁଖତା କବିଙ୍କ ଉପରେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କ 'ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦା'ର ମଦନ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରଭାବର ସ୍ପଷ୍ଟ ସଙ୍କେତ ଦିଏ ।" .... (୧୦)

ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସମୂହ ପୌରାଣିକ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ନେଇ ରଚିତ । କିନ୍ତୁ ମାନସିଂହ ପୌରାଣିକ ନାଟିକା ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ ରଖି ସାମାଜିକ, ଐତିହାସିକ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନ ରଚନାରେ ନିଜକୁ ନିୟୋଜିତ କଲେ ।

ପରେ ପରେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରି ବହୁ ନାଟ୍ୟକାରମାନେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନ ରଚନା କରି ନାଟିକାର ବିକାଶଧାରାକୁ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ସ୍ରଷ୍ଟାଭାବେ ଡଃ ମାନସିଂହ ୧୯୨୫ ମସିହାରେ 'ରାଜକବି' ରଚନା କରିଥିଲେ ଓ ଏହା ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଆତ୍ମ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା । ପରେ ପରେ କାଳନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସମୂହ ଯଥା :- 'ସୌମ୍ୟା' (୧୯୩୨), 'ପ୍ରିୟଦର୍ଶୀ' (୧୯୩୩), 'ପଦ୍ମିନୀ' (୧୯୩୩) ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ 'ଉପେକ୍ଷିତା', ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କ 'କାଳିଦାସ' (୧୯୩୩ ରେ ରଚିତ, ୧୯୪୦ ରେ ପ୍ରକାଶିତ, କିନ୍ତୁ 'ପାଣ୍ଡୁ' କାବ୍ୟ-ନାଟିକାଟି ଏ ଅବଧି ମଧ୍ୟ ଅପ୍ରକାଶିତ), ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ସାମଲଙ୍କ 'କସ୍ତୁରିକା' (୧୯୪୭), ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟଙ୍କ 'ପୂର୍ଣ୍ଣିମା' (୧୯୩୨), 'ପୂର୍ବାପର' (୧୯୭୪), କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାସଙ୍କ 'ତାରଣିକା' (୧୯୫୭), ଜ୍ଞାନୀନ୍ଦ୍ର ବର୍ମାଙ୍କ 'ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗର ସନ୍ଧ୍ୟା' (୧୯୫୭), 'ଜଳରେଇ ଫୁଲ' (୧୯୭୦), 'ବୋଲେ ହୁଁଟି' (୧୯୪୦), ବିନୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକଙ୍କ 'ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ତାରା' (୧୯୫୧) ଏବଂ ପୀତାମ୍ବର ପ୍ରଧାନଙ୍କ 'କଳିଙ୍ଗ କବି' (୧୯୭୭) ଆଦି କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଏକ କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତମ୍ଭ । ଏ ସମସ୍ତ ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ରଷ୍ଟା ପ୍ରଥମତଃ କବି ଓ ପରେ ନାଟ୍ୟକାର ।

୩ - ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ :-

ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାକୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ନିଗଡ଼ରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବା ପରେ ତାହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶୈଳୀରେ ଅନୁରଣିତ ହୋଇ ନୂତନ ରଙ୍ଗ ଓ ରସରେ ନିଜକୁ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରି ଶିଖିଲା । ପ୍ରଥମେ ମାନସିଂହହିଁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନତ୍ୱ ଆନୟନ କରି ସଫଳ ସ୍ରଷ୍ଟା ଭାବେ ପ୍ରଶଂସିତ ହୁଅନ୍ତି । ପୌରାଣିକ ଉପାଖ୍ୟାନକୁ ଭିତ୍ତି କରି ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ନାଟିକାମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ସାମାଜିକ, ଐତିହାସିକ, ଜୀବନୀମୂଳକ ତଥା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଭିତ୍ତିକ ସ୍ୱର ଝଙ୍କୃତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହାହିଁ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ସମୂହ ମୁଖ୍ୟତଃ ବୌଦ୍ଧିକ ପାଠକଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅଭିପ୍ରେତ ଥିଲା, କାରଣ ଏଥିରେ ପାରମ୍ପାରିକ ରୀତିରେ ସଙ୍ଗୀତର ସାବଲୀଳତା, ଶସ୍ତା ହାସ୍ୟରସର ପ୍ରୟୋଗ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଗତାନୁଗତିକ ନାଟ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଏହାକୁ ଅଲଗା ଭାବେ ଚିହ୍ନିତ କରେଇବା ହିଁ ଏହାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ । ମାନସିଂହ ନାଟ୍ୟମାନସକୁ ସୂଚିତ କରିବାକୁ ହେଲେ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟ-ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକୁ ଚକ୍ଷୁ ସାମନାରେ ରଖି ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ ।

କବି-ନାଟ୍ୟକାର ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ ସମସ୍ତ ନାଟକଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଏ ଧାରଣା ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ଜଣେ ପ୍ରେମିକ କବିର ଭାବାବେଗ ଓ କବିତ୍ୱ ତାହାର ନାଟକର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁରେ ନିହିତ । ଦେଶପ୍ରୀତି, ଧର୍ମାନୁରାଗ ଓ ମାନବିକତାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତାଙ୍କ ନାଟକଗୁଡ଼ିକରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ

ପ୍ରେମର ଦିବାଲୋକରେ ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରର କିରଣ ସଦୃଶ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ଓ ମଳିନ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଜୟ କୁମାର ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣୀୟ – "କିନ୍ତୁ ଆମକୁ ସ୍ମରଣ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ମାନସିଂହ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରେମର ଯେଉଁ ଉଦ୍‌କୂଳପ୍ଲାବନ ବହିଯାଇଛି, ସେଥିରେ ଧର୍ମ ଓ ଦେଶପ୍ରୀତିର ଜୟଗାନ ନିନାଦିତ ହୋଇନାହିଁ ବରଂ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇଯାଇ ରୋମାଣ୍ଟିକ ଚେତନାର ଶୁଭଶଙ୍ଖ ବାଜି ଉଠିଛି । ଏହା ହିଁ ମାନସିଂହ ସୃଷ୍ଟି ମାନସର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।" .... (୧୧)

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଲୋଚକ ଓ ନାଟ୍ୟକାର ଡଃ ରତ୍ନାକର ଚଇନି ମଧ ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟ୍ୟମାନସକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରି କହନ୍ତି :- "ଗଭୀର ଅନୁଭୂତିର କବି ହିସାବରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସୁପରିଚିତ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ (୧୯୦୪ - ୧୯୭୩) ଙ୍କର କେତୋଟି ନାଟକ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ମାତ୍ର ଏହି ନାଟକ ସବୁକୁ ପାଠକଲାବେଳେ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାରର ନୁହେଁ, ଜଣେ କବିର ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶକଲା ଭଳି ମନେହୁଏ । ଗୀତିମୟତାହିଁ ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟକର ପ୍ରାଣ ।" .... (୧୨)

ତେଣୁ ମାନସିଂହ ନାଟ୍ୟମାନସ କବିତ୍ୱର ଗନ୍ଧାଘର । ସ୍ରଷ୍ଟା ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟ୍ୟସୃଷ୍ଟି ମଧରେ ଥିବା ସଙ୍କେତରାଜିହିଁ ପାଠକ ଓ ଦର୍ଶକ ବର୍ଗଙ୍କୁ ବହୁଭାବେ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଆଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ ସେଥିରେ ଥିବା ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସଙ୍କେତ ଗୁଡ଼ିକୁ ଦର୍ଶେଇବା ଏକ ସୁପ୍ରାବନ୍ଧିକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଆଲୋଚନାର ପର ପର୍ଯ୍ୟାୟ

କବି-ନାଟ୍ୟକାର ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ସମୁଦାୟ ଦଶଗୋଟି ନାଟକ, କାବ୍ୟ-ନାଟିକା, ଗୀତିନାଟ୍ୟ ଓ ଏକାଙ୍କିକା ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ନାଟକର ଏ ସମସ୍ତ ଉପବିଭାଗ ମଧରେ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି ଏକ ବିଶେଷ ଆଲୋଚନାର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ସମଗ୍ର ନାଟ୍ୟକୃତିର ପରିଚୟ ନ ପାଇଲେ ଆଲୋଚନାର ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୀମାରେଖା ଟାଣିବା କଷ୍ଟକର । ତେଣୁ ନିମ୍ନରେ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟ ସମଗ୍ର ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ ଦିଆଯାଇ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଉପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରାଗଲା ।

୧· ରାଜକବି ଉପେନ୍ଦ୍ର (ଗୀତିନାଟ୍ୟ)
(୧୯୨୪ ରେ ଲିଖିତ କିନ୍ତୁ ୧୯୩୮ରେ ପ୍ରକାଶିତ)
୨· ପୁଷ୍ପିତା (କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) (୧୯୩୦)
୩· ପୂଜାରିଣୀ (କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) (୧୯୩୨)
୪· ନଷ୍ଟନୀଡ଼ (ନାଟକ) (୧୯୩୮)
୫· ବୁଦ୍ଧ (ନାଟକ) (୧୯୪୧)
୬· ବାରବାଟୀ (ନାଟକ କିନ୍ତୁ କବିତ୍ୱ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ) (୧୯୪୧)
୭· ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ (କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) (୧୯୪୧)
୮· ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ (କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) (୧୯୪୧)
୯· ଶାସନ ଚକ୍ର (ଏକାଙ୍କିକା) (୧୯୪୧)
୧୦· ପୁଷ୍ପାଭିନୟ (କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ-ନାଟିକା) (୧୯୪୧)

ନାଟକର ମଞ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମାନସିଂହଙ୍କ 'ନଷ୍ଟନୀଡ଼', 'ବୁଦ୍ଧ', 'ବାରବାଟୀ' ଓ 'ଶାସନଚକ୍ର' (ଏକାଙ୍କିକା) ଅନ୍ୟ ନାଟକମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟିଭାବେ ବିବେଚିତ ହେବ । 'ନଷ୍ଟନୀଡ଼' ପ୍ରଥମ ସାମାଜିକ *ଟ୍ରାଜେଡି* ନାଟକ ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ । ନାୟକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନାୟିକା ମାଧବୀ ପ୍ରେମର ବଳୟ ସୃଷ୍ଟି କରି ଆବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ ଶେଷରେ ମାଧବୀର ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଏକ ଦୁଃଖାନ୍ତ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟିକରେ ଓ ନାଟକ ଶେଷ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ନାଟକରେ ଏକ ଦୁଃଖଦାୟକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଲେଖକଙ୍କର ଇଚ୍ଛାକୃତ ଥିବାର ମନେ ହୁଏ, କାରଣ ଆଳଙ୍କାରିକମାନଙ୍କ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ପ୍ରତି ଏ ଥିଲା ଏକ *ଚାଲେଞ୍ଜ* । ହାସ୍ୟରସ ଓ ଦୁଃଖାତ୍ମକ ଦୁଇ ବିରୋଧୀର ପ୍ରୟୋଗ ଏଥିରେ ଥିଲେ ମଧ ଏହା କିପରି ସଫଳ ହୋଇଛି, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ କଇଳାସ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣୀୟ "ନଷ୍ଟନୀଡ଼ରେ କରୁଣ, ହାସ୍ୟର ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ପ୍ରଭାବ ସତ୍ତ୍ୱେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ପ୍ରୟୋଗଗତ କୌଶଳ ଯୋଗୁଁ ନାଟକର ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣା ବେଶ୍ ସାର୍ଥକଭାବେ ରୂପାୟିତ "। ...... (୧୩)

ଇବ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ *ଡଲ୍‌ସ୍ ହାଉସ୍‌*ର ନାୟିକା ନୋରାର ପ୍ରଭାବ କିପରି ନଷ୍ଟନୀଡ଼ର ନାୟିକା ମାଧବୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ତାହା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଶାଣିତ ସଂଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ନାରୀର ସମ୍ମାନ ଉପରେ ଆଞ୍ଚ ଆସିବାରୁ ମାଧବୀ ନିଜ ସ୍ୱାମୀ କିଶୋରକୁ କହିଛି :- "ଯାହା ସମ୍ଭବ ମନେ କରୁଛ କର, ତୁମେ ଯଦି ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷ, ତେବେ ତମର ସ୍ତ୍ରୀ କୁ

ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନକରିବା ତମ ନିଜର ଅପମାନ । ମୁଁ ଏ ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବିନି, - ଦେଇ ଲାଭ କିଛି ନାହିଁ ତମ ନିକଟରେ ।" .... (୧୪)

ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଏହା ଜଣାପଡ଼େ ଯଦିଓ ଉକ୍ତ ନାଟକ ମଞ୍ଚୋପଯୋଗୀତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତେକାଂଶରେ ଅସଫଳ ତଥାପି ବହୁଭାବେ ସଫଳ ।

'ବାରବାଟୀ', 'ବୁଦ୍ଧ' ଓ 'ଶାସନଚକ୍ର' ନାଟକ ତିନୋଟି ଜାତୀୟତା ତଥା ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ ନାଟକ ଓ ଏକାଙ୍କିକା । 'ବାରବାଟୀ' ନାଟକ ବୀର ରସରେ ନାଟ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଛି । ନାଟକୀୟ କଥା ବସ୍ତୁର ପରିକଳ୍ପନା ଓ କାବ୍ୟିକ ସଂଳାପ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ମନେ ହୁଏ । କବିତ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛଟା ତାଙ୍କ ନାଟକର ପ୍ରତିପଦକ୍ଷେପରେ ନିହିତ । ନାଟକର ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟରେ ଖୁଣ୍ଟିଆର ବକ୍ତବ୍ୟ ଲକ୍ଷଣୀୟ :-

"ଯା ଉର୍ବର ଦେଶମାଟି, ସୁଜଳା ସୁଫଳା
ଗଙ୍ଗା-ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ଜଳେ ନିତ୍ୟ ଅଭିଷିକ୍ତା,
ଯା ମୁକୁଟ ହିମାଚଳ, ପଦ ମହୋଦଧି,
ବୀରଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମଣସେନ ସେ ଦେଶ, ରାଜନ,
ଗଜପତି ଦର୍ଶନାଶେ ଉଭା ଶ୍ରୀ ଚ୍ଛାମୁରେ ।"

.... (୧୫)

ନିଜ ମନର କ୍ଷୁଧା ମେଣ୍ଟାଇବା ସକାଶେ ସମୟେ ସମୟେ ମାନସିଂହ ଧର୍ମାଲୋଚନା କରିଥାନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧ ନାଟକ ତାହାର ଏକ ପ୍ରମାଣ । ଘଟଣାର ଉପସ୍ଥାପନା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଏକ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ବୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ପରିଣତ ହେବାହିଁ ଏହାର ନାଟକୀୟ କଥାବସ୍ତୁ ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ସଂଳାପହିଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ ।

ଆଠୋଟି ଦୃଶ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ 'ଶାସନ ଚକ୍ର' ଏକାଙ୍କିକା ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପ୍ରତିଭାର ଅବହେଳା ପ୍ରତି ଦର୍ଶକ ତଥା ପାଠକର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରେ । ଉକ୍ତ ଏକାଙ୍କିକାରେ କବି ମାନସିଂହଙ୍କ ଜୀବନର ବାସ୍ତବରୂପ ପ୍ରତିଫଳିତ । ନାଟକୀୟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଏକ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି ।

ନାଟକରେ ସଙ୍ଗୀତର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣ ନେଇ 'ରାଜକବି ଉପେନ୍ଦ୍ର' ଗୀତିନାଟ୍ୟରେ ଡଃ ମାନସିଂହ ରସ ସଞ୍ଚାର କରିଛନ୍ତି । କବିର ସ୍ୱାଭାବିକ କଳ୍ପନାପ୍ରବଣ ମନକେଇ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଚିତ୍ରିତ । ପାଞ୍ଚୋଟି ଦୃଶ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ 'ରାଜକବି ଉପେନ୍ଦ୍ର' ଗୀତିନାଟ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୃଶ୍ୟରେ ସଂଗୀତର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସମୟ ସ୍ୱର ଶୁଣାଯାଏ । ସାଙ୍ଗୀତିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଡଃ ମାନସିଂହଙ୍କ ଏହା ଏକ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି ।

ଏ ତିନୋଟି ନାଟକ, ଗୀତିନାଟ୍ୟ ଓ ଗୋଟିଏ ଏକାଙ୍କିକା ବ୍ୟତୀତ ମାନସିଂହ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ଅନ୍ୟ ପାଞ୍ଚୋଟି କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ଅନବଦ୍ୟ ସ୍ୱାକ୍ଷର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ମାଧ୍ୟୁର୍ଯ୍ୟ ନାଟ୍ୟମାନସର ସଙ୍କେତକୁ ବୁଝେଇବା ନିମନ୍ତେ ତାହାକୁ ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଯଥା :-

(୧) କାବ୍ୟ ନାଟିକାର ଶୈଳ୍ପିକ ଗଠନ
(୨) କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଭାଷା
(୩) କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ
(୪) କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ମଞ୍ଚୋପଯୋଗୀତା
(୫) କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ନାନ୍ଦନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ।

ନିମ୍ନରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା :-

୧ - କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଶୈଳ୍ପିକ ଗଠନ:-

ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଶୈଳ୍ପିକ ଗୁଣାଗୁଣ ବିଚାର କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ସାଧାରଣତଃ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନିମ୍ନ ଦିଗଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବହିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

(କ) କାହାଣୀ ବା କଥାବସ୍ତୁ (Plot)

ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ପୂଜାରିଣୀ' ଓ 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ'ର କଥାବସ୍ତୁ ବଳିଷ୍ଠ । ଏକ ମହନୀୟ ଚିନ୍ତାର ବିକାଶ ହିଁ ତାଙ୍କ ନାଟିକାର କଥାବସ୍ତୁକୁ ସୁଖପାଠ୍ୟ କରାଇ ପାରିଛି । ସ୍ୱୟଂ ମାନସିଂହ ତାଙ୍କ 'ପୂଜାରିଣୀ' କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର କଥାବସ୍ତୁ ସମ୍ପର୍କରେ କହିଛନ୍ତି :- "ସେତେବେଳେ ଆଇରିଶ୍ କବି ଇଏଟ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ କୌଣସି ଏକ ଛୋଟ ନାଟକରେ ଏଇ ଭାବଟିର ଆଭାସ ପାଇ ମୋର ନିଜର ମାନସିକ କ୍ରିୟା ପାଇଁ ମୁଁ ଯେପରି ସମର୍ଥନ ପାଇଲି । ତା' ପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ ଭୂମିକାରେ ଏଇ ଭାବଟିକୁ କିପରି ରୂପ ଦିଆଯାଇପାରେ ଚିନ୍ତାକରୁ କରୁ ମୁଁ ଏହି ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲି "। .... (୧୬)

'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ସନାତନର ଆଦର୍ଶଗତ ଜୀବନ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରକାର ନାଟିକା ଲେଖିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମାନସିଂହ କହନ୍ତି :- "ଓଡ଼ିଶାର ସୁବିଦିତ ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ମହାପ୍ରାଣର ମହନୀୟ ପବିତ୍ର ମଧୁର ବିକାଶ ହିଁ ଏହି ଛୋଟ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାଟିର ପ୍ରାଣ କଥା । - - - - ବିଭୀଷିକାମୟ ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ବୀଭତ୍ସ ରଙ୍ଗଭୂମିରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ବାଳକ ସନାତନର ଛୋଟ ଅଭିନୟଟି ମାନବିକତାରେ ଯେପରି କାରୁଣ୍ୟମୟ, ନରତ୍ୱର ମହିମାରେ ସେହିପରି ଅପୂର୍ବ ।" ...... (୧୭)

ବିଷୟବସ୍ତୁର ଚମତ୍କାରୀତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମାନସିଂହଙ୍କ 'ପୂଜାରିଣୀ' ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସିତ । କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଆଧାର କରି ଏହାର କାହାଣୀ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ । ସତ୍ୟବାଦୀର ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ, ଜନୈକ ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀର ପ୍ରେମରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ପରେ ତାଙ୍କର ବେଣୁ, ପାଟଲୁଗା ଓ ମୁଦି ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଘରୁ ମିଳେ । ମନ୍ଦିର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଠାକୁରଙ୍କୁ ରାଧା ବିରହିତ ଭାବି ଲକ୍ଷ୍ମୀର ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କଲେ । ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ ଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ଜ୍ୱର ହେଲା ଓ ନିର୍ମାଣ ଶେଷରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରେ । ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀର ମୂର୍ତ୍ତି ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କ ନିକଟରେ ଶୋଭା ପାଇଲା । ଏଠାରେ କାହାଣୀ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଆଶ୍ରୟକରି ଗଢ଼ିଉଠିଛି ଏବଂ ସେହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ରଞ୍ଜିତ କରି ନାଟ୍ୟକାର ଅପୂର୍ବତା ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ନାୟକ ସନାତନ ନିଜ ବାପ, ମାଆ ଓ ଭଉଣୀ ପ୍ରତି ଦେଖାଇଥିବା ଭକ୍ତି ଓ ସ୍ନେହର ନିବିଡ଼ତା ତାକୁ ଏକ *କ୍ଲାସିକ* ନାୟକ ଭାବେ ଗଢ଼ି ତୋଳିଛି । ସନାତନ, ତା ମୃତ୍ୟୁ ବଦଳରେ ନିଜ ବାପା, ମା ଓ ଭଉଣୀ କମଳୀର ଜୀବନ ଚାହେଁ, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ତା ନିକଟରେ ଖାଦ୍ୟ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ତାହା ଖାଇନାହିଁ, ବରଂ ଶେଷରେ ଖାଦ୍ୟପାତ୍ର ହାତରେ ଧରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛି । ଏଠାରେ ଆଦର୍ଶର ରକ୍ଷା - ନାଟ୍ୟକାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରେ ।

'ପୁଷ୍ପିତା' କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ କଥାବସ୍ତୁର ସେପରି କୌଣସି ବିଶେଷତ୍ୱ ନାହିଁ । ଜଣେ କିଶୋରୀ ନାମ୍ନୀ ବାଳିକାର ଯୌବନପ୍ରାପ୍ତିହିଁ ଉକ୍ତ ନାଟିକାର ବିଷୟବସ୍ତୁ । ସେଥିପାଇଁ ପୁଷ୍ପ, ବସନ୍ତ, ମଳୟ, ପରିମଳ, କାମଦେବ କିଶୋରୀକୁ ଯୁବତୀ କରିବା ପାଇଁ ଲାଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟରେ କାମଦେବଙ୍କ ସଂଳାପ ବେଶ ଶୃଙ୍ଗାରିକ :-

"ବୃକ୍ଷକୁ ଲତାରେ ଚରଣକୁ ମଥାରେ
ଭଅଁରକୁ କୁସୁମର ପତାରେ
ମିଳାଇ ମୁଁ ଧରାରେ ଆଶ୍ଳେଷକାରାରେ
ବନ୍ଧାଇଛି ସୃଷ୍ଟିର ଗାଥାରେ ।"

.... (୧୮)

'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରତି ହିଂସା ମନୋଭାବ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟପଟେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜବାଳା ହେମମାଳାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧସ୍ମାରକ ବୁଦ୍ଧଦନ୍ତକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ଓ ତାହାର ନିରାପଦ ନିମିତ୍ତ ଦନ୍ତକୁ ନିଜ ମୁଣ୍ଡ ଖୋସାରେ ଲୁଚାଇ ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପକୁ ଗମନ - ଏହାର କଥାବସ୍ତୁ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କଥାବସ୍ତୁ ଓ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିବେଶରେ ବିଭତ୍ସ ଓ ଶାନ୍ତ ରସର ପ୍ରୟୋଗ ବେଶ୍ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୋଇପାରିଛି ।

ପ୍ରକୃତିର ଏକ ମନୋରମ ପରିବେଶରେ 'ପୁଷ୍ପାଭିନୟ' କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ରବିକର, ବାୟୁ, ପ୍ରଜାପତି, ଭ୍ରମର ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକ କଳିକା ପ୍ରତି ଗଭୀର ଭାବାବେଗ ଲକ୍ଷଣୀୟ ।

ତେଣୁ ମାନସିଂହଙ୍କ ସମସ୍ତ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର କଥାବସ୍ତୁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଜଣାପଡ଼େ କାହାଣୀର ଆବେଗକୁ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ଗାଢ଼ବଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି ଓ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଦେଶରେ କାବ୍ୟିକ ରୂପ ପ୍ରକାଶିତ । ଉକ୍ତ ପରିପ୍ରେକ୍ଷିରେ ବିଶିଷ୍ଟ ବଙ୍ଗଳା ସମାଲୋଚକ ଆଦିତ୍ୟ ଓହଦେଦାରଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣୀୟ :- *"ଅର୍ଥାତ କାବ୍ୟନାଟ୍ୟେ କାହାନୀର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଆବେଗକେ ଯତୋଦୂର ସମ୍ଭବ ଗାଢ଼ବଦ୍ଧ କରେ ଆନା ହୟ ଏବଂ ତାର ସଙ୍ଗତ ରୂପ ଏମନ ସ୍ତରେ ଉଠାନୋ ହୟ ଜଖନ ସେ ଆବେଗେର ପ୍ରକାଶ କବିତା ଛେଡ଼ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଠେକେ"* .... (୧୯)

(ଗ) ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ **(Characterization)**

ବର୍ତ୍ତମାନ ନାଟ୍ୟଶିଳ୍ପର ବିଚାରରେ କଥାବସ୍ତୁ ପରେ ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ନାଟକର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ । ଚରିତ୍ର ହିଁ କଥାବସ୍ତୁର ଅଗ୍ରଗତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଚରିତ୍ର ଯେତିକି

ହୁଏ ବାସ୍ତବଧର୍ମୀ ଓ ମହନୀୟ ନାଟକ ସେତିକି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ହୁଏ । ମାନସିଂହଙ୍କ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ଅଭିପ୍ରେତ । 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ରେ ସନାତନର ଚରିତ୍ର ସ୍ନେହ ଓ ପ୍ରେମର ନିଦର୍ଶନ ରୂପେ ଅଙ୍କିତ । ଏକ ଆଦର୍ଶଗତ ମହନୀୟ ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟଥିବାର ମନେହୁଏ । 'ପୁଷ୍ପିତା' ର ନାୟିକା କିଶୋରୀ ଏକ ସ୍ଥାଣୁ ଚରିତ୍ର । ସେ ନିଜେ କିଛି କରିନି, ବରଂ ପ୍ରକୃତି ତାକୁ ଯୁବାରେ ପରିଣତ କରିଛି । 'ପୂଜାରିଣୀ' ରେ ଦେବତା ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳଙ୍କ ମାନବୀୟ ଓ ଦେବତ୍ୱ ଚରିତ୍ରର ମହନୀୟତା ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟା ହୋଇ ଦେବତାଙ୍କ ଉପଭୋଗ୍ୟା, ପ୍ରେମିକା । 'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' ରେ ରାଜବାଳା ହେମମାଳାର ଚରିତ୍ରକୁ କଳିଙ୍ଗର ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବୌଦ୍ଧଶ୍ରମଣ ଓ ସିଂହଳର ରାଜରାଣୀ ଚରିତ୍ରତ୍ରୟ ମହନୀୟ କରି ତୋଳିଛନ୍ତି । 'ପୁଷ୍ପାଭିନୟ' କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ କୌଣସି ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ଥିଲାଭଳି ମନେହୁଏ ନାହିଁ, ତଥାପି 'କଳିକା' - ପ୍ରକୃତିର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଥଚ ସୁନ୍ଦରକୁ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦରାୟିତ କରିବା ପାଇଁ ରବି, ବାୟୁ, ପ୍ରଜାପତି ଓ ଭ୍ରମର ଆଦି ପ୍ରାକୃତିକ ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିକା ବେଶ୍ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସବୁ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ଚିତ୍ରିତ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଉପ-ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଶେଷ ଥିଲାପରି ମନେହୁଏ ।

(ଗ) ସଂଳାପ (Dialogue)

ସଂଳାପ ମାଧ୍ୟମରେ ନାଟ୍ୟକାର ଚରିତ୍ରକୁ ପରିସ୍ଫୁଟ କରେଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ମନୋଭାବକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଆନ୍ତି । ଡଃ ମାନସିଂହ ତାଙ୍କ କୃତ କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଗୁଡ଼ିକର ସଂଳାପକୁ କାବ୍ୟଧର୍ମୀ କରେଇଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ତାଙ୍କ ଅଜଣାରେ ଘଟିଥାଇପାରେ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । କାରଣ କବି ଯେତେବେଳେ ନାଟକ ଲେଖିବାକୁ ବସେ ସେତେବେଳେ ସେ ନାଟକୀୟ ସଂଳାପ କିପରି ହେବା ଉଚିତ, ତାହା ଭୁଲିଯାଇ ସାହିତ୍ୟିକ ଆବେଗଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଏ । ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟିକ ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକ ଦୀର୍ଘ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସମାଲୋଚକ ଡଃ ନୀଳାଦ୍ରି ଭୂଷଣ ହରିଚନ୍ଦନ ସାହିତ୍ୟିକ ସଂଳାପ କିପରି ହେବା ଦରକାର ସେ ବିଷୟରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରି କହନ୍ତି :- "ସାହିତ୍ୟିକ ସଂଳାପ ହିଁ ନାଟକର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । - - - - ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଆବେଗଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ତ ଦୀର୍ଘ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଦୀର୍ଘ ନ ହେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବେଗ ରକ୍ଷିତ ହେବ ନାହିଁ ବା ସାହିତ୍ୟିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବିକଶିତ ହେବ ନାହିଁ ।" .... (୨୦)

ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଯୁବ ଆଲୋଚକ ଶ୍ରୀଚରଣ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣୀୟ :- "ସଂଳାପକୁ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ କରିବାକୁ ହେଲେ କିଛି କବିତ୍ୱମୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ"। .... (୨୧)

'ପୁଷ୍ପିତା' କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଏକ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶକୁ ନେଇ ରଚିତ । ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟରେ ହେମାର ଚଣ୍ଡି ପ୍ରତି ଲୋକୋକ୍ତି ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଉପଯୋଗୀ ସଂଳାପ ହୋଇଛି :-

"ହେମା - କାନ୍ଦିବନି ଆଉ କଣ ?
ଗଜମୁକୁତାର କଅଁଳ ଛାତି
ଚିକକ କଥାକୁ ବାପେ ନିହାତି
ଗେଲବସର ।"

ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନରେ :-

"ସଜେଇ ନାନୀକି ଆଦର ଯେତେ
ଲୁହ ଟୁଳ ଟୁଳ ଆଖିରେ ସେତେ ।"

.... (୨୨)

ଗ୍ରାମର ଅନୂଢ଼ା ବାଳିକାମାନଙ୍କର କଥୋପକଥନକୁ ନାଟ୍ୟକାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ସଂଳାପ ଗୁଡ଼ିକ ବାସ୍ତବଧର୍ମୀ ହୋଇଛି ।

'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ରେ ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକ ପାତ୍ରମୁଖୀ ହୋଇପାରିଛି । ବୁଭୁକ୍ଷୁ କାଙ୍ଗାଳ ମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସଂଳାପ ଦେବାବେଳେ ଜୀବନାନନ୍ଦ ଓ ଶିବାନନ୍ଦ ଭଳି ବିଶିଷ୍ଟ ସନ୍ୟାସୀଙ୍କ ମୁଖରେ ଦୀର୍ଘ ସଂଳାପ ଦିଆଯାଇଛି । 'ପୂଜାରିଣୀ' ର ସଂଳାପଗୁଡ଼ିକ ଦୀର୍ଘ ଓ କବିତ୍ୱମୟ ହୋଇଉଠିଛି । ମଞ୍ଚ ସଫଳତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଅସଫଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧିକ ତଥା ରସଗ୍ରାହୀଜନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏହା ଏକ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି । ଏଠାରେ ବିଜୟ କୁମାର ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ :- " 'ପୂଜାରିଣୀ' ରେ ସଂଳାପ ଦୀର୍ଘ ଓ କବିତ୍ୱମୟ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏତେ ଦୀର୍ଘ ସଂଳାପ ରହିଛି ଯାହାକି ନାଟକରେ ଦର୍ଶକର ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି ଘଟାଇଥାଏ । ମାତ୍ର କାବ୍ୟନାଟିକା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ସଫଳ ହୋଇପାରିଛି ।" .... (୨୩)

'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' ଓ 'ପୁଷ୍ପାଭିନୟ' - ଦୁଇ କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ସଂଳାପ ସଂଯୋଜନା ନାହିଁ, ତଥାପି କାବ୍ୟିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ।

(ଘ) ଦ୍ୱନ୍ଦ (Conflict)

କୁହାଯାଇଛି 'No Conflict , No Drama ' ପ୍ରକୃତରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ ନ ଥିଲେ ନାଟକ, ନାଟକ ପଦବାଚ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ଦ୍ୱନ୍ଦ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ କିମ୍ବା ବହିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ ହୋଇପାରେ । ନାଟକରେ ବହିର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦର ମହତ୍ତ୍ୱ ଅଧିକ । କବି-ନାଟ୍ୟକାର ଡଃ ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟକରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ ଦେଖାଯାଏ ।

'ପୁଷ୍ପିତା' ନାଟିକାରେ କୁମାରୀ କିଶୋରୀ ମନରେ କେବଳ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦ ଦେଖାଦେଇଛି । ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦକୁ ଦେଖେଇବା ପାଇଁ ନାଟ୍ୟକାର ସମଗ୍ର ନାଟକଟିକୁ ଗଢି ତୋଳିଥିବାପରି ମନେହୁଏ । 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ରେ ସ୍ନେହ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ ଦେଖାଯାଇଛି । ସାମୟିକ ଭାବରେ କେତେକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ଚରିତ୍ରରେ ପଶୁପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ମାନବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ ଦେଖାଦେଇଛି । 'ପୂଜାରିଣୀ' ରେ ଦୁଇଟି ପ୍ରେମିକ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ ଦେଖାଦେଇଛି । 'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' ରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସଂଘର୍ଷ ଦେଖାଦେଇଛି, ତାହା ରାଜବାଳା ହେମମାଳା ମନରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱନ୍ଦଭାବେ ରୂପ ନେଇଛି ।

(ଙ) ଉତ୍କଣ୍ଠା (Suspense)

ନାଟ୍ୟୋତ୍କଣ୍ଠା ନାଟକର ନାଟକୀୟତାରେ ଅଧିକ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକ କେତେଦୂର ଏହାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ତାହା ବିଚାର ଯୋଗ୍ୟ । 'ପୂଜାରିଣୀ' ର ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟରେ ଦେବତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ କଥୋପକଥନରେ ଯେଉଁ ଉତ୍କଣ୍ଠା ସୃଷ୍ଟି ହେଇଛି ତାହା ସେହି ଦୃଶ୍ୟରେ ହିଁ ପୁନଶ୍ଚ ଦେବତାଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରେ ଶେଷ ହୋଇଛି । 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ରେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ମାନସିଂହଙ୍କ କୌଣସି କଳାଗତ ପାଟବତା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । 'ପୁଷ୍ପିତା' ରେ ନାଟ୍ୟୋତ୍କଣ୍ଠା ଥିଲା ଭଳି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । 'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' ଓ ପୁଷ୍ପାଭିନୟରେ ସେପରି ବିଶେଷ କିଛି ନାଟ୍ୟୋତ୍କଣ୍ଠା ନାହିଁ । କେବଳ 'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ'ରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର କଳିଙ୍ଗର ଶୃଙ୍ଗାଟକରେ ବୌଦ୍ଧଦନ୍ତ ଅପହରଣ କରିବାକୁ ଆସିବା ସମୟ ଓ ହେମମାଳାର ତାହାକୁ ନେଇଯିବା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍କଣ୍ଠା ରକ୍ଷିତ । ତେଣୁ ସବୁ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକ ଯେହେତୁ କାବ୍ୟିକତାରେ ଉଚ୍ଛୁଳୁଟୁ ତେଣୁ ତାହା ନାଟ୍ୟୋତ୍କଣ୍ଠା ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସେତେଟା ସଚେତନ ନୁହେଁ ।

(ଚ) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (Aim)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଟ୍ୟକାର ତା ନାଟକ ରଚନାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଏକ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ରଖିଥାଏ । ଡଃ ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକରେ ସେପରି ବିଶେଷ କିଛି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲାପରି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ତଥାପି 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ନାଟିକାରେ ସନାତନର ଆଦର୍ଶକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଏକ ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି ମନୁଷ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ରହିଛି ।

୨ - କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଭାଷା :-

ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ଭାଷା କବିତ୍ୱର ସପ୍ତରଙ୍ଗରେ ରଙ୍ଗାୟିତ ତଥା ସୁଷମାୟିତ । ଜଣେ ଉତ୍ତମ କବିର ସ୍ୱରଲିପି ତା ମଧ୍ୟରେ ନିହିତ । ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠିକ୍ ସେହି କଥା କହିଛନ୍ତି :- "ଆବେଗର ଧର୍ମ ହେଉଛି ବେଗ । ତେଣୁ ସେହି ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଭାଷା କବିତାର ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରେ ।" ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ ପ୍ରତିଟି ନାଟ୍ୟକୃତିରେ ସେହି କାବ୍ୟିକ ଭାଷାର ପ୍ରବାହ ଅନୁଭବ୍ୟ । 'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' କ୍ଷୁଦ୍ର କାବ୍ୟ-ନାଟିକାରେ ରାଜବାଳା ହେମମାଳା ବୁଦ୍ଧଦନ୍ତ ନେଇଯିବା ପରେ ଆବୃତ୍ତି ଛନ୍ଦ, ମାତ୍ରାବୃତ୍ତିରେ ଯେଉଁ ଗୀତିକବିତା ଗାନ କରାଯାଇଛି ତାହା ତାଙ୍କ କବିତ୍ୱମୟ ଭାଷାର ଏକ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସ୍ମାରକ କହିବାକୁ ହେବ :-

"ନୀରବ ନିଶୀଥ, ଜନହୀନ ପଥ
ସୁପ୍ତ ନଗରୀ ସାରା
ପଥେ ଚାଲେ ଖାଲି ରାଜକେମା,
ବାଟ ଦେଖାଏ ଆକାଶ ତାରା ।"

.... (୨୪)

୩ - କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ:-

ମାନସିଂହଙ୍କ ସମସ୍ତ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ସାହିତ୍ୟିକ ବର୍ଣ୍ଣବିଭାରେ ମଣ୍ଡିତ ତଥା ବିକଶିତ । ଉଭୟ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ସାଧାରଣ ପାଠକ ତଥା ଦର୍ଶକବର୍ଗଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସେ ନାଟକ ଲେଖିଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧିକଗୋଷ୍ଠୀ ତାଙ୍କ ନାଟକଗୁଡ଼ିକୁ ସୁକ୍ଷ୍ମାତିସୁକ୍ଷ୍ମ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଯେପରି ଆନନ୍ଦଲାଭ କରିପାରୁଥିଲେ, ସାଧାରଣ ସ୍ତରର ମାନବଗୋଷ୍ଠୀ କରୁଣ, ହାସ୍ୟ, ଆଦି ରସବୋଧ କରି ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲେ । ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ପାଠକଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଉନ୍ନତ, ଗମ୍ଭୀର, ସମୁଦାର ଭାବରାଶିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ନରତ୍ୱର ଅମରାଲୋକରଞ୍ଜିତ ହୁଏ ତାହା ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟ । ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉକ୍ତ ବାଣୀ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ର ନାୟକ ସନାତନର କରୁଣ ରସକର୍ଜର ମହାମାନବିକତା ସମ୍ପନ୍ନ ଦେବତ୍ୱ ନିକଟରେ ପାଠକ ସ୍ୱତଃ ନତ ମସ୍ତକ ହୁଏ ଓ ତାହା ଚକ୍ଷୁରୁ ସ୍ୱତଃ ଅଶ୍ରୁଧାରା ଝରିପଡ଼େ । ସେହିଠାରେହିଁ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ସାର୍ଥକତା ଦ୍ୟୋତକ ।

୪ - କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ମଞ୍ଚୋପଯୋଗୀତା:-

ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକର ମଞ୍ଚୋପଯୋଗୀତା ନେଇ ମନରେ ସ୍ୱତଃ ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମେ । ଏହାର କାରଣ ଖୋଜିପାଇବା ଅତି ସହଜ । ପ୍ରଥମତଃ ମାନସିଂହ ଜଣେ କବି । ନାଟକ ଲେଖିବା ସମୟରେ କବିତ୍ୱ ଭାବରେ ବିଭୋର ହୋଇ ମଞ୍ଚ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇପାରି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ପାଠ୍ୟନାଟ୍ୟ ହୋଇ ରହିଗଲା । ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଓ ଅଭିନୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ୱୟଂ ମାନସିଂହଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣୀୟ :- "ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ବା ଅଭିନୟକାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଘନିଷ୍ଠତା କେବେ ନ ଥିଲା ବା ନାହିଁ । ନାଟକର ଗଳ୍ପ ଓ ନାଟକର ପରିବେଷଣରୀତି ସମସ୍ତ ହିଁ ମନେ ମନେ ଭାବି ଭାବି ଯାହା ଠିକ୍ ବୋଧ କଲି ତାହା କରି ଚାଲିଥିଲି ।" .... (୨୪)

ନାଟ୍ୟକାର ହେମନ୍ତ ଦାସ ମଧ୍ୟ ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଛନ୍ତି :- " ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ଆଗିରେ ରଖି ମାନସିଂହ ନାଟକ ଲେଖୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ ନୁହେଁ , କେବଳ ମାତ୍ର କାବ୍ୟ । ତଥାପି ୧୯୨୮ ମସିହାରୁ ୧୯୫୧ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନସିଂହ ଯେ ନାଟକ ରଚନା କରିପାଇଛନ୍ତି, ଏତିକି କିଛି କମ୍ କଥା ନୁହେଁ ।"

.... (୨୫)

'ପୂଜାରିଣୀ', 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' ଓ 'ପୁଷ୍ପିତା' ମଞ୍ଚସ୍ଥ ହୋଇଥିବାର ମାନସିଂହ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ କେତେଦୂର ସଫଳ ହୋଇଛି ସେ ବିଷୟରେ ସେ ନୀରବ । ମାତ୍ର ଆମକୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ, ଏଗୁଡ଼ିକର ମଞ୍ଚୋପଯୋଗୀତା ଅପେକ୍ଷା ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ଏଗୁଡ଼ିକରେ ତାଙ୍କର କବିତ୍ୱ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିଫଳିତ ।

୫ - କାବ୍ୟ ନାଟିକାରେ ନାନ୍ଦନିକ ଦୃଷ୍ଟି ଭଙ୍ଗୀ:-

ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ-ଭିତ୍ତିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଚାରକୁ ନାନ୍ଦନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ (**Aesthetic aptitude**) କୁହାଯାଏ । ନନ୍ଦନତତ୍ତ୍ୱ କଳାଗତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ନାନ୍ଦନିକତା ଉପରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ସମାଲୋଚକ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି କହିଛନ୍ତି :- "ସାହିତ୍ୟର ଆତ୍ମା ହେଉଛି ନାନ୍ଦନିକତା ।" ସାଧାରଣତଃ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ କବିତାରେ ନାନ୍ଦନିକତାକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିଥାଆନ୍ତି, କାରଣ କବିତା ହେଉଛି ନାନ୍ଦନିକ ଅନୁଭୂତିର ଏକ ସାର୍ଥକ ମାଧ୍ୟମ । ମାନସିଂହ ଯେହେତୁ ପ୍ରଥମେ କବି ଓ ପରେ ନାଟ୍ୟକାର ତେଣୁ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନ୍ଦନିକତାକୁ ଖୋଜା ଯାଇପାରେ । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଉପସ୍ଥାପନାଗତ କୌଶଳ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣତଃ ଏହାର ସ୍ଥିତି । ପ୍ରଫେସର ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମତରେ .

"Theory of expressionism is the main source of Aesthetics."

ତେଣୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ବା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦବାଦହିଁ ନାନ୍ଦନିକତତ୍ତ୍ୱର ମୂଳ ଉପାଦାନ । .... (୨୬)

ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟକୀୟ ଉପସ୍ଥାପନାଗତ କୌଶଳ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ନାନ୍ଦନିକ ଭାବକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । 'ପୂଜାରିଣୀ' ନାଟିକାର ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟରେ ଦେବତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଅବସ୍ଥାରେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେତେବେଳେ ଦେବତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମିକା ରାଧିକାଙ୍କ କଥା ପଚାରିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଦେବତାଙ୍କ ଉତ୍ତର ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଫୁଟି ଉଠିଛି, ଯେଉଁଥିରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ନାନ୍ଦନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ମିଳେ ଏହିପରି :-

"ଲକ୍ଷ୍ମୀ : କିନ୍ତୁ ପୀତବାସ, କାହାନ୍ତି ରାଧିକା ତବ ?
କାହିଁ ସେହି ରାସ ଶ୍ରଦ୍ଧାବତୀ
ଗୋପୀମେଳେ ?

ଦେବତା : ରାଧା ପ୍ରିୟତମା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ରୂପେ —

ଲକ୍ଷ୍ମୀ : ଚାଟୁକଲେ ନାହିଁ କାଣ କ୍ଷମା !
ଯିବିଚାଲି ଗୃହେ ଫେରି !"

.... (୨୮)

ସେହିପରି 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ', 'ପୁଷ୍ପିତା' ଆଦି ନାଟିକାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଗଭୀର ଦୃଷ୍ଟିଦେଲେ ସେଥିରେ ଥିବା ନାନ୍ଦନିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝାପଡ଼େ । ତେଣୁ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ଡଃ ମାନସିଂହଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାବଳୀକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲାପରେ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଏକ କାବ୍ୟିକତାର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ମୀନାରହିଁ ତାଙ୍କ ନାଟ୍ୟସଙ୍କେତ ।

ଶେଷ କଥା

ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାରଭାବେ ସମ୍ମାନିତ ହେବାର ଆଶାରଖି ନାଟକ, କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ଲେଖୁନଥିଲେ, ବରଂ ନିଜର ଅବଦମିତ କବିତ୍ୱକୁ ରୂପଦେବାପାଇଁ ଓ ଦର୍ଶକ ତଥା ପାଠକ ବର୍ଗଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଏସବୁ ମହନୀୟ ସୃଷ୍ଟି ଗଢ଼ିଯାଇଥିଲେ । କବି-ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ କାବ୍ୟ-ନାଟିକାହିଁ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିର ଏକ ଅମ୍ଳାନ ଭାସ୍କର । ତା ବିଷୟରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, କାବ୍ୟ-ନାଟିକାର ଅଭିନବତ୍ୱ ଏହି ଯେ ସେ ସୃଷ୍ଟିକରେ ଏପରି ଏକ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଲୋକ ଯାହାକୁ ସାଧାରଣ ନାଟକର ଭୂମି ପରିଧି ସହ ସମୀକରଣ କରା ନ ଯାଇପାରେ ।

ଗ୍ରନ୍ଥ - ସୂଚୀ

୧· 'ମାନସିଂହ ନାଟ୍ୟ ମାନସ' - ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଚରଣ ମହାନ୍ତି 'ମାନସିଂହ ମାନସ' (ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ) - ପୃ· ୫୨, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୮୩

୨· 'ନବ ସଂସ୍କରଣରେ କିଞ୍ଚିତ୍ ବକ୍ତବ୍ୟ' - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୫୨୧, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ - ୧୯୭୪

3. The Oxford Companion to the Theatre - Edited by Phyllir, Page 650, Hartnoll (4th Ed. New). Oxford University Press, 1983.

4. "The function of poetry in Drama" - Abercrombie Lascelles

5. The Poetry and Drama - Jones

୬· 'ଗୀତିନାଟ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ଔର ବିବେଚନ' - ଡଃ ଶିବ ଶଙ୍କର କଟାଇ - ପୃ· ୧୪

୭· 'କାବ୍ୟ ନାଟ୍ୟ ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ' - ଆଦିତ୍ୟ ଓହ୍‌ଦେଦାର, 'ରବୀନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟେର କୟେକ ଦିକ୍'- ପୃ· ୩

୮· 'ଗୀତିନାଟ୍ୟର କେତୋଟି ଚରିତ୍ର' - ଡଃ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ, 'ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ' - ପୃ· ୩୯, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ - ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୭୭

୯· 'ମାୟାଧର ମାନସିଂହ' - ରତ୍ନାକର ଚଇନି, 'ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଉଦ୍ଭବ ଓ ବିକାଶ' (ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧ) - ପୃ· ୪୪୯, ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାଶ - ନଭେମ୍ବର ୧୯୮୪ ।

୧୦· 'ଗୀତିନାଟ୍ୟର କେତୋଟି ଚରିତ୍ର' - ଡଃ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ, 'ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ' - ପୃ· ୫୦, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ - ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୭୭

୧୧· 'ଓଡ଼ିଆ ଗୀତିନାଟ୍ୟ ଓ କବି ମାନସିଂହ' - ବିଜୟ କୁମାର ଚୌଧୁରୀ, 'ମାନସିଂହ ପରିକ୍ରମା' - ପୃ· ୧୬, ଓଡ଼ିଶା ପୂଜ୍ୟପୂଜା ସଂସଦ - ୧୯୭୯

୧୨· 'ମାୟାଧର ମାନସିଂହ' - ଡଃ ରତ୍ନାକର ଚଇନି,'ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଉଦ୍ଭବ ଓ ବିକାଶ (ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧ) - ପୃ· ୪୪୮, ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାଶ - ନଭେମ୍ବର ୧୯୮୪

୧୩· 'ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଏକ ରସବାଦୀ ଅଧ୍ୟୟନ' - କଇଳାସ ପଟ୍ଟନାୟକ, 'ମାନସିଂହ ପରିକ୍ରମା' ଓଡ଼ିଶା ପୂଜ୍ୟପୂଜା ସଂସଦ, ୧୯୭୯

୧୪· 'ନଷ୍ଟନୀଡ଼' - ପଞ୍ଚମ ଅଙ୍କ, ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୫୯୩, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୧୫· 'ବାରବାଟୀ' - ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ, ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୭୨୧, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୧୬· 'ପୂଜାରିଣୀ' - ନବ ସଂସ୍କରଣର ଭୂମିକା - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) ପୃ· ୪୭୧,ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ - ୧୯୭୪

୧୭· 'ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ' - ଭୂମିକା - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୭୭୧, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୧୮· 'ପୁଷ୍ପିତା' - ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୪୩୯, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୧୯· 'କାବ୍ୟନାଟ୍ୟ ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ' - ଆଦିତ୍ୟ ଓହ୍ଦେଦାର, 'ରବୀନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟର କୟେକ ଦିକ୍' - ପୃ· ୪

୨୦· 'ନୂତନ ନାଟ୍ୟଚିନ୍ତା' - ଡଃ ନୀଳାଦ୍ରୀଭୂଷଣ ହରିଚନ୍ଦନ , 'ନାଟକ ଲେଖାର କ, ଖ' - ପୃ· ୪୬, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ - ୧୯୮୩

୨୧· 'ମାନସିଂହଙ୍କ ନାଟ୍ୟମାନସ' - ଶ୍ରୀଚରଣ ମହାନ୍ତି , 'ମାନସିଂହ ମାନସ - ପୃ· ୭୨, ୧୯୮୩

୨୨· 'ପୁଷ୍ପିତା' - ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୪୩୦, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୨୩· 'ଓଡ଼ିଆ ଗୀତିନାଟ୍ୟ ଓ କବି ମାନସିଂହ' - ବିଜୟ କୁମାର ଚୌଧୁରୀ, 'ମାନସିଂହ ପରିକ୍ରମା' - ପୃ ୧୧୩, ଓଡ଼ିଶା ପୂଜ୍ୟପୂଜା ସଂସଦ, ୧୯୭୧

୨୪· 'ବୁଦ୍ଧଦୂତୀ' - ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୮୨୮, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୨୫· 'ନଷ୍ଟନୀଡ଼' - ନବସଂସ୍କରଣର ଭୂମିକା - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୫୨୩, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪

୨୬· 'ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶଧାରା' - ଡଃ ହେମନ୍ତ ଦାସ, ପୃ· ୧୪୮, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୮୧

27. **Aesthetics** ଉପରେ ଏକ ସାକ୍ଷାତ ଆଲୋଚନା - ଆଲୋଚକ ପ୍ରଫେସର ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ମିଶ୍ର, ତାରିଖ ୨·୧୦·୧୯୮୬

୨୮· 'ପୂଜାରିଣୀ' - ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ - 'ମାନସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ' (୨ୟ ଭାଗ) - ପୃ· ୪୨୮, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୭୪ ।

Asis Kumar Rout is at the Department of Oriya Literature, Viswa Bharati, Shanti Niketan, W. Bengal.

ପଦେ ଅଧେ

ଆଧୁନିକ କବି ସଚ୍ଚୀ ରାଉତରାୟ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଅବଦାନ ଯୋଗୁଁ ଭାରତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନପୀଠ ପୁରସ୍କାର ଲାଭ କଲେ ।

ଚଳିତ ବର୍ଷ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଭାବେ ଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଓଡ଼ିଆ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର 'ନିଶୀଥ ସ୍ୱପ୍ନ' ପୁରସ୍କୃତ ହେଲା ।

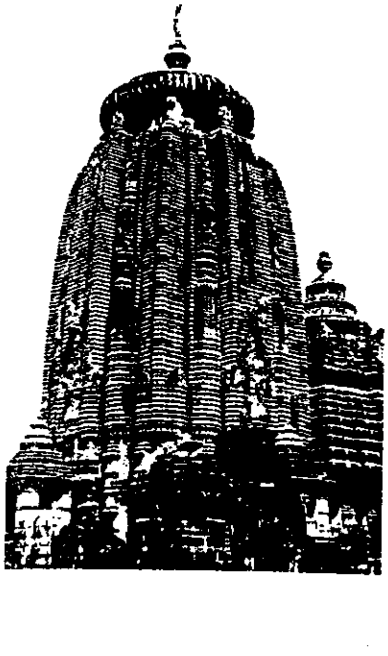

With Best Wishes and Compliments

to

OSA - Michigan Chapter

from

Ciba Pharmaceutical Co.

Manufacturers of

TRANSDERM NITRO, SLOW - K

CIBA

Congratulations and best Wishes

to

OSA - Michigan Chapter

from your friends at

Glaxo

Glaxo Inc.

Research Triangle, North Carolina.

About the Journal

Even as a crisis of fission faces the Orissa Society of America, the journal continues to mark major milestones. The Spring 1988 issue was a landmark in the sense that for the first time there was no handwritten Oriya article or poem. For us technological types, it is progress. For many others, including ourselves at moments of self doubt, it is a regression. The beautiful individualistic handwriting that gave a flavour and characteristic to the Journal is giving way to uniform computer generated text. It is, as they say, two steps forward and one step back.

The present issue of the Journal is another landmark, in the history of Oriya publishing anywhere. (Readers will please forgive us our extravagant praise of ourself; but then who among us is immune from looking in the mirror?). The English part of the magazine has been typeset in a digital version of the well known Palatino typeface and output on a laser printer. The Oriya poems are set in *Sebati*, printed on a dot matrix printer and then xerographically reduced to 75% of the original size. This is necessary because of the poorer resolution of the impact printers. The Oriya prose has been set in *Odissi* and then undergo a similar process. However, one Oriya article has been produced on the laser printer. We leave as a challenge to the interested reader to spot the article.

Simultaneous with the improvement in technology the literary standard of the Journal has been improving. We are thankful to the many new and established writers who have continued to contribute poems and articles over the years. But our pride and joy are the refreshingly young home grown (i.e. in North America) poets, who write in English.

Perhaps the most remarkable change is in the large proportion of Oriya articles. In this issue about equal number of pages are devoted to both languages. Theoretically, we should be able to type English and Oriya at about the same pace. In practice there are difficulties. There are now about 150 printable Oriya characters in every font. Many of them are in Upper Case locations, requiring frequent shift operations. Remeber that UC letters are used relatively infrequently in English. In addition, many other characters are available only through the ASCII codes. Overall, the effort of typing a page of Oriya is double that of typing a page of English. The difficulties is axacerbated by the fact that all Oriya contributions come as handwritten manuscripts, requiring considerably more effort to decipher. In addtion, we do not have reference texts such as Oriya dictionaries to resolve points of grammar, usage or spelling.

This year a large number of excellent articles have been assembled by Bijoy Mohan Misra and Mahesh Pati, for the Souvenir of the aborted convention that was to be held in the New England area. We are grateful to both for permitting us to publish the articles. A number of authors were assured that their contributions would appear in this issue. Due to limitations of time and space, and our own inexperience, not all the assurances could be honoured. Our apologies. Future issues will carry the contributions.

Letters

There were several ommissions in the report of the Southern Chapter Activities in the Fall, 1987 issue of JOSA. It was reported that the local ladies had a break from cooking for the first time in the history of the chapter. As a matter of fact they supplemented the catered food with delicious home cooked dishes. In addition to the artists mentioned in the report, new and youthful talents such as Smita Mohanty, Saroj Mohapatra, Ripa Patnaik, Simu Mishra, Sangeeta Satapathy, Gopal Mukherjee and Tonmoy Mukherjee also performed. Prabodh Mishra arranged and managed the P.A. system for the cultural show.

We hope that in the future the Journal will feature interesting as well as accurate reports of chapter activities.

Paresh Nayak
Gyana R. Patnaik
Arjyendu K. Nayak
Lalendu K. Patnaik

The donations from the OSA for short term drought relief have been given with good intentions, but the road to hell is saved with good intentions. I suggest that OSA should seriously look towards long range goals as a more beneficial method of helping those in Orissa. The symptoms of a forthcoming drought and famine can be seen up to 5 years in advance of its actual occurence. The relief aid given by various charitable and governmental agencies during the crisis serves only to temporarily alleviate the situation . A case in point is the Ethiopian cycle of famine/-prosperity. Attention to the situation is only given when the actual crisis occurs, not in preventive measures. An offshoot of drought and famine in developing nations is that the birthrate increases after the crisis, taxing available resources even more - poor families must have many children to work land and bring in enough income to survive, so they must replace those lost. I suggest that OSA would be much more useful if, in the future, we look towards longterm development such as irrigation, improved agricultural strains, education and birthcontrol instead of limited shortterm alleviation of suffering.

Leena Mansinha

Leena Mansinha is an undergraduate in Genetics at the University of Western Ontario, London, Canada.

Searle Pharmaceuticals Inc.

Makers of

CALAN SR and NITRO DISC

Congratulates
The OSA - Michigan Chapter
on their hosting the
The 19th Annual Convention.

Sunil Mathur

Pfizer Laboratories
Manufacturers of

Procardia, Feldene, Minipress

Wishes to thank
OSA Michigan Chapter
for their support and patronage

Pfizer

OSA MEMBERSHIP ROSTER

PATRONS

1. Mamata and Kirtan Behera 2. Lata and Saradindu Misra
3. Minati and Manaranjan Pattanayak 4. Snehalat and Bibekananda Satpathy
5. Menaka and Jagat Mohan Subudhi

LIFE MEMBERS

1. Bidyulata & Sadananda Barik
2. Nivedita & Anup Behera
3. Sanghamitra & Bailochan Behera
4. Sunity & Saroj Behera
5. Pravati & Madan Biswal
6. Annapurna & Nilamaber Biswal
7. Pramila & Jagdish Chetty
8. Swarna & Harlal Choudhury
9. Basanti & Artatrana Dash
10. Nalini & Asoka Das
11. Pratima & Bijoy Das
12. Nameeta & Chittaranjan Das
13. Katherine & Debendra Nath Das
14. Swetapadma & Jnana R. Dash
15. Basanti & Krushna Mohan Das
16. Trupti & Madhab Dash
17. Mihir Dash
18. Puspa & Pratap Das
19. Sulekha & Santosh Das
20. Sumitra & Sarat Dash
21. Kalpana & Sita Kantha Dash
22. Nirmala & Somnath Dash
23. Kalyani & Umakanta Dash
24. Pankajini & Nitin Doshi
25. Santi & Saroj K. Dubey
26. Bidyut & Keshab K. Dwivedy
27. Charu Hota
28. Jyotsna & Ajoy Joshi
29. Prabha & Bishnu Joshi
30. Dolly & Jatindra Kanungo
31. Anu & Kalpataru Kanungo
32. Sasmita & Nihar Kanungo
33. Minati & Rabindra Kanungo
34. Rita & Gitimoy Kar
35. Jayashree & Rudra N. Kar
36. Padmini & Kamalakanta Khuntia
37. Ballari & Natabara Khuntia
38. Anoo & Deba Mallick
39. Sakuntala & Duryodhan Mangaraj
40. Lalu Mansinha
41. Sikha & Arun Mishra
42. Bhabagrahi Mishra
43. Pravati & Bijoy Mishra
44. Subarna & Bijoy Mohan Misra
45. Manju & Brajendranath Mishra
46. Sarojini & Devi Mishra
47. Jotsna & Digmabar Mishra
48. Manorama & Ghanasyama Mishra
49. Manju & Hara Mishra
50. Suprabha & Kailash Mishra
51. Kali C. Mishra
52. Geeta & Kula Mishra
53. Niranjan Mishra
54. Niharbala & Nityananda Mishra
55. Dharitri & Prafulla Mishra
56. Gita & Radhakanta Mishra
57. Anjali & Ramesh Mishra
58. Bunu & Ranganath Mishra
59. Bijayalakshmi & Sarat Mishra
60. Bijayalaxmi & Satyabrata Misra
61. Kalyani & Sudarsan Mishra
62. Chandra & Sudhansu Misra
63. Tiki & Surya Mishra
64. Shantilata & Umaballava Mishra
65. Nita & Ajoy Mohanty
66. Akshaya Mohanty
67. Saratkumari & Amiya Mohanty
68. Carol & Bijoy K. Mahanti
69. Sanjukta & Bimal K. Mahanti
70. Rita & Chandrasekhar Mohanty
71. Himansu S. Mohanty
72. Sulochana & Jayagopal Mohanty
73. Dolly & Nirod Mohanty
74. Laxmi & Promod Mohanty
75. Shantimayee & Sri Gopal Mohanty
76. Kalpana & Subash Chandra Mohanty
77. Jayanti & Bijay Mahapatra

78. Renu & Chitta Mohapatra
79. Kasturi & Deba Mohapatra
80. Nirupama & Subash Mohapatra
81. Deepa & Hazari Muduli
82. Leena & Arun Nanda
83. Antarjyami Nayak
84. Priya & Manmatha Naik
85. Kalyani & Budhinath Padhy
86. Sumitra & Hara Padhi
87. Rajalaxmi & Prafulla Padhi
88. Sipra & Binayak Panda
89. Premalata & Shiba P. Panda
90. Janaki & Mrutyunjaya Pani
91. Prabha & Dibakar Panigrahi
92. Anuradha & Godavarish Panigrahi
93. Shaila & Prafulla Panigrahi
94. Salila & Hrushikesh Parida
95. Abhay Kumar Pati
96. Nivedita & Mahesh Pati
97. Lakshmi & Umasankar Paty
98. Kavita & Amiya Patnaik
99. Mary Ann & Anil Pattanayak
100. Navanita & Birendra Patnaik
101. Chinmayee & Hare K. Patnaik
102. Krishna & J.R. Patnaik
103. Sabita & Ladukesh Patnaik
104. Ira & Pradipta Patnaik
105. Kautuki & Prakash Patnaik
106. Monjula & Prasanta Patnaik
107. Purnima & Pratap Pattanaik
108. Jeetu & Promod Patnaik
109. Anupama & Promode Patnaik
110. Gopa & Purna Patnaik
111. Sudha & Ramprasad Patnaik
112. Anjalika & Surya Pattanaik
113. Indira & Pradip Patro
114. Padmini & Arjun Purohit
115. Ashima & Ramesh Raichoudhury
116. Chandra & Prasant Raj
117. Pat & Dasarathi Ram
118. Vasanta & Kodukula Amruth Rao
119. Bidyut Rath
120. Jogeswar Rath
121. Mihir Kanti Rath
122. Yvonne & Sudarsan Ray
123. Sukanti & Surendra Ray
124. Puspalakshmi & Bhagabat Sahu
125. Sukanti & Dilliswar Sahoo
126. Nirupama & Kasinath Sahoo
127. Saudamini & Maheswar Sahoo
128. Ramsaran Sahu
129. Krishna & Saheb Sahu
130. Jayashree & Babru Bahan Samal
131. Baruni & Prasanna Samal
132. Meenakshi & Prasanna Samantray
133. Annapurna & Dilip Satpathy
134. Sashikala & Panchanan Satpathy
135. Namita & Sashi Satpathy
136. Swarna & Hemant Senapati
137. Basanti & Satya Babuli Shaw
138. Shantilata & Manmohan Subudhi
139. Manoj Subudhi
140. Rajendra Supkar
141. Braja K. Swain
142. Asha & Pradip Kumar Swain
143. Rita & Ghana S. Tripathy
144. Indira J. Tripathy
145. Frances & Thomas Wolf

Crane Financial Management announces the alliance of their offices with those of **Pattaniak and Shaw Associates.**

Crane Financial Management can provide you with Comprehensive Planning Services in the following areas:

- **Financial Planning**
- **Income Tax Planning**
- **Pension Planning**
- **Estate Planning**
- **Business Planning**
- **Fringe Benefit Planning**
- **Insurance Planning**
- **Investment Planning**

Let the team of Pattaniak and Shaw Associates and Crane Financial Management assist you in all your Financial Planning needs.

For further information contact:

Ladukesh Pattanaik
PSA Financial Group, Inc.
25 W. Long Lake Road, Ste. 203
Bloomfield Hills, MI 48013
In State (313) 647-0850
Out State (800) 525-7464

Randall Letcavage
Benjamin Drummer
18000 Mack Ave.
Grosse Pointe, MI 48224
(313) 884-5353

The Orissa Society of America

expresses appreciation and gratitude

to our patrons for their support and

advertisements for the Special Issue of the

Journal of the Orissa Society of America

on the occasion of the 19th Annual Convention.

Nitin C. Doshi
Natabara Khuntia
Saradindu Misra
Ladukesh Pattanaik
Manaranjan Pattanayak

DIRECTORY

Binayaka Acharya
535 Mount Prospect Ave #2
Newark NJ 07104
201/484-8741

Kamal Acharya
2058 Eucalyptus Ct
Santa Clara CA 95050
408/241-8499

Sarbeswar & Tara Acharya
Prabhat Arun Arvon
11509 Nevis Drive
Beltsville MD 20705
301/937-3544

Sumanta Acharya
1743 Starboard Dr #3
Baton Rouge LA 70820
504/767-0120

Suresh & Rashmi Acharya
326 Glen Park Drive
Nashville TN 37217
615/361-0035

Surya Narayan & Manju Acharya
4330 - 54 Avenue
Vegreville Alt T0B 4L0 Canada

Jugal Agarwal
8455 NE Spring Lake Road
Minneapolis MN 55414

Nanakram Agarwal
75 Castle Road
Chappaqua NY 10514
914/238-4368

Om & Hema Agarwal
Anjali
3055 Rollingwood Court
San Jose CA 95148
408/274-0810

Pradip Agarwal
460 W Forest #901
Detroit MI 48201

Joy P. Agarwala
Dept Chem Engg
Univ of Colorado
Boulder CO 80309
303/444-8068

Raju Ahmed
230 N. Michigan Ave
Chicago IL 60601
312/726-2668

Stan Ahmed
3950 N. Lakeshore Drive
Chicago IL 60613
312/929-7903

Badrul Alam
109 Harvard Place
Ithaca NY 14850

David & Mamata Anderson
22 Blossom Dr
Robinson PA 19551
215/693-5937

L. & Suzanne Bahinipaty
Rajeeb Keeran
2517 El Camino Del Norte
Unit 3
Olivenhain CA 92024

Chittaranjan Baral
1804 Metzerott Road #401
Adelphia MD 20783
301/439-8230

Suresh & Bidyutlata Baral
330 Wilson #78
Albany CA 94710
415/524-7255

Smriti Bardhan
2006 Broadway #104
Nashville TN 37203
615/320-0474

Devananda Barik
1520 Ocean Avenue #F-2
Brooklyn NY 11230

Gangadhar Barik
248 Pearl St. # 2RR
Springfield MA 01105

Sadananda & Bidyulata Barik
Banani Ashima
3 Bernard Place
Princeton Junction NJ 08550
609/275-5660

Sebananda Barik
2114 Caton Avenue #3B
Brooklyn NY 11226
212/856-5229

Sudhakara & Dharashri Barik
Santwana Sambit
3324 Woodburn Vil Dr #13
Annandale VA 22003
703/641-0822

Addison Barman
35-42 161 Street
Flushing NY 11358

Deepak Basa
Physics:City Coll:CUNY
137th & Convent Ave
New York NY 10031
212/316-2066

Gayatri Bastia
49 Riverboat Village
South Hadley MA
413/533-7355

Alam Mohamad Bdrool
Dept of Govt
Cornell Univ
Ithaca NY 14853
607/273-7356

Anup & Nivedita Behera
1093 Augustana
Naperville IL 60565

Ballochan & Sanghamitra Behera
28490 Franklin Riv Dr#106
Southfield MI 48034
313/350-2078

Debendra Behera
1871 Heather Hills Drive
Burlington Ont Canada
416/639-4627

Kirttan & Mamata Behera
Sharina Sahana Rajiv
2306 Santa Fe Avenue
Torrance CA 90501
213/328-9892

Saroj & Sunity Behera
Sanjiv
17510 Via Sereno
Monte-Sereno CA 95030
408/395-1237

Tikam Behera
2306 Santa Fe Ave
Torrance CA 90501
213/734-7726

Abasar & Trupti Beuria
Yuki Kunia
171 East 84th St.#11-C
New York NY 10028
212/879-2127

Bijoy & Janet Bhuyan
Shanti Leela
6907 S. 12th Street
Kalamazoo MI 49002
616/375-2821

Jayanarayan Bhuyan
208 Pontalba Dr
Lafayette LA 70503
318/984-7410

Laxminarayan & Sakuntala Bhuyan
Jagat
208 Pontalba Drive
Lafayette LA 70503
318/984-7410

J. C. Biswal
15 Eros Crt.
Wyne NJ 07470

Madan & Pravati Biswal
Sibani Lisa Babi
1653 Cambria Place
Escondido CA 92025
619/746-6009

Nilamaber & Annapurna Biswal
Sandip Subrat Subrina
9704 Kerrigan Court
Randallstown MD 21133
301/655-6298

Sidhartha Biswal
P.O. 7991
University AL 35486
205/758-7328

Neeti Bohidar
1530 Bridal Path
Landsdale PA 19446

Devjyoti & Smee Chatterjee
Ananya Kooheli Miabi
20 Branko Rd
Berkley Hts NJ 07922
201/322-1938

Pranab & Kaajal Chatterjee
3224 Maryland Avenue N.
Crystal MN 55427
612/535-1299

Jagdish & Pramila Chetty
Rajgopal Sunil
17803 Azucar Way
San Diego CA 92127
619/485-6387

Anil Chowdhury
1520 Hamilton Place
Dorval Que H9S 1H2 Canada

B. & Sarojini Chowdhury
160 Redwood Crescent
Williamsville NY 14221

Harlal & Swarna Choudhury
Ranjan Rosi
600 Meadowmar Lane
Cincinnati OH 45230
513/232-2343

Prabhat Choudhury
Box 2790
University MS 38677
601/236-4682

Sajal & Lynn Choudhury
4700 Pickering
Birmingham MI 48010
313/851-0477

Udaya Nath Choudhury
208 Pontalba Dr
Lafayette LA 70503
318/984-7410

Ajay Kumar Dalai
Dept. of Chemical Engg.
Univ.of Saskatoon
Saskatoon Sas Canada
306/477-0984

Barun Dandpat
111 Robinwood Way
Wayne NJ 07470

Ajit Das
5 Farm Road
Randolf NJ 07869

Akhaya & Rini Das
P.O.B. 487
VA Medical Center
Castle Point NY 12511
914/831-0418

Alekh & Smita Das
Devlina
1164 Fifield Ave #S-2
St. Paul MN 55108
612/644-3157

Amiya & Ranjeeta Das
Babita Sumita
833 Ridgewood Drive
Mechanicsburg PA 17055
717/732-0528

Anindya Das
Dept. of Computer Science
Concordia University
Montreal Que H3G 1M8 Canada

Annada & Sanjukta Das
Ivis Yasodhara
70 Pinewood Drive
Manhasset NY 11030
516/365-8654

Anup & Kasturi Das
82 Baughn Ave
New Rochelle NY 10801
914/686-8666

Artatrana & Basanti Dash
Bapi Bubli
57 Woodland Glen Dr
Guelph Ont N1G 3S3 Canada
519/837-2922

Ashok Das
Dept. of Physics
Univ. of Rochester
Rochester NY

Asoka & Nalini Das
Auro Meera
4020 Dundas Street W.#77
Toronto Ont M6S 4W6 Canada
416/766-8796

Bhabesh & Asha Dash
Rama Rajesh
1490 Golden Bell Court
Downers Grove IL 60515
312/960-0428

Bhanu Pratap & Smita Das
500W Prospect #29J
Fort Collins CO 80526
303/491-8178

Bibhuti & Kumudini Dash
Nigam
42 Provence Trail
Etobicoke Ont M9V 5A4 Canada
416/742-4961

Bidyut Das
425 East 25th St
Manhattan NY 10010

Bijoy & Pratima Das
Parthavi Barnali
5 Bainbridge Drive
Charleston SC 29407
803/766-9996

Binod & Nilima Dash
Jilie
131 Wescott Drive
Pittsburg PA 15237
412/367-4307

Chittaranjan & Nameeta Das
Papun
Dept. of Elec.Eng
Penn State Univ
University Park PA 16802
814/237-6362

Debendra Nath & Katherine Das
Sumit
4345 York Ave
Fairbanks AK 99709
907/479-0776

Deva Dutta Das
2041 Euclid St, # 3
Los Angeles CA 40066
213/390-3042

Dhiren & Lipi Das
Debidutta Abhinab
111 Robinhood Way
Wayne NJ 07470
201/633-9597

Dines & Renu Das
102 Das Ct.
Kissimee FL 32743
305/847-7042

Gautam Das
4017 San Luis
Newbury Park CA 91320
805/373-7420

Gouri & Chinmoyee Das
Snigdha Smita
2783 Fourth Plain Court
San Jose CA 95121
408/238-8529

Jagannath Prasad & Gita Das
Silu Shila
11724 - 38A Avenue
Edmonton Alt Canada
403/435-6194

Jagdish & Tina Das
14 Volino Drive
Poughkeepsie NY 12603
914/462-7110

Jnana R. & Swetapadma Dash
Somesh Suchit
2785 Hayloft Way
Morgan Hill CA 95037
408/778-0225

Jyotirmaya Das
6300 Stevenson Ave # 319
Alexandria VA 22304
703/370-7681

Khirod & Dayabati Das
11771 Rexmoor Drive
Richmond VA 23235

Krushna Mohan & Basanti Das
70 Pinewood Road
Manhasset NY 11030
516/365-8654

Madhab & Trupti Dash
Sangita Sudesh
873 Fams Court
East Meadow NY 11554
516/481-2885

Manas & Lynn Das
48 Seek Ct.
Silver Spring MD 20912
301/445-5182

Manoj Das
5722 Alpha #2096
Dallas TX 75240
214/458-7852

Mihir Dash
1610 Fender Road
Naperville IL 60565

Minati Dash
Sabyasatchi
16W 16th St. #1S South
New York NY 10011
212/206-8489

Mitra Das
Dept. of Sociology
Utah State University
Logan UT 84322
303/221-3429

Naresh Das
P.O. Box N 9728
Nassau Bahamas
809/323-6546

Prabir & Prajesh Nandini Dash
7200 Oldmill Run
Fort Worth TX 76133
817/294-2987

Pramod & Mitali Das
Soumyajit
1714 Main St W #108
Hamilton Ont Canada
416/521-8134

Pratap & Puspa Das
Swagath
13309 Wedgeport Lane
Germantown MD 20874
301/428-9017

Pritam Das
460 West Forest #901
Detroit MI 48201
313/832-1261

Purna C. Das
Physics Dept.
Univ of California
Santa Barbara CA 93106
805/685-5208

Rabi & Arati Dash
Rupashree Ashis
3221 Zane Avenue N.
Crystal MN 55422
612/537-1012

Rajesh & Cathy Das
1318 Olive St
Jonesborough AK 72401

Rangadhar & Kalyani Dash
Trivikram Sany Neeta
20530 Anza Ave #11
Torrance CA 90503
213/370-8831

Sachindra Das
Dept of Chem Engg
Purdue Univ
W. Lafayette IN

Sanjukta Das
1520 Ocean Ave #B8
Brooklyn NY 11230
212/338-1918

Santanu Das
24 Bloomingdale Dr.
Somerville NJ 08876

Santosh & Sulekha Das
Sarba Sarthak
10 Farm Road
Randolph NJ 07869
201/361-8084

Sarat & Bharati Dash
Julie
2530 Harrywurbst Rd
22- H Stonegate Apt
San Antonio TX 78209
512/829-0404

Sarat & Sumitra Dash
Ananya Aloka Ananda
11 Tracey Lane
Sparta NJ 07871
201/729-4854

Satya P. & Sanghamitra Das
2809 Dunwoody Drive
Madison WI 53713

Sidhartha R. & Alpana Das
9926 Fairfax Square #42
Fairfax VA 22031
703/384-9742

Sita Kantha & Kalpana Dash
Rajesh Daves
210 E-107th St Circle
Minneapolis MN 55420
612/888-9644

Somnath & Nirmala Dash
Atreya Aditya
4 Twinbrook Court
So Burlington VT 05403
802/685-6609

Soumya Sundar Das
43-70 Kissena Blvd #11C
Flushing NY 11355
718/762-0617

Sri Prakash Das
9521 Arrowdale Rd
Richmond VA 23229
804/741-2098

Srikanta Dash
400 Kendrick Rd. #730
Rochester NY 14620
716/473-7234

Suman Das
155 Olympia Fields Dr
Jackson MS 39211
601/957-1982

Surendra & Nandita Dash
Soma Seema Raj
3846 Croydon Drive NW
Canton OH 44718
216/492-9535

Tara Prasad & Basanti Das
Puspa Surya Shankar
141 Chancellor Park
Guilderland NY 12084
518/456-3157

Udaya Nath & Ira Dash
Geeta Meera Nikhil
50 Dauphine Drive
Lake St. Louis MO 63367-2008
314/994-1699

Umakanta & Kalyani Dash
Anita Anil
2890 Sunset Drive
Camphill PA 17001
717/761-5508

Kumar S. Dasmahapatra
43 Johnson Dr.
Chatham Twp. NJ 07928

Sandip & Leela Dasverma
Barnali
652 Kodiak Crt
Sunnyvale CA 90487
408/738-2293

Shreela Deleew
209 Dartmouth St
Rochester NY

Nivedita Deo
Dept. of Physics
University of Indiana
Purdue IN
317/743-4046

Prabin Mishra
W. Fee Hall, MSU
E.Lansing MI 48824
517/353-8109

Nitin & Pankajini Doshi
Amit Nikita Nimisha
2440 Chalet Dr
Rochester MI 48309
313/375-1010

Saroj K. & Santi Dubey
Bobby
5121 Cherry St
Erie PA 16509
814/868-6455

Sitansu Dubey
5121 Cherry St
Erie PA 16509
814/868-6455

Epily & Savitri Duryodhan
Ravi
Dept. of Geophysics
Univ of Western Ontario
London Ont N6A 5B7 Canada
519/672-4906

Asutosh Dutta
315 Broad St. # 1816B
Pavillian Apt Block B
Newark NJ 07104

Sukanta Dutta
6308 Barrs Lane
Lanham MD 20801

Keshab K. & Bidyut Dwivedy
Sunita Avin
11807 Crown Prince Circle
Richmond VA 23233
804/740-0353

Akhil & Bijoya Gantayat
Atasi Anup
852 Las Lomas Dr.
Milpitas CA 95035
408/945-8180

Bijayalaxmi Gersony
Jyoti Manoj
P.O. Box 12
Cambridge MA 02141
617/497-6871

Ranjit & Ilsa Ghose
9515 Skyway Drive
Wandsworth OH 44281
216/336-8137

Ananta Giri
Dept of Anthropology
John Hopkins Univ.
Baltimore MD 21218
301/338-7275

Shaikh & Amirunnessa Haque
Reina
752 So Mariposa #403
Los Angeles CA 90005
213/385-7611

Dilip & Ashoka Harichandan
1645 Socrate
Brossard Que J4X 1L6 Canada
514/672-6774

Charu Hota
Sheela Sonia Sushi
3265 Beaulieu
Brossard Que J4Z 2P8 Canada
514/656-0698

Birendra & Kalyani Jena
3500 Bedford Road #4
Montreal Que H3S 1G7 Canada
514/731-1782

Laxmidhar & Santilata Jena
Satish Linda Rita
607 Hampshire Lane
Bowlingbrook IL 60439
312/739-7909

Prasanna K. & Nirupama Jena
P.O. Box 4345
Miss. State Univ.
MSU MS 39762
601/323-3142

Purusottam & Tripti Jena
Anupam
8302 Fulham Dr
Richmond VA 23227
804/266-5075

Rabindra Jethi
155 West Valley Ave
Birmingham AL 35205

John & Pranati Johnson
7108 Cedar St
Meridian MS 39305
601/693-7632

Ajoy & Jyotsna Joshi
Anjali Milly
1808 Lymwood Dr
Columbia TN 38401
615/388-2609

Akhaya & Arati Joshi
326 Glenpark Drive
Nashville TN 37217
615/361-0035

Bishnu & Prabha Joshi
Rashmi Smiti Prasant
326 Glenpark Drive
Nashville TN 37217
615/361-0035

Jatindra & Dolly Kanungo
106 Rue Restigouche
Sept-Iles Que G4S 1N4 Canada

Kalpataru & Anu Kanungo
Anjana Kalpana Bulu
271 Thorme Street
Bridgeport CT 06606
203/374-1894

Nihar & Sasmita Kanungo
38 Maple Tree Ave
Spring Manor - Unit 2
Stamford CT 06906
203/323-1771

Pusparaj & Srilekha Kanungo
Timmy
15728 Summer Ridge Dr
Chesterfield MO 63017
314/537-0933

Rabindra & Minati Kanungo
Siddhartha Nachiketa
1150 Crevier
Ville St.Laurent Que H4L 2W7
Canada
514/745-0666

Siddhartha Kanungo
1120 Hyman Dr.
Dallaud Des Ormeaux Que H8C 2W7
Canada
514/683-4645

Gitimoy & Rita Kar
Isha Veenit
66 Overbrook Road
Painted Post NY 14870
607/962-2861

Karuna & Ester Kar
305 Lakeside St
West Palmbeach FL 33407

Kishore & Sushri Sangeeta Kar
4616 Oakridge Dr
Midland MI 48640
517/636-7037

Prabhat & Linda Kar
34 Beaufort Chill Rd
Oakridges
Richmond Hill Ont Canada
416/773-0038

Rudra N. & Jayashree Kar
2139 S Collinswood Circle
Mesa AZ 85202
602/831-1326

Mobassar & Swaleha Khan
Nusrat Hasmat Fariha
18 Atwood Court
Thornhill Ont L3T 6H2 Canada
416/886-0851

Kartik Khilar
2236 Fuller Road #206
Ann Arbor MI 48105
313/663-4048

Kamalakanta & Padmini Khuntia
9145 Sandpiper St
Orland Pk IL 60462

Natabara & Ballari Khuntia
Minati Sujata Anjana
393 Longford Dr
Rochester Hills MI 48309
313/375-0611

Purna & Neena Khuntia
Deepak Alok
1607 Parkside Court
Freeport IL 61032
815/235-3572

Ch.Mohan Rao & Bharati Kintala
29 Mountain Avenue
Warren NJ 07060
201/580-0991

Suresh & Niva Kodalikar
Neeyata Samata
10752 Cordage Walk
Columbia MD 21044
301/997-3581

Kavita Lombard
14 Wompatuck
Hingham MA 02043
617/749-6045

Pramod & Kanak Mahanta
Sibu Sushi
146 Wexford Road
Brampton Ont L6Z 2P7 Canada
416/793-7568

Sanatan Mahanto
32 Edinborough Crt
Toronto Ont M6N 2E8 Canada
416/767-3790

Arun & Kuni Mahanto
32 Edinburgh Ct
Toronto Ont Canada
416/767-3790

Jaydev Mahanto
32 Edinborough Ct
Toronto Ont M6N 2E8 Canada
416/767-3790

Sarbeswar & Sachi Mahanta
32 Edinborough Ct
Toronto Ont M6N 2E8 Canada
416/767-3790

Sanjeeb Malla
Dept Chem Engg
Princeton Univ
Princeton NJ 08544
609/452-4349

Deba & Anoo Mallick
3175 N. Price Rd #2025
Chandler AZ 85224
602/831-2433

Debendra & Arundhati Mallik
2139 S. Cottonwood Circle
Mesa AZ 85202
602/831-2433

Mahendra Mallick
437 Pendelton Lane
Londonderry NH 03053
603/432-9991

Duryodhan & Sakuntala Mangaraj
Phenu Titu Lori Raj
7928 Blackjack Court
Dublin OH 43017
616/764-9361

Lalu Mansinha
Somia
Dept of Geophysics
Univ of Western Ontario
London Ont N6A 5B7 Canada
519/667-3034

Leena Mansinha
507 Lawson Road
London Ont N6G 1Y1 Canada
519/657-3052

Abhijoy M. Misra
9 Chauncy St #12
Cambridge MA 02138

Abinash Mishra
Anatomy; Coll of Vet Sci
Cornell Univ
Ithaca NY 14853

Abinash & Meena Mishra
Sabyasachi
Education Dept
Univ of Alberta
Edmonton Alt T6G 2E5 Canada
403/435-8519

Ajay & Jayashree Misra
Anup
2820 North Bay Dr,#P 11
West Lake OH 44145
216/835-3405

Ajit & Nandita Mishra
Neha
35 Charles St W #810
Toronto Ont M4Y 1R6 Canada
519/924-2982

Aparajita Misra
1520 Ocean Drive #B8
Brooklyn NY 11230
212/338-1918

Arun & Manjulata Misra
Susi Bapi Julie
188 Lake Katrina
Lake Katrina NY 12447
914/336-7091

Arun & Sikha Mishra
Sue
8015 Salomon Cr
Brossard Que J4X 1J2 Canada
514/671-8542

Ashoke & Purnima Misra
Kaushik Lonika
1349 Salford
Wheaton IL 60187
312/462-1102

Baidyanath & Anu Mishra
Dev Anand
667 Brighton Dr
Hartfield PA 19440

Balabhadra & Nalini Misra
Bijoy Binoy
73 Finch Court
Naperville IL 60565
312/983-8153

Banamber & Prativa Mishra
P.O. Box 7237
Univ of Alabama
University AL 35486
205/345-5219

Banikanta Mishra
Dept of Finance
Univ. of Florida
Gainsville FL
904/375-3723

Barada Misra
Dept of Metallurgy
Wayne State Univ
Detroit MI 48202

Bhabagrahi Mishra
No Address

Bijoy & Janaki Mishra
Chem Dept Brooklyn Coll
Ave H & Bedford Ave
Brooklyn NY 11210

Bijoy & Pravati Mishra
Raj Sabrina
1512 Groton Lane
Wheaton IL 60187
312/690-8570

Bijoy Mohan & Subarna Misra
Nivedita Sidhartha
9 Chauncy Street #12
Cambridge MA 02138
617/864-5121

Brajendranath & Manju Mishra
Bismruta Susruta
9228 Vendom Dr
Bethesda MD 20817
301/469-0190

Chanakya & Anjali Mishra
714 Pine Valley Drive
Holiday Park
Pittsburgh PA
412/327-7638

Chowdhury B. & Sarojini Mishra
Anita Bobby
160 Redwood Crt
Williamsville NY

Devi & Sarojini Mishra
Chico Pinky
1001 Brookeridge Circle
Huntsville AL 35801
205/883-5499

Digmabar & Jotsna Mishra
Anup Likun
1603 Shades Glen Circle
Birmingham AL 35226
205/942-5851

Dilip Kumar Mishra
535 Mount Prospect Ave #2
Newark NJ 07104
201/484-8741

Durga Madhab & Aparajita Misra
Dept of Elec Engg
Univ of Waterloo
Waterloo Ont N2L 3G1 Canada
519/746-6993

Ghanasyama & Manorama Mishra
1181 Sixth Street
Waynesburg PA 13570
412/852-1687

Gopabandhu & Kathleen Misra
Seela Amy
4319 US23 South
Ossineke MI 49766
517/471-2625

Hara & Biju Mishra
Bhaba Ranjan Bibhu Ranjan
Anooshaya
Rt 1, Box 232B
Blacksburg VA 24060
703/953-2002

Hara & Manju Mishra
Lessa Sue
8525 E San Lorenzo Dr
Scottsdale AZ 85258
602/998-9516

Hardhan & Jyotsna Mishra
Sachin Nitai
1650 Castbourne
Wheaton IL 60187
312/665-9746

Indu & Jhunu Mishra
Tinu Nina Seema
2925 Churchuille Rd
Churchvill MD 21028
301/734-4127

Jagabandhu & Suprabha Mishra
Srikant Sanju
2 St. Mary's Ave
Lee MA 01238
413/243-1831

Jayadev & Mamata Mishra
Amitabh
4217 Endcliff Drive
Austin TX 78731
512/345-9490

Kailash & Suprabha Mishra
Satish
311 Indigo Dr.
Cary NC 27511
919/460-1501

Kali C. Mishra
221 Tache Cr
Saskatoon Sas S7L 5G2 Canada
306/384-1824

Kula & Geeta Mishra
Lolly Anand
839 Crest Forest Road
Knoxville TN 37923
615/690-2364

Lalatendu & Tapasi Mishra
Sukanya
7110 Quail Trace
San Antonio TX 78250
51223-5054

Mahendra & Kabita Mishra
Dipika Monika
42 Gerardine Place
Spring Valley NY 10977
914/425-9103

Manjit & Jayne Mishra
Joy
1532 Kellog
Ames IW 50010
515/230-5386

Munmaya & Bidulata Mishra
55 Fir Hill North #1-B-6
Akron OH 44304
216/376-3481

Narayan & Kalyani Mishra
156 Western Ave
Albany NY 12203

Narendra Misra
1234 Locust St #612
Philadelphia PA 19107
215/735-6607

Niranjan Mishra
1568 Kelly Lake Rd #9
Sudbury Ont P3E 4M1 Canada
705/522-3909

Nityananda & Niharbala Mishra
Vinita Sunita
6 Windsor Road
Millford MA 01757
617/478-5165

Nrusingha & Bandita Mishra
Biju
1174 Fifield Ave #S1
St. Paul MN 55108
612/647-1973

Prabhat Mishra
6 Glen Haven Drive
St. Louis MO 63122

Prafulla & Dharitri Mishra
Deepanwita Saswat Tapas
1 Kaywood Court
Silver Spring MD 20904
301/384-3417

Prasanna & Shanti Mishra
Pragya Dipak Rohan
305 N Negley # 3
Pittsburgh PA 15206
412/661-0426

Prasant & Lily Mishra
Siddhartha Seema
2669 Crystal Burn Ave
Mississauga Ont L5B 2N7 Canada
416/275-2552

Prasanta K. Misra
59 Parkwood Drive
Kingston RI 02881
401/789-6840

Pratap & Namita Mishra
201 W Mermosa Dr #L106
Tempe AZ 85282

Purna & Pranati Mishra
100 Delaware Ave #233
Oakmont PA 15139
412/826-0997

Purna C. Mishra
Comp and Info Sci
Univ of Mass
Amherst MA 01003
413/665-3773

Radhakanta & Gita Mishra
Susmita Sushri Shrimant
100 Rustic Court
Nashville TN 37214
615/889-0645

Raghunath & Theresa Misra
6153 River Road
Shreveport LA 71105
318/865-9092

Rajkishore & Sandhya Mishra
Deepa Shikha Deepak
54280 Iroquois St
Utica MI 48087-1520
313/739-2124

Rama Ballava Mishra
1520 Ocean Avenue
Brooklyn NY 11230
718/338-1918

Ramakrishna Mishra
4911-114 B St.
Edmonton Alt T6H 3N2 Canada

Ramesh & Anjali Mishra
Asish
1229 Heatherwoods Road
Flint MI 48532
313/694-6996

Ranganath & Bunu Mishra
Swaroop
527 Parky Court
Grand Blanc MI 48439
313/695-2401

Sanjeeb & Mukta Mishra
Swati Swaroop
506 Chestnut Court
La Plata MD 20646
301/932-6384

Santosh & Kavita Mishra
Sidhartha Sudeep
23837 Sapphire Canyon
Diamond CA 91765
714/549-4001

Santosh & Manu Mishra
2079 A - 46th St
Los Alamas NM 87544
505/662-5186

Santosh & Margaret Misra
4121 Springdale Rd
Stow OH 44224
216/688-7246

Sarada & Prabina Mishra
Priyadarsini
1008 Chategay Road
Knoxville TN
615/525-2121

Saradindu & Lata Misra
80 Old Brook Road
Dix Hills NY 11746
516/243-2869

Sarat & Bijayalakshmi Mishra
Pragati Arati
20713 Greenleaf Drive
Cupertino CA 95014
408/255-1648

Sarat Chandra & Prativa Mishra
Suraj Nandita Saloni
1902 Great Falls St.
McLean VA 22101
703/556-3999

Satyabrata & Bijayalaxmi Misra
Lira Lubu
27 Browne Rd
Shrewsbury MA 01545
617/753-5897

Satyabrata & Sabita Misra
310 Seaver Avenue
Staten Island NY 10305
718/979-3089

Sirish & Sanjukta Mishra
Debasish Sonali Rupali
11198 Hillcrest Drive
Plymouth MI 48170
313/459-7354

Sradhananda & Geraldine Mishra
Mohan Vijay
2007 The Chase
Mississauga Ont L5M 2W2 Canada
416/820-8648

Srikanta & Snigdha Mishra
12400C Foxridge Apt
Blacksburg VA 24060
703/961-1710

Subhendra Mishra
6219 Springhill Ct #204
Greenbelt MD 20770
301/441-4854

Sudarsan & Kalyani Mishra
Saroj Sajeev
9598 Burning Tree Drive
Grand Blanc MI 48439
313/694-0220

Sudhakar & Rita Mishra
Sambit
2114 Caton Ave #3B
Brooklyn NY 11226
211/856-1710

Sudhansu & Chandra Misra
Seema Bobby
631 Williamsburg Rd
Lansdale PA 19446
215/855-2296

Sudhansu & Indu Mishra
Mamnu
2473 Brenner St. W.
Rosevelle MN 55113
612/631-9579

Sukanta Mishra
P.O. Box 4345
Miss. State Univ.
University MS 39762

Sukla Misra
111 S.Highland Ave #20
Ossining NY 10562

Suresh Mishra
2412 Robt T Longway #7
Flint MI 48503
313/239-5670

Surya & Tiki Mishra
Sahana Sounak
465 Menominee Lane
Naperville IL 60540
312/355-5193

Tanuja Mishra
Physics;City Coll;CUNY
137th St & Convent Av
New York NY 10031

Tushar Mishra
572 Kingston Rd
Peacedale RI 02883
401/789-4449

Umaballava & Shantilata Mishra
Devjani Anjan Sombit
41 Susan Drive
Newburgh NY 12550
914/562-7455

Kasi & Madhumita Mitra
Sanjeet
6255A Joaquin Murietta
Avenue
Newark CA 94560
415/657-6079

Ajoy & Nita Mohanty
525 Davey Lab
Penn State University
University Park PA 16801
814/238-4737

Akshaya Mohanty
390 Mineral Spring Ave#6
Pawtucket RI 02860
401/722-4362

Amiya & Saratkumari Mohanty
Ranjan Meena
Rt-10, 110 Forest Hill Dr
Deacon Hills
Richmond KY 40474
606/623-7146

Arun & Vidya Mohanty
Adarsa Anupam
1462 Hancock Lane
Wayne PA 19087
215/296-7228

Bani Prasanna & Binu Mohanty
1989 Knapp Ave Apt# E-4
St.Paul MN 55108
612/646-4730

Bhabani Prasad & Rajashree Mohanty
Siddhartha Sanjay
14524 Saddleback Drive
Carmel IN 46032
317/844-2478

Bibekanada & Danielle Mohanty
1801 Berkshire Drive
Stillwater OK 74074
405/372-3008

Bibhu Prasad Mohanty
Dept of Elec.Eng
Univ. of Massachusetts
Amherst MA

Bibhuti & Labelle Mohanty
Ulka Marichika
44 Helen Avenue
Otterburn Park Que J3H 1R3
Canada
514/467-8053

Bidhu & Manjari Mohanty
2620 Whiton Rd
University Heights OH 44118
216/932-3247

Bijoy K. & Carol Mahanti
205 Carswell St
Fort Ord CA 93941
408/883-2044

Bimal K. & Sanjukta Mahanti
Jay Amar Jeet
15R Somers Rd
Granite Springs NY 10527
914/248-5382

Biresh Mohanty
8050 Wood Drive
Gross Ile MI 48138

Chandrasekhar & Rita Mohanty
Sucharita Sulina
20 Falcon Circle
East Greenwich RI 02818
401/884-2542

Deba Ranjan & Mamata Mohanty
Prasanna Meera
6155 Broadway Place
Newark CA 94560
415/791-7626

Deepak Mohanty
4750 Laroche Ave #288
Savannah GA 31404
912/354-0730

Ganesh Mohanty
7222 Applecross Lane
Charlotte NC 28215

Gautama Kumar Mohanty
415 S. Oak #226
Arlington TX 76010
817/861-4340

Gopal & Suprava Mohanty
Soumya Sudipta
111 Lafayette Road
Syracuse NY 13205
315/492-6227

Gopal prasad Mohanty
Dept of Mech Engineering
S.D.School of Mines
Rapid City SD 57701

Himansu S. Mohanty
390 Mineral Spring Ave #6
Pawtucket RI 02860
401/722/4362

Jayagopal & Sulochana Mohanty
Viswa prakash Guru prakash
150 Place du Manoir #6
Mont St Hillaire Que J3H4W4
Canada
514/464-4607

Jitendra N. & Sarbani Mohanty
Chestnut #H5
7601 Crittenden
Philadelphia PA 19118
215/828-8638

Kishore K. Mohanty
904 Druid Dr
Plano TX 75075
214/424-8780

Nirod & Dolly Mohanty
Bapi Lisa
18362 Springtime
Huntington Beach CA 92646
714/848-0749

Prabhat Kumar & Manjushree Mohanty
Babi Niki
1453 Alta Circle
Salt Lake City] UT 84103
801/322-2785

Prabir Mohanty
11544 Elvin St
Lakewood CA 90718
213/860-2248

Pradeep & Sujata Mohanty
5423 Rockingham Court
Westerville OH 43081
614/898-5289

Prafulla Mohanty
15 La Rose
Toronto Ont Canada
416/249-5148

Prafulla Mohanty
2828 Parkview
Kalamazoo MI 49008

Prakash & Subhra Mohanty
Anisha
108 Buxbury Ct.
Clemmons NC 27012
919/766-0297

Prativa Mohanty
Monalisa
2001 Hackberry Gr
Huntsville AL 35803
205/883-8215

Promod & Laxmi Mohanty
9521 Arrowdale Rd
Richmond VA 23229

Purna & Nirupama Mohanty
Bibek Nivedita
1225 Beman Street
Augusta GA 30903
404/738-8489

Radha Govinda & Achala Mohanty
2600 E Kenwood #101
Milwaukee WI 53211

Rama & Anusuya Mohanty
Biju Lipu
3101 Highland Road
Baton Rouge LA 70802

Sangram Mohanty
1 Mount White Ave
Farmingville NY 11738

Sanjib K. & Tanuja Mohanty
2451 Olivera Rd. #D-14
Concord CA 94520
415/682-0908

Saroj & Srilekha Mohanty
10301 Cliffwood Rd
Perysburg OH 43558
419/874-9335

Sashi & Pranati Mohanty
Nibedita Bibhu Nihar Puspa
4306 Kenny Street
Beltsville MD 20705
301/937-7920

Satya Narayan & Sujata Mohanty
1520 Ocean Ave
Brooklyn NY 11230
212/338-5019

Satya Prakash & Chandra Mohanty
B75 Goldwin Smith Hall
Cornell U,English Dept
Ithaca NY 14853
607/272-9437

Satyabrata Mohanty
934 Meadow Brook
Huntington Valley PA 19006
215/947-7761

Shailendra Mohanty
1856 West 29th Ave
Vancouver BC. Canada

Shiba N. & Lily Mohanty
Sunil Shareena Sujit
7631 Huntmaster Lane
Mclean VA 22102
703/450-5044

Siv S. Mahanty
104 Park Ave E
Arling PA 02174

Sri Gopal & Shantimayee Mohanty
Pritidhara Niharika Suvankar
266 Lloyminn Ave
Ancaster Ont L9G 1J1 Canada
416/648-0203

Sriprakash Mohanty
111 Robinhood Way
Wayne NJ 07470
201/633-9597

Subash Chandra & Kalpana Mohanty
390 Mineral Spring Ave #6
Pawtucket RI 02860
401/722-4362

Subhendra Deb & Joyasree Mahanti
Sanjeet Smita
1210 Whittier Dr
East Lansing MI 48233
517/337-9570

Sudeep Mohanty
104 Capen Blvd
Buffalo NY 14226

Sudhansu Mohanty
3101 Highland Road
Baton Rouge LA 70802

Sudhansu Sekhar Mohanty
1520 Ocean Ave #B7
Brooklyn NY 11230
718/692-0652

Sujit Mohanty
9521 Arrowdale Rd
Richmond VA 23229

Sujit & Sangita Mohanty
Amrita Namrata Rohan
139 Fairgreen Dr
Amherst NY 14120
716/691-7928

Surendra D. & Nibedita Mahanti
Abhisek
1449 Spartan Village #A
East Lansing MI 48823
517/355-1236

Sushanta Mohanty
2330 Glenmont Circle
Apt 210
Silver spring MD 20902
301/942-9162

Amaresh & Sadhana Mahapatra
Surabhi Arnab
27 Grassland St
Lexington MA 02173
617/863-0586

Bijay & Jayanti Mahapatra
Srijoy
8905 Holly Leaf Lane
Bethesda MD 20817
301/299-4706

Chitta & Renu Mohapatra
Ashis
1601 Carnegie Drive
Binghamton NY 13903
607/724-7603

Deba & Kasturi Mohapatra
Mukta
5929 Adderly Drive
Long Beach CA 90808
213/425-8493

Lakshmi C. Mohapatra
2210 Robt T Longway #308
Flint MI 48503
313/235-6986

Lalatendu & Suchitra Mohapatra
Amul Neelu
934 Meadow Brook
Huntington Valley PA 19006
215/947-7761

Manindra & Urmila Mohapatra
673 Montclair Rd
Frankfurt KY 40601
502/837-3941

Nihar & Jayashree Mohapatra
25 Whitney St
Milford MA 01757
617/473-9634

Pramod & Swasti Mohapatra
4309 Rowalt Dr Apt# 101
Collegepark MD 20740
301/422-1885

Purna & Bubu Mohapatra
Pepi Mita
130 - 27 Leffeerts Blvd
South Ozone Park NY 11420
718/845-1648

Rabi & Deepti Mahapatra
Asish Bobby
2153 W Wellington Road
Yardley PA 19067
215/968-0877

Rabi & Manju Mohapatra
Pramit Sanjit
513 Finsbury Road
Silver Spring MD 20904
301/384-9445

Rajat K. Mohapatra
8900 Random Road
Fort Worth TX 76179
817/236-1213

Rajesh Mohapatra
603 W. Pantera
Mesa AZ 85202

Rajnarayan & Manorama Mohapatra
Sunita Suresh
12561 Amersham Ct
St. Louis MO 63141
314/872-8537

Ram Narayan & Jhunu Mohapatra
Dept of Mathematics
Central Florida Univ
Orlando FL 32816
305/657-6423

Sangram Mahapatra
673 Montclair Rd
Frankfurt KY 40601

Sarada Prasad Mahapatra
#A412 251 W Dekalb Pike
Valley Farge PA 19406
215/337-4929

Sarat & Rita Mohapatra
9335 Dartford Road
Woodbury MN 55125
612/739-0426

Sashadhar & Sujata Mohapatra
Sharmistha
Physics Dept SUNY
1400 Washington Av
Albany NY 12222
518/436-9174

Shyama Sunder & Subhra Mohapatra
Alex
2150 Mackay Street #303
Montreal Que Canada

Sitakanta Mahapatra
29 Concord Ave # 614
Cambridge MA 02138

Subash & Nirupama Mohapatra
Gautam Tanuja
1413 Boxwood Lane
Apex NC 27502
919/362-7653

Sukanta Mohapatro
208 Pontalba Dr
Lafayette LA 70503
318/984-7410

Surya & Vali Mohapatra
Rahul
239 - 10 Halburton Rd
Beechwood OH 44122
216/831-0584

Susil & Jolli Mohapatra
225 Princeton Ave #2
Amherst NY 14226
716/833-1154

Hazari & Deepa Muduli
Anup Anjan Anita
35 Wehrli Road
Long Valley NJ 07853
201/876-4232

Shaikh & Najmul Akhtar Naimuddin
Shaikh Arifuddin
4 Baron
Parklane Apt#12
Burlington MA 01803
617/270-9674

Arun & Leena Nanda
Lony Sony
1757 Chester Road #6
Bethlehem PA 18017
215/691-0734

Bijoy Nanda
8-075 David Boyer
Ville La Salle Que H8N 1Z9 Canada

Haripada & Sandhya Nanda
Sunita Kabita
601 South Main St
Huntingburg IN 47542
317/253-7924

Jayadev Nanpu
460 West Forest #901
Detroit MI 48201
313/832-1261

Amiya Nayak
324 Cambridge St N #512
Ottawa Ont K1P 7B5 Canada

Anadi Nayak
305 Rutgers Ave
Swarthmore PA 19081
215/543-5852

Antarjyami Nayak
115 Chipman St
Cambridge Ont N3C 3R1 Canada

Arjyendu Nayak
1299 Bethel Valley Rd
Oakridge TN 37830
615/482-2581

Bhaskar & Sabita Nayak
Chintoo Nina
16 Robbins Lane
Westbury NY 11590
516/997-9375

Bichitra N. & Maryana Nayak
Jasmir Nicole
Dept. of Human Genetics
770 Bannatyn Av,U of Man
Winnipeg Man R3E 0W3 Canada

Binod & Bandita Nayak
Mausumi Sourav
7028 Woodstream Terrace
Seabrook MD 20706
301/794-5730

Deepak K. Nayak
4035 Walnut St # 7
Philadelphia PA 19104
215/387-4313

Kashinath & Sandhya Nayak
Somya Sourya
524 Dixsmyth Rd
Cincinnati OH 45219

Manmatha & Priya Naik
Manoj Dilip Sujata
642 Sunrise
Elmhurst IL 60126
913/834-3277

Parikshita & Puspalata Nayak
5426 Hertford
Troy MI 48098
313/828-9309

Pradeep Nayak
3248 W. Willington #2A
Chicago IL 60618
312/539-2830

Sashi & Barbara Nayak
9 Pulkerson St
Cambridge MA 02141
617/576-2312

Surya & Sujata Nayak
Tasha
5030 38 Ave , A-12
Heightsuille MD
301/699-5363

Budhinath & Kalyani Padhy
Bijayalaxmi
9 Tomahawk Dr
Northboro MA 01532
617/393-9362

Hara & Sumitra Padhi
Shovita Pinak
2359 Arnold Crescent
Burlington Ont L7P 4J1 Canada
416/335-8681

Hemalata Padhi
19 Nottingham Rd
Westboro MA 01581
617/366-2649

Jnanaramani Padhy
9 Tomahawk Dr
Northboro MA 01532
617/393-9362

Prafulla & Rajalaxmi Padhi
Manu Sonu
1325 North Tottemham Crt
Agoura CA 91301
818/706-9479

Satyanarayan & Bijayalaxmi Padhi
59 Barnwell Dr
Scarborough Ont M1V 1Z1 Canada
416/299-9369

Subash & Rani Pal
Muna
71-19 Manse Street
Forest Hills NY 11375

Binayak & Sipra Panda
Malay Malina
3100 S Michigan Ave
Chicago IL 60616
212/319-1285

Dhiraj Panda
124 St.Vincent Court
Cherryhill NJ 08003

Durga & Fern Panda
Robin Neena
1698 17th Ave NW
New Brighton MN 55112
612/488-6429

Duryodhan & Nirupama Panda
270 Palmdale Drive #405
Scarborough Ont M1T 3N8 Canada
416/494-5473

Jogesh Chandra Panda
Civil & Minl.Eng U of Min
500 Pillsbury Drive
Minneapolis MN 55455
612/649-1736

Markandeswara & Bidyut Prabha Panda
Kinu
C5 Koshland Way
Univ of California
Santa Cruz CA 95064
408/458-1687

Nabin & Manju Panda
9126 Rowlet Ave
San Diego CA 92126
714/484-2857

Nrusingha Panda
809 Florida Drive #5
Englewood CA 90302
213/674-9477

Pranab Panda
715 W Border #27
Arlington TX 76013

Ramahari Panda
901 S. Oak St. #5
Arlington TX 76010
817/860-3307

Ramakanta & Sanghamitra Panda
2652 Mayfield Road # 6
Cleveland Heights OH 44106
216/371-2068

Shiba P. & Premalata Panda
Shipra Sheila Sangram
6485 S Ivy Court
Englewood CO 80111
303/771-7296

Amar Kumar Pani
Dept of Biology
Laurentian Univ
Sudbury Ont P3E 2C6 Canada

Kailash & Puspa Pani
Renu Anu Sanjoy
126 Wildeley St
River Plaza
Tarrytown NY 10591
914/762-7291

Mrutyunjaya & Janaki Pani
Aseema Arvind
4421 Lake Lawford Court
Baton Rouge LA 70816
504/295-3273

Brundaban & Renuka Panigrahi
Saswati Sivani Chinmoy
1811 Langford
College Station TX 77840
713/693-7074

Deepak Panigrahi
6425 Woodbury Crt
West Amherst NY 14051

Dibakar & Prabha Panigrahi
Deepak Aseema
9 River Edge Rd
Belle Mead NJ 08502
201/874-7017

Gagan Behari & Sabita Panigrahi
Dept. of Biochemistry
Univ of Western Ontario
London Ont N6A 5C1 Canada
519/434-0045

Godavarish & Anuradha Panigrahi
Arun
19 Nottingham Rd
Westboro MA 01581
617/366-2649

Nokul Panigrahi
11415 Hessler road # 10
Cleveland OH 44106
216/229-5809

Prafulla & Shaila Panigrahi
Depak Ashok
6425 Woodberry Ct
E. Amherst NY 14051
716/741-3941

Prasanta Panigrahi
Dept. of Physics
Univ. of Rochester
Rochester NY 14627
716/271-4146

Sarat Panigrahi
1520 Hamilton Place
Dorval Que H9S 1H2 Canada

Suranjan Panigrahi
273 Redmond St.
New Brunswick NJ 08901

Surya N. Panigrahi
Dept of Physics SUNY
1400 Washington Ave
Albany NY 12222
518/457-7912

Hrushikesh & Salila Parida
Meeta Rita Tunku
20 Randall Heights
Middletown NY 10904
914/343-3351

Santosh & Sujata Parida
260 Harrison St. Apt#1A
Passaic NJ 07055
201/664-5259

Gopal & Annapurna Parija
Susmita Bobby
7 Thomas Ave
Norwich CT 06360
203/822-6125

Akhileswar Patel
901 Hudson St.
Hoboken NJ 07030
201/798-5681

Cheta & Jasobanti Patel
4950 Cherry Ave #175
San Jose CA 95118
408/428-7239

Lokanath Patel
611 E 5th Street
Coal Valley IL 61240
309/799-7797

Sunil & Preeti Patel
603 W. Pantera Ave
Mesa AZ 85202
602/892-5588

Abhay Kumar Pati
1477 Rollins Road
Burlingame CA 94010
415/343-1637

Biswanath Pati
Dept Mathematics
Princeton Univ
Princeton NJ 08544

Jogesh & Geeta Pati
Yagyensu Sangita Shibani Debesh
8604 Saffron Drive
Lanham MD 20801
301/552-3209

Mahesh & Nivedita Pati
Amrit
805 Neipsic Rd
Glastonbury CT 06033
203/659-4506

Prasanna & Norma Pati
Anita Jeff Mike
1353 Heather Lane S.E.
Salem OR 97302-1525
503/362-7426

Umasankar & Lakshmi Paty
Bobby Philip
159 76th Street
Brooklyn NY 11209
212/680-1736

Uttam & Mitali Pati
394 Whitney Ave
New Haven CT 06571
203/777-5260

Amiya & Kavita Patnaik
Mamata Sujata Asis Asit
503 Bryant Place
Rivervale NJ 07675
201/664-5259

Anil & Mary Ann Pattanayak
Anjali
3870 Downer's Drive
Downers Grove IL 60515
312/971-8699

Animesh Patnaik
962-B Village Drive east
North Brunswick NJ 08902
201/249-9744

Ashok Patnaik
6446 Lexington Ave #17
Hollywood CA 90038
213/469-4468

Asish Patnaik
503 Bryant Place
River Vale NJ 07675

Asit Patnaik
503 Bryant Place
River Vale NJ 07675

Asit & Suchitra Patnaik
1517 16th Ave South #'O'
Birmingham AL 35205
205/930-9137

Basant & Cheryl Patnaik
3606 Saratoga Drive
Houston TX 77088
713/931-5353

Bhudeep Patnaik
8607 Flower Ave #2
Takoma Park MD 20912
301/495-0954

Bidhu Patnaik
123-25 82nd Ave. #5R
Kew Gardens NY 11415
516/365-8654

Birendra & Navanita Patnaik
Nicki Simi
1135 Dorset Drive
West Chester PA 19380
215/793-2146

Bireswar & Jolly Patnaik
3209 Clearview NW
Canton OH 44718
216/452-7308

Biseswar Patnaik
8 Strawberry Hill
Wappingers Falls NY 12590

Deb Patnaik
Dir.Res.College,U of Mich
701 East University
Ann Arbor MI 48109

Deva & Anuradha Pattanayak
Goutam Bikram
208 Oxford Road
Schenectady NY 12309
518/377-8404

Dhyanaranjan & Pirkko Pattanayak
Jan Toni Ari
44 Walling Street
Sayreville NJ 08872
201/390-1181

Durga Das Patnaik
281 Portroyal Trail
Agincourt Ont Canada
416/299-6925

Hare K. & Chinmayee Patnaik
Goutam Siddhartha
39126 Theresa Court
Sterling Heights MI 48078
313/977-0742

J.R. & Krishna Patnaik
Rasmi Sangita
349 Elm St West
Sudbury Ont P3C 1V7 Canada
705/674-3229

Jacob & Sanju Patnaik
Biman Isha Milan
3411 Aston Street
Annadale VA 22003
703/560-9230

Krishna Patnaik
2044 Madden Road
Oakville Ont L6H 3H2 Canada
416/845-2758

Kunkun Patnaik
3917 McDonogh Rd
Randallstown MD 21138
301/655-8583

Ladukesh & Sabita Patnaik
Lalat Lalit Lohit Laban
5960 Naneva Ct
West Bloomfield MI 48033
313/855-9296

Lalit Mohan & Ashima Pattanaik
2600 E. Kenwood #305
Milwaukee WI 53211

Manaranjan & Minati Pattanayak
Lina
573 Kings Road
Yardley PA 19067
215/493-8770

Manas Ranjan Pattanaik
4130 - 52nd Street
San Diego CA
408/563-8419

Pradeep Patnaik
Dept. of Biology
Univ of Indiana
Bloomington IN 47402

Pradeep Patnaik
901 Pump Rd. Apt# 212
Richmond VA

Pradeep & Beverly Patnaik
Raj Peter
9624 Covedale Drive
Matthews NC 28105
704/847-6192

Pradipta & Ira Patnaik
9402 Gunview Road
Baltimore MD 21236
301/256-0176

Pradyot & Sanjukta Patnaik
Space Res Center
Cornell Univ
Ithaca NY 14853
607/273-6051

Prakash & Ellie Patnaik
Priyanka
1182 Orleans Blvd
Orleans Ont K1C 2W1 Canada
613/830-5282

Prakash & Kautuki Patnaik
Rakesh Mala
9 Douglas Court
Hamilton Twsp NJ 08690
609/586-9626

Prasanta & Monjula Patnaik
501 Woodmont Drive
Staunton VA 24401
703/885-7909

Pratap & Purnima Pattanaik
Reena Lona
83 Green bush Cr.
Thorn hill Ont L4J 3J2 Canada
416/889-1038

Promod & Jeetu Patnaik
Lora Raj
2196 Fairchild Blvd
Burlington Ont L7P 3E4 Canada
416/335-6424

Promode & Anupama Patnaik
Rica Ripa Prantik
2001 Hackberry Green
Huntsville AL 35803
205/883-8215

Purna & Gopa Patnaik
Laboni Sibani Shalini
2225 9th Street
Olivenhain CA 92024
619/436-8277

Rabi & Sobha Patnaik
Kunkun Goutam
3917 McDonough Road
Randallstown MD 21133
301/655-8583

Ramprasad & Sudha Patnaik
Anita Asit
3329 Jeffrey Drive
Dresher PA 19025
215/542-9490

Rohit Patnaik
1135 Dorset Dr
Westchester PA 19382

Soumya Patnaik
Copeley 8
837-3 Station #2
Charllottesville VA 22904-0007

Srideep & Tiklimina Patnaik
2500 Eastway Dr #30D
Charlotte NC 28205
704/536-8520

Subrata Patnaik
934 Meadow Brook
Huntington Valley PA 19006
215/947-7761

Sudip & Susmita Patnaik
19054 Prdridge Wood Dr
German Town MD 20874
301/972-6883

Sukumar & Shanti Patnaik
Anju
16 Country Club Dr
Manchester NH 03102
603/625-2649

Surendra & Madhumadhabi Patnaik
Sonaleena
390 Mineral Spring Ave #5
Pawtucket RI 02860
401/722-4858

Surya & Anjalika Pattanaik
2796 Glauser Dr
San Jose CA 95133
408/259-0124

Sushanta Patnaik
934 Meadowbrook Road
Huntington Valley PA 19006

Swaroop Patnaik
1901 Rockview St #210
Mountainview CA 94043
415/961-3421

K. H. Patra
7508 Jerome Drive
Plano TX 75203
214/424-2890

Pradip & Indira Patro
4 Spring Cress Dr
Nepean Ont K2H 7V2 Canada
613/825-4255

Prakash C. & Kasturi Patro
Kusum Ashok
12830 West 99th Street
Lenexa KS 66215
913/888-6342

Priyadarsan Patra
Comp and Info Sci
Univ of Mass
Amherst MA 01003
413/665-3773

Rajib L. Patra
4130 Carpenter Ave #2E
Bronx NY 10466
212/654-0713

Vishnu Patro
7508 Jerome Dr
Plano TX 75023

Satyan & Anu Pitroda
Salil Payal
1480 Golden Court
Downers Grove IL 60515
312/963-1453

Ashish & Jolly Pradhan
474 Sherman St. # 1A
Akron OH 44311
216/376-4130

Asima Pradhan
Physics;City Coll;CUNY
137th and Convent Ave
New York NY 10031

Braja Mohan Pradhan
49 Riverboat Village
South Hadley MA
413/533-7355

Dhiraj & Lynn Pradhan
Meera Shara Anu
65 Grantwood Dr
Amherst MA 01002
413/549-5647

Sahadev & Manju Pradhan
7133 S. Johnson Street
Littleton CO 80123
303/973-3898

Tanuj & Meera Pradhan
#2 Harris Ct
Lawrenceville NJ 08648
609/587-9659

Sarat & Minati Praharaj
2211 Southpark Blvd SW
Huntsville AL 35803
205/881-6520

Anand & Aryabala Prasad
4710 Cove Road
Orchard Lake MI 48033
313/649-1030

Rabindra Prusti
Dept of Pharmacology
Univ of Washington
Seattle WA 98195
206/524-3936

Somanath & Atisha Prusty
29 Eliot Cres
Brookline MA 02146
617/731-1831

Nirmal & Helene Pujari
Astrid Manisha
34 Northgate Rd
Mendham NJ 07945
201/898-2134

Ashok Puri
Physics Dept
Swaine Hall West 117
Bloomington IN 47405
812/337-7142

Arjun & Padmini Purohit
Tani Mani Robin
283 Inverness Circle
Kingston Ont K7M 6P3 Canada
613/548-8810

Rebati Raghaban
Dept of Chemistry
Hunter College
New York NY

Ramesh & Ashima Raichoudhury
Bapi Ranu Bunu
29 Westland Drive
Glenn Cove NY 11542
516/676-6896

Prasant & Chandra Raj
Joyesh Mona
1695 Settlers
Westlake OH 44145
216/835-4094

Dasarathi & Pat Ram
Sarita Sumita
8651 Bradford Lane
Cleveland OH 44141
216/526-4836

B.K. & Bijaylaxmi Rao
10204 Brookmont Dr.
Richmond VA 23233
703/273-1939

Kodukula Amruth & Vasanta Rao
Hari Das Sangha Mitra
RD #2 Box 52 *
Middletown NY 10940
914/692-6016

Pippalla Rao
425 Erie St. Apt #205
Minneapolis MN 55414
612/378-3118

Subir Rao
102 Garland Crescent
Sherwood Park Alt Canada

Suratha & Sunita Rao
1973 Helen Ave
Brights Grove Ont N0N 1C0 Canada
519/869-2012

Amitav Rath
136 Ivy Cr
Ottawa Ont K1M 1X6 Canada
613/744-0374

Bhakta & Susma Rath
Meena Manik Manish
10908 Timbermill Court
Oaktown VA 22124
703/620-4815

Bidyut Rath
6701 Sand Pl #41
Houston TX 77074
713/541-3374

Bishnuprasad Rath
1343 Cheyenne Rd
Lewisville TX 75067
214/221-3291

Girija & Arlene Rath
Krishna Arun
9428 Victoria Drive
Upper Marlboro MD 20870
301/599-6215

Jaganath & Jhunu Rath
Nachiketa
1343 Cheyenne Rd
Lewisville TX 75067
214/221-3291

Jogeswar Rath
503 - 5th Ave
Safford AZ 88546
602/428-5418

Mihir Kanti Rath
13 Howard St
Milford MA 01757

Narayan & Sipra Rath
150 W Eckrson Rd.,#4-10A
Spring Valley NY 10977
914/425-4264

Nirmal C. Rath
1001 Brookeridge Circle
Huntsville AL 35801

Parsuram Rath
2745 Resorvoir Ave
#4J
New York NY 10466

Pradeep & Swadha Rath
5001 Ave F, Apt #601
Bay City TX 77414
409/244-1455

Ranjit & Mary Rath
Sheela Brian Julia
5660 Cleves-Warsaw Pike
Cincinnati OH 45238
513/922-6605

Sukanta Rath
1608 Reed Road, #G
Fort Wayne IN 46815
219/424-9937

Udaya & Prettl Rath
Sarmishtha Uttam Aalok Ashok
3 Grand Coach Court
Medford NJ 08055
215/542-9490

Ashok & Purnima Ray
14 Regent Drive
Oak Brook IL 60521
312/655-2426

Chittaranjan Ray
535 Mount Prospect Ave#2
Newark NJ 07104
201/484-8741

Gnanendra Ray
17 Tally Road
Mercerville NJ 08619

Rabindra & Prabha Ray
Ranjan Rasmi
17 Tally Road
Mercerville NJ 08619
609/586-8082

Shreela Ray
209 Dartsmouth Ave
Rochester NY 14607

Sudarsan & Yvonne Ray
Ranjit Saundip
183 Edmonton Drive
Willowdale Ont M2j 3X4 Canada
416/493-7735

Surendra & Sukanti Ray
Suvendu Sujata Sunanda Subhransu
6703 Spenard Road
Bowie MD 20715
301/262-6747

Rabindra K. & Chitra Rout
Preeti Swati
9411 Farm Court Lane
Loveland OH 45140

Srimanta & Dhara Routray
Lona Lopa
75 Birch Drive
Plantsville CT 06479
203/272-1096

Bijay & Penny Roy
Ellora
259 Ord Court
Bartlett IL 60103

Rajendra & Aparna Roy
Milli Ayan
232 Winn St
Burlington MA 01803
617/229-6831

Amitabh & Sandhya Sahu
Sheela Smita
12353 Travois Road
Eden Praire MN 55344
612/944-1156

Bhagabat & Puspalakshmi Sahu
Joya Priyadarsi
502 Brook Wood Drive
Athens AL 35611
205/233-4566

Bijay K. Sahoo
148 University Terrace
Columbia SC 29201
803/777-8379

Brajendra & Prativa Sahu
Box 481
Lake Hopatcong NJ 07949
201/663-5325

Chintamani & Vijayantimala Sahu
Chinmoy Tanmaya
3401 N Columbus #3E
Tucson AZ 85712
602/325-7372

Dilllswar & Sukanti Sahoo
Rolli Rubi Rinku
R.D.2 , Box 93
Tamaqua PA 18252
717/645-3297

Kasinath & Nirupama Sahoo
Manasa Namita Lucky Anita
1825 Reading Blvd
Wyomissing PA 19610
215/775-4405

Krushna & Prabhati Sahu
1319 Reaves Rd
Oxford MS 38655
601/234-8707

Mahendra Sahu
101 Whippany Rd
Whippany NJ 07981

Maheswar & Saudamini Sahoo
Daisy Debashish
38 Bateman Drive
Nepean Ont K2G 5H4 Canada
613/596-9380

Narayan & Anjali Sahu
Liju Juli
Continent.Garden South
14 Willow Dr #08A
Ocean Twp. NJ 07712
201/493-3489

Narayan & Kalyani Sahoo
Ansuman
156 Western Ave.
Albany NY 12203
518/434-4679

Prabasini Sahu
Debasish Smita Rita
10 Longfield Road
New Brunswick NJ 08901
201/828-4170

Prasanna Sahu
Dept of Syst Des/Comp Sci
Univ of Waterloo
Waterloo Ont N2L 3G1 Canada

Purusottam Sahoo
626 S.Pugh St. #16
State College PA 16801

Ramsaran Sahu
690 Cedar Bluff Rd.#2110
Knoxville TN 37923
615/694-9430

Saheb & Krishna Sahu
817-52nd St
West Des Moines IA 50265
512/225-8290

Saura & Jharana Sahu
Meghamala Sudhir Subir
13321 Kurtz Road
Woodbridge VA 22193
703/590-1196

Soumya P. Sahoo
211 West Gate Drive
Edison NJ 08820
201/769-5581

Sudam & Kantilata Sahu
3401 N Columbus #23H
Tucson AZ 85712
602/326-0559

Ashok Samal
Dept of Comp Sci
Univ of Utah
Salt Lake City UT 84102

Babru Bahan & Jayashree Samal
Manisha
4017 San Luis St
Newbury Park CA 91320
805/498-7329

Prasanna & Baruni Samal
Lipika Surekha
32850 Meadowlark Way
Pepper Pike OH 44124
216/464-5828

Sadhan K. Samal
127 Sunrise Drive
Edison NJ 08817

Siba Samal
Dept of Virology
Baylor Coll of Med
Houston TX 77030
713/795-0673

Amiya & Chandralekha Samantaray
Om Opali
1980 Jonathan Circle #49
Utica MI 48087
313/254-6758

Prasanna & Meenakshi Samantray
Anita Anup
3079 Yancy Drive
San Jose CA 95148
408/274-5180

Mahesh Sarangi
5916 Tillary Dr
Charlotte NC 28211

Pitambar Sarangi
135-24 Coolidge Ave
3rd Floor Apt
Kew Gardens NY 11435
718/544-7019

Prakash Sarangi
Dept of Political Sci
Univ of Rochester
Rochester NY
716/442-7311

Rajendra & Meena Sarangi
Lokanath
273 Redmond St.
New Brunswick NJ 08901

Amit Sarkar
162 Barand Road
Scarsdale NY 10583

Pramod K. Satapathy
27400 Franklin Rd. #700
Southfield MI 48034
313/353-4324

Basanta Satpathy
1331 S. Maple #D32
Sioux City IA 55106
712/276-1522

Bibekananda & Snehalata Satpathy
17315 Alexandra Circle
Cerritos LA CA 90701
213/404-1611

Dilip & Annapurna Satpathy
Sujata Sarita Suraj
11474 Upper Meadow Dr
Gold River CA 95670

Hemant Kumar Satpathy
Dept. of Computer Sci.
Univ. of Guelph
Guelph Ont N1G 2W1 Canada

Krushna & Lilabati Satpathy
Surya Swopna
2305 Somers Ave T-5A
Burlington NC 27215
919/584-0257

Panchanan & Sashikala Satpathy
Sangeeta Supriya Sampurna
2008 Graceland Drive
Goodlettsville TN 37072
615/859-5326

Ratan & Anusaya Satpathy
Sabina
14802 North 59 St
Scotsdale AR 85283
602/953-2674

Sashi & Namita Satpathy
Ansuman Atasi
Dept. of Physics
Univ. of Missouri
Columbia Mo 65211
314/882-4838

Hemant & Swarna Senapati
Debesh Rajesh
2163 Lancer
Troy MI 48084
313/649-2236

Kiron & Sukanya Senapati
Gitanjali
2412 Silverfrost Dr
Ludz FL 33549
813/972-1322

Nagabhusan & Rajkumari Senapati
Sangeeta Geeta
2105 Selbourne Court
Dublin OH 43017
616/459-0768

Promod Senapati
6446 Lexington Ave #58
Hollywood CA 90038
213/469-4468

Biswanath Shaw
451 Eagle Ct.
Jackson MS 39212
601/373-7636

Satya Babuli & Basanti Shaw
Bobby Babu
2517 Chumley
Memphis TN 38119
901/763-3300

Binod Singha
31 Shelbourne Ct
Schenectady NY 12309

Hemanta K. Sinha
Dept. of Chemistry
Univ. of Toronto
Toronto Ont M5S 1A1 Canada
416/767-2143

Sanghamitra Sinha
474 Sherman St #1A
Akron OH 44331

Tapan & Rebecca Sinha
3423 Big Horn Court
Sugarland TX 77478
713/980-8641

Bryan & Nirupama Stenquist
1775 Tatum St
Falcon Hts MN 55113
612/646-5295

Jagat & Menaka Subudhi
Manoj Susmita Namita Saroj
2206 Route 106
Muttontown NY 11791
516/364-0515

Manmohan & Shantilata Subudhi
Sumit Mili
4 Somerset Lane
East Setauket NY 11733
516/689-8987

Manoj Subudhi
No Address

Rajendra Supkar
5338 North Glenwood
Chicago IL 60640
312/334-3941

Abhimanyu Swain
PO Box 631
Vicksburg MS 39180

Asok Swain
97 Ridge Dr
Fairfield OH 45014
513/870-9325

Braja K. Swain
No Address

Nikunja Kishore Swain
3137A Kings Crt.
Raleigh NC 27606
919/851-3572

Pradip Kumar & Asha Swain
Tooshar Debjanee
R.D. # 2 Box 61A
Holidaysburg PA 16648
814/696-3641

John & Minati Swofford
5917 Shadow Lakes Circle
Columbus OH 43220
614/457-5255

Manilal & Sashi Tripathi
Office of the High
Commissoner of India
Ottawa Ont CANADA

Pridarsi Tripathi
Dept of Comp Sci
Univ of Waterloo
Waterloo Ont N2L 3G1 Canada

Arabindo Tripathy
1564 Patricia Ave
Simi Valley CA 93065

Ghana S. & Rita Tripathy
Mark Sushila Indira Dilip Cynthia
915 N Wooster Ave
Dover OH 44622
216/343-5796

Indira J. Tripathy
6220 Brook Ave.
Baltimore MD 21206

Khetrabasi Tripathy
3643 Long Street
New Orleans LA 70114

Narayan & Sarala Tripathy
Sudip Rita Zita
2014 Saddleback Road
Norman OK 73069
405/321-6418

Rasik & Prabasini Tripathy
Sripada
3422 Sunnyside Dr
Beaver Creek OH 45432

Richard & Sneha Lata Trombley
Robin Amir
30007 Pipers Lane
Farmington Hills MI 48018
313/478-3454

Thomas & Frances Wolf
Sarah Katherine
25 Front St.
Mount Wolf PA 17347
717/266-6345

JUBILATION!

We call it rate-responsive pacing

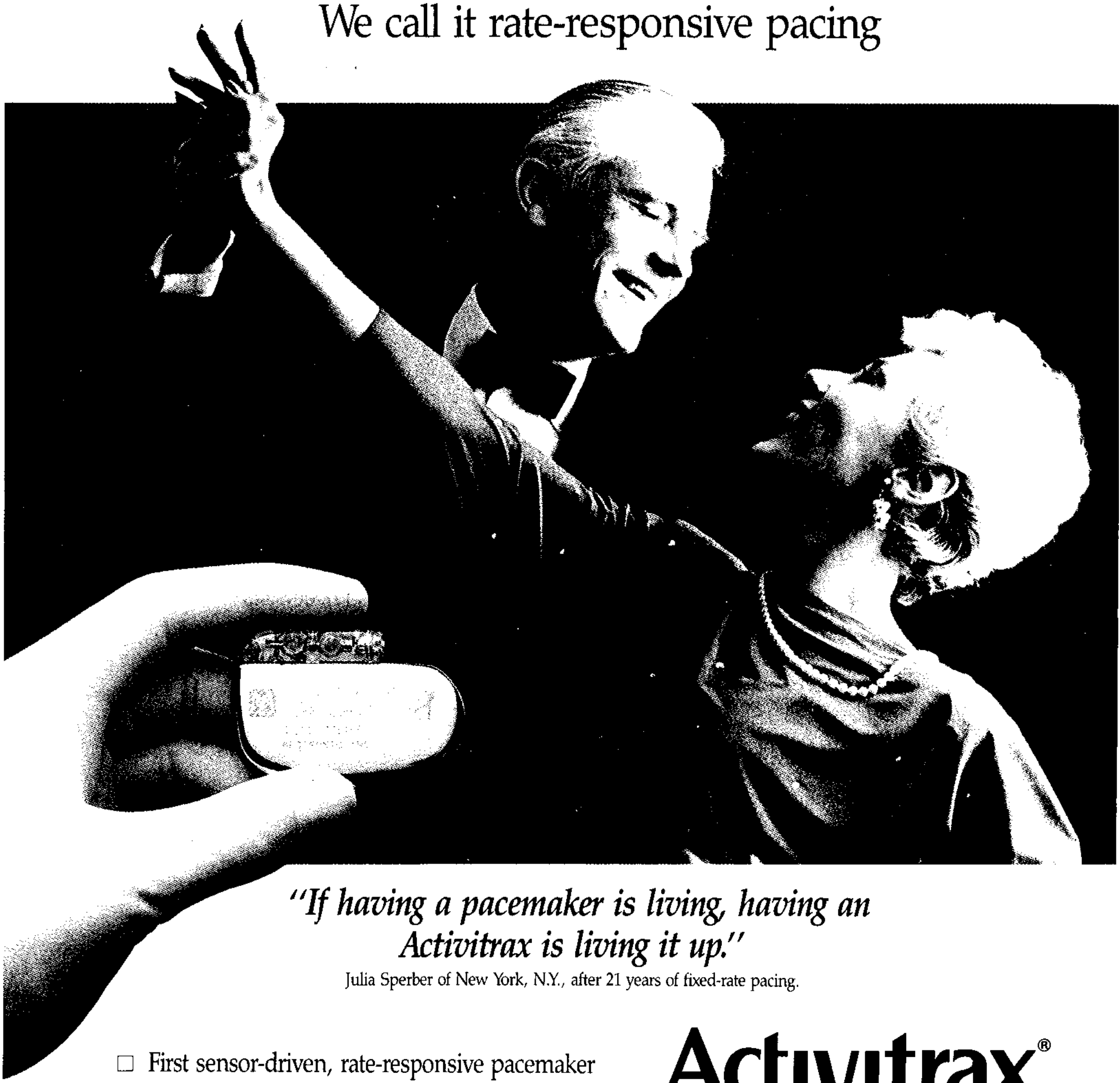

"If having a pacemaker is living, having an Activitrax is living it up."

Julia Sperber of New York, N.Y., after 21 years of fixed-rate pacing.

- ☐ First sensor-driven, rate-responsive pacemaker
- ☐ World's most prescribed pacemaker
- ☐ More than 50,000 patients worldwide
- ☐ Proven patient benefits

Activitrax®

Single-chamber rate responsive pacemaker

Medtronic

Now Available...
A Complete, Personalized Financial Services Program

A great new, comprehensive financial services program for Association Members—with personal service.

We'd like to introduce a new comprehensive financial services package, structured espcially for YOU.

This program is designed to meet your special financial service requirements and to allow you to structure a specific plan to meet your particular needs.

In addition to tailored financial planning, we provide personal service - - the way you prefer it. We'll meet with you in person, or work with you on the telepone, or through the mail. The choice is yours - - just ask.

Over the next months, you can expect to learn more about the special financial services through selective mails.

Tax Preparation, Planning & Minimization
IRA, Pension Plan Review & Evaluation
Educational Funding Strategies
Guaranteed High Yeild-Tax Free or Tax Deferred Income
Insurance Need Assessments & Savings
Estate Planning • Visiters Health Plan
Computerized Medical Practice
Non-resident Investments

SATYA B. SHAW, CPA

Total Financial Planning

Clark Tower • Suite 3015 **Memphis, TN 38137**

Business (901) 762-4702 (9 to 5)

Home (901) 763-3300 (anytime)

Toll Free 1-800-634-1742

Serving the Community over 15 years

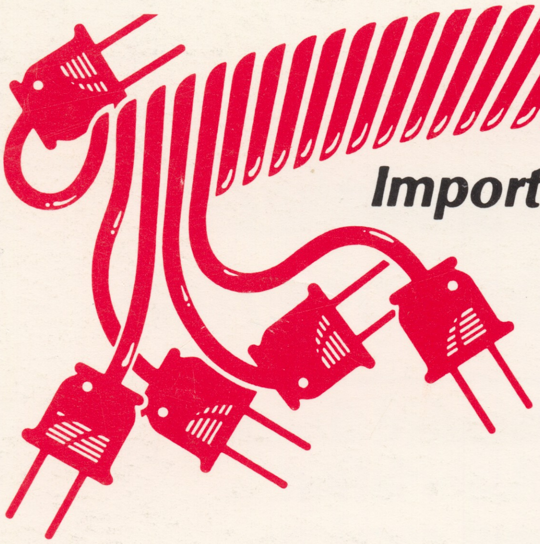

Important information about

Electric Utility Stocks

If you own electric utility stocks, A. G. Edwards can put timely information at your fingertips with our **Electric Utility Update.**

Each issue contains an industry outlook and highlights current developments that could affect your investments.

The latest issue of **Electric Utility Update** is available at no charge. Just call A. G. Edwards or send us the adjacent coupon.

Phone 334-2411

Please send me the latest issue of **Electric Utility Update**.

Name ______________________

Address ______________________

City ______________________

State __________ Zip __________

Home Phone ______________________

Business Phone ______________________

Return coupon to: **A. G. Edwards**
1471 WOODWARD
BLOOMFIELD HILLS, MI 48013

A.G. Edwards
INVESTMENTS SINCE 1887

SIPC

AN-RS-70-SMC